

Qanun xərhi

Pərwərdigarning mehribanliki — tarihni qayta bayan qilix

¹ Təwəndə hatiriləngini Musaning Iordan dəryasining xərkiy tərpidiki Paran bilən Tofəl, Laban, Həzirot, Di-Zahabning otturisida, yəni Sufning udulidiki qəl-tüzləngliktə, pütkül Israiloqa eytkən sözliridur: —

² Hərəb teqidin qikip, Seir teqining yoli bilən Qadəx-barneaqa baroquqə jəmiy on bir künlük yol idi. ³ Həlbuki, Musa bu barliq sözlərnə Pərwərdigarning ularni dəp əzigə tapiloqini boyiqə Israillaroqa eytkən waqti kirikinqi yili, on birinqi ayniq birinqi küni boldi; ⁴ bu waqit Musa Həxbonni paytəht qiloqan Amoriylarning padixaqi Sihonni wə Axtarot wə Ədrəyni paytəht qiloqan Baxanning padixaqi Ognə məqlup qiloqandin keyinki məzgil idi.

■ ⁵ Xuning bilən Iordan dəryasining xərkiy tərpidiki Moab zeminida Musa *pəyoqəmbər* bu qanun-təlimni xərhləxkə baxlap, mundaq dedi:

⁶ «Pərwərdigar Hudayimiz Hərəb teqida bizgə səz kilip: — «Silərninq muxu taq ətrapida turəqan waqtinglar yetərlək boldi; ⁷ əmdi burulup səpərgə atlinip, Amoriylar turuwatqan egizlikkə wə uningoqa yəkin boləqan barliq jaylarəqa, jümlidin Arabağ tüzlənglikigə,

---

■ 1:4 Qəl. 21:24,33

таоҗлиқлароға, оymanлиққа, јәнubқа, dengiz бойлиrioға, uluoғ дәрya, yәni Әfrat дәрyasioғiqә Қанааниylarning zemинioға һәм Liwan zemинioға беринqlar. ⁸ Mana, Mән xu zeminni silәrning aldinglaroға koydum; kiringlar, Pәrwәrdigar ата-bowiliringlaroға, yәni Ibrahim, Ishaq, Yaqup wә ularning әwladlirioға: «Silәrgә берimән» дәp kәsәм kילוan zeminni igilәnqlar» — degәnidi. ■

⁹ Xunga Mән xu qaoғda silәrgә: —

«Mән yүkünqlarni yaloғuz kәtүrәlmәymән. ■

¹⁰ Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrni kәpәytti; mana, бүgүн silәr asmandiki yultuzlardәk nurоқunsilәr. ¹¹ Ata-bowanglarning Hudasi bolоan Pәrwәrdigar dәрwәkә silәrni һazirkidin yәnә ming һәssә kәpәytkәy, xundakla wәdә kילוinidәk silәrgә bәht-bәrikәt ата kילוay!

¹² Lekin mән өзüm yaloғuz kandakmu silәrning japaliringlarni, yүkünqlarni wә talax-tartixinglarni kәtүrәlәymән? ¹³ Özünglar üqün һәрkaysi kәbililiringlardin danixmән, yorutulоan mәtiwәrlәrni tallanqlar, mән ularni üstünqlәrgә yolbaxqi kylimән» — dedim.

¹⁴ Silәr bolsanqlar manga: — «Sening eytkining yahxi gәp boldi», dedinglar. ¹⁵ Xuning bilән mән kәbililiringlardin munәwwәр adәmlәrni, yәni danixmән һәм mәtiwәр adәmlәrni tallap, üstünqlәrgә yolbaxqi kilip, mingbexi, yүzbexi, әllikbexi wә onbexi kilip tәyinlәp, kәbililiringlar üqün һәрhil әmәllәrni tutuxқа tiklidim. ¹⁶ Xu qaoғda mән

aranglardiki soraqçılarə: «Kerindaxliringlar arisidiki ərz-dəwalarni soranglar, kerindax bilən kerindaxning otturisida wə pükraying bilən koxna olturojan yaka yurtluklar otturisida adil həküm qikiringlar; ■ ¹⁷ həküm qikarəanda heqkandak kixining yüz-hatirisini kilmanglar; məyli kiqik bolsun, qong bolsun silər həmmisiningla ixlirini soranglar. Silər insanlarning səlitudin kərkmasliqinglar kerək, qünki muxu həküm qikirix ixi Hudaəa təwə ixtur. Silərgə təs qüxidiəjan ix bolsa, mening aldiməa elip kelinglar, mən uni anlaymən» — dedim. ■ ¹⁸ Əyni qəəda mən kilixkə kerək boləjan barliq ixlər toəruluk tapiliəjanmən.

Kadəx-Barneadiki Hudaəa boləjan ixənqsizlik

¹⁹ Biz Pərwərdigar Hudayimiz bizgə buyruəandək Hərabtin qikip, Amoriylarning taəlikiəa barduk wə silər xu yoldiki bipayan, dəhxətlik qəlni kərdunglar; biz uning həmmisidin ətəp, Kadəx-Barneəa kəlduk. ²⁰ Wə mən silərgə: — «Silər Pərwərdigar Hudayimiz bizgə ata kilidiəjan, Amoriylarning teəiəa yetip kəlduk. ²¹ Mana, Pərwərdigar Hudayinglar bu zeminni aldinglarəa koydi; ata-bowanglarning Hudasi Pərwərdigar silərgə eytkəndək, xu yərgə qikip uni igilənglar; kərkmanqlar, heq hədukmanglar» — dedim.

■ **1:16** Yh. 7:24 ■ **1:17** Law. 19:15; 1Sam. 16:7; Pənd. 24:23; Yak. 2:1

22 Xuning bilән silәр һәмminglar yenimoға kelip manga: — «Biz zeminoға kirixtin ilgiri aldın adəmlərni əwətəyli; ular biz üqün u yərnı kəzitip, qıqiximiz kerək boləqan yol wə biz uqraydıqan xəhərlər toqruluk həwər yətküzsun» — dedinglar.

23 Bu ix nəzirimgə muwapıq kərünüp, mən aranglardın on ikki adəmnı, yəni hərkaysı kəbilidin birdin adəmnı tallıdım. ■ 24 Ular yoləqatlinip taqka berip, Əxkol jiləsisioға qüxüp u yərnı təkxürüp kərüxti. □ ■ 25 Ular kollirioға xu zemindiki mewilərdin elip bizgə kəltürdi wə məlumat berip: «Pərwərdigar Hudayimiz bizgə təkdim kıləqan bu zemin yahxidur» — dedi.

26 Həlbuki, silər zeminoға qıqixka unimidinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning əmrigə qarxi qıqip Uningəqasiylik kıldinglar ■ 27 wə əz qediringlarda kəkxap: «Pərwərdigar bizgə əq boləqanlıkidin bizni Amoriylarning kəlioğa tapxurup həlak kılax üqün Misir zeminidin qıkarəqan. 28 Əmdi biz nəgə bararmız? Qünki kərindaxlırimiz: «Xu yərdiki adəmlər bizdin qong həm egiz bir həlk ikən; ularning xəhərliri intayın qong, sepilliri asmanəqə takixidikən; uning üstigə biz xu yərdə Anakiylarını baykідuk», dəp kənglimizni parakəndə kiliwətti» — dedinglar. □ ■

■ 1:23 Qəl. 13:2-38. □ 1:24 «yoləqatlinip» — ibraniy tilida «yoləqə burulup» ■ 1:24 Qəl. 13:23 ■ 1:26 Qəl. 14:2 □ 1:28 «qong həm egiz bir həlk» — yaki «kəp həm egiz bir həlk». «Anakiylar» — yoqan boyluk gigant adəmlər idi («Qəl.» 13:33, «Қан.» 2:10, 21, 9:2ni kərüng). ■ 1:28 Qəl. 13:28

29 Xunga мән silərgə: «Қорқманғлар, ularning aldidа dəkkə-dükkigə qüxmənglar; 30 silərnıng aldinglarda mangidiojan Pərwərdigar Hudayinglar Misir zeminida kəz aldinglarda barlık kıləjanlıridək silər üqün jəng kılıdu; 31 silər yənə qəl-bayawandimu barlık mangojan yollir-ınglarda muxu yərgə yetip kəlgüqə insan əz oqlını kuqıqıda kətürginidək Pərwərdigar Hudayinglarningmu silərni kətürginini kərdunglar. 32-33 Xuningdək gərqə U yənə keqidə otta, күndүzdə bulut iqidə silərnıng aldinglarda mengip, bargah tikküdək yərlərni izdəp tepix üqün yürgən bolsimu, bu ixta Pərwərdigar Hudayinglarəqa ixənmidinglar.■

34 Pərwərdigar bu səzlərni kıləjan awazinglarnı anglap oşəzəplinip: 35 «Bu rəzil dəwrđikilərdin heqbir adəm həkəndəq yol bilən Mən atabowilirioqa təkdim kılıxni kəsəm kıləjan bu yahxi zeminni kərgüqi bolmaydu! ■ 36 Pəkət Yəfunnəhning oqli Kaləb pütүн kəlbi bilən Pərwərdigarəqa əgəxkəqkə, xula zeminni kəridu wə u əz puti bilən kezip qıqқан barlık yərnı uningəqa wə unıng balilirioqa berimən» — dəp kəsəm kıldı.□

37 Xu qaşda Pərwərdigar silərnıng səwəbinglardin məndinmu aqqıqlandı wə:

■ 1:32-33 Mis. 13:21 ■ 1:35 Qəl. 14:22, 23; Zəb. 95:10-11

□ 1:36 «Pəkət Yəfunnəhning oqli Kaləb pütүн kəlbi bilən Pərwərdigarəqa əgəxkəqkə,...» — muxu wəqə «Qəl.» 13-14-babta hatirilinidu.

«Сәнму ху җәргә киргүқи болмайсән. □ ■

³⁸ ләкин алдһнда һизмәттә туруwatқан Nunning ооли Үәхуа кирәләйду. Уни күқләндүргһн, гүнки u Исраиларни унингәә miras қһлдуриду.

³⁹ Хунһгдәк силәрнинг: «Улар *дүхмәнләрнинг* олјиси болуп қәлиду» дегән кһқһк балһлһрһнлар, җәни бүгүнки күндә җахһ-җаманни пәрк етәлмәйдиған балһлһрһнлар болса, кириду; Мән u җәрни уларәә ата қһлимән wә улар уни игиләйду.

⁴⁰ Ләкин силәр болсанлар, бурулуп Қһзил Денгизәә баридиған җол билән қәл-байауанәә қәйттинлар» — деди.□

⁴¹ Ху қағда силәр мана җауап берип: «Биз дәрwәкә Пәрwәрдһгар алдһда гунаһ садһр қһлдуқ. Хунһг үқүн биз һазһр Пәрwәрдһгар Худайимиз бизгә қһлоған барлһк әмри бойиқә җәнг қһлоқһли қһқһмиз» — дедһнлар. Хунһг билән силәрнинг һәрбирһнлар өз бехимқһлик қһлип қорал-җараклһрһнларни есип, тағқа қһқмаққи болдуңлар. ⁴² Ләкин Пәрwәрдһгар мана: Уларәә: — «Қһқманлар, җәнг қһлманлар, гүнки Мән аранларда әмәсмән; силәр қоқум дүхмәнлһрһнлар алдһда мәәлуп болһсиләр», дегһн, деди.

⁴³ Мән силәргә сөз қһлдим, ләкин силәр қулак салмидһнлар; бәлки Пәрwәрдһгарнинг сөзигә қархһ қһқһп асһйлһк қһлип, өз бехимқһлик қһлип тағқа қһқтинлар. ⁴⁴ Ләкин тағда

□ **1:37 «Ху қағда Пәрwәрдһгар силәрнинг сәwәбинлардин мәндинму аққһландһ»** — муху wәкә «Qәл.» 20:1-13дә һатһрһлиниду. ■ **1:37** Qәл. 20:12; 27:14; Қан. 3:26; 4:21; 34:4

□ **1:40 «Қһзил Денгиз»** — җақи «Қомухлуқ денгиз».

turoqan Amoriylar silergә karxi atlinip, bir top hәrilәrdәk silәrni taki Hormahoiqә qoqlap, Seirda silәrni kiliqlap әltürdi. ⁴⁵ Silәr kaytip kelip Pәrwәrdigar aldida yioqa-zar kәtүrdünglar, әmma Pәrwәrdigar pәryadinglarni anglimidi, ya uningоја qulak salmidi. ⁴⁶ Xuning bilән silәr Qadәxtә nuroqun күnlәr turup qaldinglar — silәr qanqә күnlәr xu yәrdә turdunglar!□

2

Qadәx-barneadin Moabқа bolоjan sәpәr

¹ Andin biz burulup, Pәrwәrdigar manga eytkandәk Kizil dengizоја baridioqan yol bilән sәpәrgә atlanduq; biz nuroqun күnlәr Seir teqi әtrapida aylinip yürduq. ² Pәrwәrdigar manga sөz kilip: — ³ «Silәrning muxu taqni aylinip turoqan waqtinglar yetәrlik boldi; әmdi ximal tәrәpkә burulunglar. ⁴ Hәlkqә: — Silәr Seirda turuwatqan kerindixinglar Әsawlarning qegrisidin әtidioqan boldunglar; ular silәrdin

□ **1:46 «...silәr Qadәxtә nuroqun күnlәr turup qaldinglar — silәr qanqә күnlәr xu yәrdә turdunglar!»** — bu әyәtning ibraniiy tilidiki mәnisini quxinix tәs. Baxқа ikki hil tәrjimisi: «... silәr Qadәxtә allıqaqan turoqan күnlәrdәk (yәni 40 күn) xu yәrdә turup qaldinglar» yaki «...silәr baxқа yәrlәrdә qanqilik turoqan bolsanglar, Qadәxtimu xunqilik turup qaldinglar» (demәk, qәl-bayawanda kezip yүrgән 38 yilning yerimi, yәni 19 yil Qadәx-Barneada әtkән).

қорқиду, хунга бәк еһтият қилип, ⁵ ularoqa jəng kozoqimanglar; qünki mən silərgə ularning zeminidin hətta tapanqilik yərnimu bərməymən; qünki Seir teqini Əsawoqa miras qilip bərdim. ■ ⁶ Silər ularoqa pul tələp ozuq-tülük setiwelinglar; pul tələp su setiwelinglar. □ ⁷ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar qolunglardiki barlıq əjirni bərikətləp kəlgən; U silərnin bu bipayan qəl-bayawandin mengip ətüwatqininglarda həmmi bildi; Pərwərdigar Hudayinglar bu qirik yil silər bilən billə boldi; heq nərsidin kəm bolmidinglar» — dedi.□

⁸ Xuning bilən biz Seirda turuwatqan qerindaxlirimiz Əsawlarınin zeminidin wə Arabah tüzlənqlikidin, xundakla Elat wə Ezion-Gəbərdin ətüp, burulup Moabdiki qəl-bayawan yoli bilən mangduq. ⁹ Pərwərdigar manga: «Moabiylarni awarə qilmanglar yaki ularoqa jəng kozoqimanglar; qünki Mən ularning zeminini silərgə miras qilip bərməymən; qünki Mən Ar xəhər-zeminini Lutning əwladliriqa miras qilip bərdim» — dedi □ ¹⁰ (Əmiylər əslidə xu yərdə turatti; ular Anakiylarqa ohxax küqlük, sani kəp, egiz boyluq bir həlk idi. ¹¹ Ular Anakiylardək «gigantlar» dəp həsablinidu;

■ 2:5 Yar. 36:8 □ 2:6 «Silər ularoqa pul tələp...» — ibraniy tilida «Silər ularoqa kümüx tələp...». □ 2:7 «...U silərnin... ətüwatqininglarda həmmi bildi...» — muxu söz bəlkim «U (Huda) silərdin həwər elip kəldi» degən mənini öz iqigə alidu. □ 2:9 «Lutning əwladliri» — demək, Moabiylar wə Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni kəring).

lekin Moabiyılar ularni «Əmiylər» dəp ataydu. □

¹² Seirda əslidə Həriylar turatti; lekin Əsawlar Həriylarni zeminidin həydiwetip, ularni yokitip ornioqa olturaklaxti — huddi Israillar Mənki Pərwərdigar ularoqa təkdin kiləqan, ularning təwəliki boləqan zeminəqə kiləqinioqa ohxax).

¹³ *Pərwərdigar*: «Əmdi hazır ornunqlardin turup Zərəd əkinidin ətünglar» dedi. Buni anglap biz Zərəd əkinidin ətük.

¹⁴ Qadəx-Barneadin ayrilip Zərəd əkinidin ətükəqə boləqan künlər ottuz səkkiz yıl boldi; bu dəl huddi Pərwərdigar ularoqa kəsəm kiləqinidək, u dəwrdiki jəngqilər bargahın pütünləy yokitiloquqə boləqan ariliktiki wakit idi. □ ¹⁵ Dərwəkə Pərwərdigarning qoli ularni bargahın yokitip tügətkükə ularni həlak kilixkə qarxi qikkənidi.

¹⁶ Wə xundak boldiki, xu jəngqilər əlöp həlk arisidin pütünləy tügigəndin keyin, ¹⁷ Pərwərdigar mənə söz kilip: —

¹⁸ «Silər bğün Moabning, yəni Arning qe-grisidin ətisilər. ¹⁹ Xuning bilən silər Ammoniyılarəqə yəkin kelisilər; əmma ularni awarə kilmanglar yaki ularəqə jəng kəzəqimanglar; qünki Mən Ammoniyılarning zeminini silərgə

□ **2:11 «Ular Anakiylardək «gigantlar» dəp hesablinidu»** — ibranıy tilida «Rəfayıylar» degən sözlər bilən ipadilinidu.

□ **2:14 «Qadəx-Barneadin ayrilip Zərəd əkinidin ətükəqə boləqan künlər ottuz səkkiz yıl boldi...»** — 1:34-39ni wə «Qəl.» 14:26-34ni kəring. Hudaning sözigə ixənmigən, yigirmə yaxın axkan barlık «jəngqilər»ning həmmisi («xu dəwr»də 20 yaxın 60 yaxkəqə boləqanlar) Huda wədə kiləqan zeminni kərməy qəl-bayawanda əlöp tügigənidi.

miras қилип бәрмәймән; қўнки Мән уни Lutning әwladliriәә miras қилип бәрдим» — dedi.□

²⁰ (bu zeminmu «gigantlarning zemini» һesablinidu; қўнки ilgiri gigantlar xu yәrdә turoqanidi; Ammoniylar ularni «Zamzumlar» dәp ataydu. □ ²¹ Ular Anakiylarәә ohxax küqlük, sani көp, egiz boyluқ bir һәlk idi. Pәrwәrdigar ularni *Ammoniylarning* aldida yokitixi bilән *Ammoniylar* ularni zeminidin mәһrum қилип, ularning orniәә olturақlaxқanidi. ²² Pәrwәrdigar Seirda turoqan Әsawlar üqünmu ohxax ix қildi, ularning aldidin Horiylarni yoқatti; xuning bilән Әsawlar ularni zeminidin mәһrum қилип, бүgүngә kәdәр ularning orniәә olturақlaxқanidi. ²³ Wә Gaza xәһirigiqә kәnt-қixlақlarda olturақlaxқan awwiylarni bolsa, Kaftordin қiққan Kaftoriylar yokitip, ularning orniәә olturақlaxti).□

²⁴ — «Әmdi ornunqlardin көzәqinglar, sәpiringlarәә қiқinglar; Arnon dәryasidin әtünglar; mana, Mән Hәxbәnning padixahә

□ **2:19** «Lutning әwladliri» — demәk, Moabiylar wә Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni көrүng). □ **2:20**

«**gigantlarning zemini**» — yaki «Rәfayiylarning zemini».

□ **2:23** «**Gaza**» — muxu yәrdә Gaza «Azzaһ» deyilidu.

«...**kәnt-қixlақlarda olturақlaxқan awwiylarni bolsa, Kaftordin қiққan Kaftoriylar yokitip, ularning orniәә olturақlaxti**» — Musa pәyәqәmbәр nemixқа Israillarәә bu tәt yәrdiki gigantlar (Әmiylar, Anakiylar, Horiylar wә Awwiylar)ni tilәә alidu? Xübhisizki, u Israillarәә: «Қaranglar, Huda bu etikәdsiz һәklәр (Ammoniylar, Әsawlar қатарliқ) aldida bu gigantlarni yoқatқan yәrdә, silәр Kanaanәә қiқip xu yәrdә turuwatқan gigantlar bilән soқuxuxtin zadi nemixқа көrkisilәр?» dәp riәqbәtlәndürmәқqi bolidu. Kaftor — Kret arali.

Амори́й Сиһонни wə uning zemininimu қолунғлароға таpxurdum; ixни baxlangлар, zeminni игилəxкə, uning билən jəng қилixкə қикинғлар; ²⁵ Мəн бугүндin baxlap siləрning қорқунқунғлар wə wəхитинғларни пүткүл асман астидики һəклəр үстигə қүхүримəн; улар siləрning һəwirинғларни аңлаp siləрning түпəyлинғлардин титрəp дəkkə-дүккигə қүxidу».

Һəхbonning padixaһи Сиһon məoһup bolidu

²⁶ Xu qaoqda mən Həхbonning padixaһи Сиһonға Kədəmot qəlidin əqləрni əwətip, tinqlіk salimi yollap: — ■

²⁷ «Bizning zemininğdin ətүximizgə yol qoyqaysən; onqoға, soloға burulmay, pəkətla yoldin қikmay mangimiz. ■ ²⁸ Sən manga ozuқ-tүlүkni puloға setip berisən, suni puloға setip berisən; biz pəkətla piyadə mengip ətimiz, halas.

²⁹ Seirda turuwatқан əsawlar, Arda turuwatқан Moabiylar bizgə muamilə қiləndək sənmu biz Iordan dəryasidin ətүp, Pərwərdigar Hudayimiz bizgə təkdim қilidiqan zeminəға kirgүqə xundaq muamilə қiləqaysən» — dedim.

³⁰ Lekin Həхbonning padixaһи Сиһonning bizning u yərdin ətүximizgə yol qoyqusi yoқ idi; qünki Pərwərdigar Hudayinglar uni siləрning қолунғлароға таpxurux üqün uning roһ-qəlbini қattіk, kənglini jaһil қiliwətkən (bүgünki əһwal dərwəкə xundaq).

³¹ Pərwərdigar manga: «Mana, Mən aldinglarda Сиһonni wə uning zeminini silərgə таpxuruxкə baxlidim; ixни

baxlanglar, uning zeminini igiləx üqün uni ixoqal kılıxka kirixinglar» — dedi.

³² Sihon dər wəkə əzi wə barlık həlki biz bilən qarxilixix üqün jəng kılıxka Yahəzoqa qıktı. ■ ³³ Ləkin Pərwərdigar Hudayimiz uni bizning aldimizda kəlimizə tapxurdi; biz uning əzini, oqullirini wə barlık həlkini urup məqlup kılduk. ■ ³⁴ Xu qəqda biz uning barlık xəhərlirini ixoqal kılıp ularni pütünləy həlak kılduk; ulardiki barlık ərkək, kiz-ayal wə balılarni birinimu kəyməy yokəttuk; ulardin həqkəyisini tirik kəymiduk. □ ³⁵ Biz pəkət əzlimiz üqün qarwa mallirini wə ixoqal kıləqan xəhərlərdin olja qəniymət alduk.

³⁶ Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiləqidiki xəhərdin tartip Gileadkiqə həqkəndək xəhər bizgə təng kələmidi; Pərwərdigar Hudayimiz bizning aldimizda həmmisini məqlubiyətkə uqrattı. □ ³⁷ Həlbuki, silər Ammoniyələrdin zeminə, qəgrisi boləqan pütkül Yəbbək wədisəqə, təqdiki xəhərlərgə yəki Pərwərdigar Hudayimiz bizgə mən'i kıləqan hərkəysi yərgə yəqinləxmidinglar.

■ **2:32** Qəl. 21:23 ■ **2:33** Qan. 29:6 □ **2:34** «...biz uning barlık xəhərlirini ixoqal kılıp ularni pütünləy həlak kılduk» — «həlak kılduk» dəgən səzlər Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəhər yəki hərtürlük nərsini tələküs yokitixni bildüridu. □ **2:36** «Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiləqidiki xəhərdin tartip...» — bəxka birhil təjimişi: «Arnon dəryasi boyidiki Aroər, yəni jiləqidiki xəhərdin tartip...». «**həqkəndək xəhər bizgə təng kələmidi**» — yəki «bizgə nisbətən həq xəhər səpili egiz kələmidi».

3

Baxanning padixahı Oғning maoғlup қilinixi

¹ Andin biz burulup, Baxanoғa baridioғan yol bilən qikiр mangduk; Baxanning padixahı Og wə barliқ həlki bizgə qarxi jəng қilixқа Ədrəygə qikti. ■ ² Pərwərdigar manga: «Uningdin қorkmioғin; qünki Mən uni, uning həlki wə zeminini қolungoғa tapxurdum; Həxbonda turoғan Amoriylarning padixahı Siһonni nemə қiloғan bolsa, unimu xundaқ қilisən» — dedi.■

³ Pərwərdigar Hudayimiz dərwəкə Baxanning padixahı Oғni wə barliқ həlқini қolimizoғa tapxurdi; biz uningoғa һujum қilip ulardin һeqkimni қaldurmay қirduk. ⁴ Xu waқitta biz uning barliқ xəһərlirini ixoғal қilduk; biz uning xəһərliridin igilimigən birsimu қalmidi. Bular Baxandiki Oғning padixahlıқı, yəni pütkül Argob rayoni bolup, jəmiy atmix xəһər idi. ⁵ Bu xəһərləning һəmmisi egiz sepillar wə baldaқliқ қowuқliri bilən mustəһкəм қilinoғanidi; ularoғa қaraxliқ yeza-kəntlər intayin көp idi. ⁶ Biz ularni Həxbonning padixahı Siһonni қiloғinimizdək təltəküs yoқattuk — Barliқ xəһərlər, ərlər, ayalbalilarni қoymay һəmmisini təltəküs yoқattuk.

□ ⁷ Biz pəкəт əzlimiz үqün barliқ qarwamallarni wə xəһərlərdin olja oғəniymət alduk.

⁸ Xu qaoғda biz Iordan dəryasining xərk təripidə turuxluқ Amoriylarning ikki padixahining қolidin zeminini, yəni Arnon dəryasidin

---

■ **3:1** Qəl. 21:33; Қан. 29:6 ■ **3:2** Qəl. 21:34 □ **3:6** «**təltəküs yoқitix**» — muxu səz Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəһər yaki һərtürlük nərsini toluқ yoқitixni bildüridu.

Һәрмон теҗиәиәә болоған земинини тартивалдуқ
 □ ⁹ (Һәрмон теҗини Зидониғлар «Sirion»,
 Амориғлар «Senir» дәп атайду); ¹⁰ Biz yәнә
 түзләңликтики барлиқ хәһәрләр, пүткүл Gilead
 wә Baxan padixaһи ogning padixahliқidiki
 Salikah wә Әdrәy хәһәрлиғиәә, Baxanning
 барлиқ земинини игилидуқ ¹¹ (xu qаәда
 gigantларning қалдуқidin пәкәт Baxanning
 padixaһи Og қалоғаниди; uning kariwiti төмүрдин
 yasaloғаниди; mana, u Ammoniғларning Rabbah
 хәһиридә sakliniwatmamdu? Uning uzunluқи
 tokқuz gәz, kәңliki төt gәz. «Gәz» — adәttiki
 adәmning jәyniki әlqәm қilinoған). □

¹² Biz xu qаәда игилигән zemin mundaқ: —
 Arnon дәryasi yenidiki Aroәр хәһиридин tartip,
 Gilead таәлиқining yerimini wә uningdiki
 хәһәрләрни Rubән wә Gad қәbilisidikilәrgә
 tәқdim қildim; ■ ¹³ Gileadning қалоған
 zemini wә Og padixaһning zemini болоған
 пүткүл Baxanni mән Manassәһning yerim
 қәbilisigә tәқdim қildim (пүткүл Argәb rayoni,
 yәni пүткүл Baxan «gigantларning zemini»
 deyilidu. □ ¹⁴ Manassәһning оәли Yair пүткүл

□ **3:8 «Jordan дәryasining xәrk tәripidә»** — ибраний
 tilida «Jordan дәryasining bu tәripidә» □ **3:11 «gigant-
 ларning қалдуқliridin»** — ибраний tilida «Rәfayiғларning
 қалдуқliridin». «**uning kariwiti**» — yaki «uning meyt san-
 duқи». «**gәz**» — Muқәddәs Kitabta ixlitiлgән «gәz»ni bәlkim bir
 «jәynәk» deyixә toәrә kelidu, yәni adәmning jәynikidin bar-
 maқlirining uқiәiәә болоған ariliқ (tәһminән 45 santimetr) idi.
 Muxu yәrdә «gәz» «gigantlar»ning jәyniki bilән әmәs, «adәttiki
 adәm»ning jәyniki bilән һesablinidu. ■ **3:12** Qәl. 32:33
 □ **3:13 «gigantларning zemini»** — yaki «Rәfayiғларning
 zemini».

Argob rayonini, yəni Baxanni Gəxuriylar wə Maakatiylarning qegrisioiqə igiligən wə uni öz ismi bilən «Həwwot-Yair» dəp atioqan. Būgūngə kədər u xundak atalmaқта). □

¹⁵ Gileadni bolsa mən Makiroqa təkdim kildim.

¹⁶ Rubəndikilər wə Gadtikilərgə mən Gileadtin Arnon dəryasioiqə (wadining otturisi qegra idi), xundakla Ammoniylarning qegrasi boləqan Yabbok dəryasioiqə boləqan zeminni təkdim kildim; ¹⁷ yənə Pisgah taqlıki astida yatqan Arabah tūzləngliki (taqlıq tūzlənglikning xərkiy tərpidə) wə Iordan dəryasining Kinnərət kəlidin tartip Tuz dengizoiqə boləqan qismini ularəqa qegra kılıp bərdim. □

Iordan dəryasining xərkiy tərpidiki ikki yerim kəbiligə boləqan kərsətmilər

¹⁸ Mən xu qaoqda silərgə: —

Pərwərdigar Hudayinglar əzūnglarning təllukətinglar bolsun dəp igilixinglar üqūn bu zeminni silərgə ata kıləqan; aranglardiki jəngqilər jənggə təyyarlinip qorallənoqan haldə kərindaxliringlar boləqan Israillarning aldidə dəryadin ətūnglar; ■ ¹⁹ Pəkət baləqəkiliringlar wə mal-qarwiliringlar (mal-qarwiliringlarning kəplikini bilimən) mən silərgə təkسيم kıləqan xəhərlərdə qalsun;

□ **3:14** «Həwwot-Yair» — yəni «Yairning yeza-kəntliri». Yair Manassəhning əwladi. □ **3:17** «Kinnərət kəli» —

«Kinnərət kəli» keyin «Galiliyə dengizi», «Tiberius dengizi» dəpmu ataləqan. «Kinnərət»ning mənisi «qiltar» — kəlning xəkli qiltarsimandur. «Tuz dengizi» — yəni «Əlük Dengiz». ■ **3:18**

Qel. 32:20

20 Пәрвәрдигар кәриндәхлiringлароға силәрning арам алоқiningлардәк арам бәргүгә, улар Пәрвәрдигар Hudayinglar Iordan дәryasining u тәripидә улароға тәқdim қилоған земинни игилигүгә улар билән биргә *jəng қilinglar*; andin silәр һәрбирingлар мән silәргә тәқsim қилоған өз тәәllуқatingлароға қaytisilәр» — дәр tapilioғанmән.

21 Xu qaoqdimu mән Yəxuaoqa: «Sән Pәрvәrdigar Hudayinglarning muxu ikki padixahқа қилоғанlirining һәmmisini өз көzüng билән көrdүng; Pәрvәrdigar sән барidioған yәrdiki padixahlıqlarnimu xuningoға ohxax қilidu. ■ 22 Silәр ulardin қorқmangлар; qünki Pәрvәrdigar Hudayinglar өzi silәр üqün jəng қilidu» — дәр tapilioғанmән.

23 Xu qaoqda mән Pәрvәrdigardin өtүнүp: —

24 «I Rәb Pәрvәrdigar, Sән Öz қulungoға Öz uluоқlukung wә күqlük қolungni ayan қilixқа kirixting; qünki мәyli asmanlarda yaki zeminda bolsun Sening қилоғанliringoға wә күq-қudritinggә тәng кәlgүdәк xundaq ilah barmu? ■ 25 Sәndin өtүнүmәнki, meni Iordan дәryasidin өtүp, xu yәrdiki yahxi zeminni — Xu yahxi taоқlıkni wә Liwanni көrүxкә nesip қилоқaysән», — dedim.

26 Lekin Pәрvәrdigar silәring sәwәbingлар түpәylidin manga оғәzәplinip iltijayimoға қulақ salmidi, bәlki manga: «Boldi, bәs! Bu ixni

aldimda ikkinçi tiloqa aloquqi bolma. □ ■

²⁷ Sən Pisgahning qoqqisioqa çikip bexingni ketürüp, öz közüng bilən məqrıbkə, ximaloqa, jənobqa wə məxrikkə tikilip qara; çünki sən muxu İordan dəryasidin ötməysən. ²⁸ Yəxuaoqa wəzipini tapilioqın, uni rioqbətləndürüp yürəklik qil; çünki u bu həlkning aldidin ötüp sən kəridioqan xu zeminoqa ularni igə qilozuzidu» — dedi.

²⁹ Xuning bilən biz Bəyt-Peorning udulidiki wadida turup qalduq.

4

Əhdidə kərsitilgən imtiyazlar — Musa səzini dawam qilidu

¹ — Əmdi, i İsrail, mən silərgə əgıtıdıoqan muxu bəlgilimilərgə həm həkümlərgə kulak selinglar; ularoqa əməl qilsanglar həyatlıq tapisilər wə xundakla ata-bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə təksim kilıdıoqan zeminoqa kirip uni igiləysilər. ■ ² Mən silərgə tapxurıdıoqan Pərwərdigar Hudayinglarning muxu əmrlirigə əməl qilixinglar üqün, mən silərgə əmr kilioqan səzgə heqnemini qoxmanglar həmdə uningdin heqnemini qikiriwətmənglar. ■

□ **3:26** «...Pərwərdigar ... səwəbinglar ... mangan oqəzəpliniq iltijayimoqa kulak salmidi» — «Qel.» 20:1-13ni kərüng. ■ **3:26** Qan. 1:37; 31:2; 34:4 ■ **4:1** Law. 19:37; 20:8; 22:31 ■ **4:2** Qan. 13:1; Pənd. 30:6; Wəh. 22:18

³ Silər öz көzliрnqlar bilən Pərwərdigarning Baal-Peorning түpəylidin қилоан ixlirini көrgənsilər; qünki Baal-Peorqa əgəxkənlərninqlar һəmmisini Pərwərdigar Hudayinglar aranglardin yoxatti; □ ■ ⁴ Lekin Pərwərdigar Hudayinglarqa qing baqlanlanlardin һərbirinqlar бүgүngə қədər һayat turuwatisilər.

⁵ Mana, mən Pərwərdigar Hudayim manga əmr қилоандəк, kirip igiləydiqlan zeminda turqlanda ularqa əməl қилsun дəp silərgə бəlgilimə һəm һөкүmləрни өgəttim. ⁶ Silər ularni qing tutup əməl қilinglar; qünki xundaq қилsanglar bu һөкүmlərninqlar һəmmisini angliqlan һəklərninqlar көz aldida silərninqlar dana wə yorutuloqlan bir һəlk ikənlikinglar ispatlinidu; ular дərwəкə: «Bu uluql əl дərhəқiқət дана һəm yorutuloqlan bir һəlk ikən» — дəydu. ⁷ Qünki Pərwərdigar Hudayimizning bizning Uningqla nida қилоан һərbir tiləқlirimizdə bizgə yeqin turqlinidəк, əzigə yeqin turqlan bir Hudasi bolqlan bizgə ohxax baxқа bir uluql əl barmu? ■ ⁸ Mən aldinqlarqa қoyqlan muxu pütкүl қanundikidəк adil бəlgilimilər һəm һөкүmlərgə igə bolqlan silərdəк baxқа bir uluql əl barmu?

Ҳорəbtiki əһdə тоoqruluk əslitip-agahlandurux

□ **4:3** «**Baal-Peor**» — bir hil but. «Qəl.» 25-babni көrүng. «**Pərwərdigarning Baal-Peorning түpəylidin қилоан ixlirini көrgənsilər**» — «Qəl.» 25-babni көrүng.

■ **4:3** Qəl. 25:4; Yə. 22:17 ■ **4:7** Қан. 26:19

9 Öz көзünqlar bilən көргөн ixlarni untumasliqinglar, hətta өmrünqlarning barliq künliridə kəlbinqlardin qıqarmasliqinglar üqün özünqlarğa ehtiyat qilinglar wə ihlasliq bilən kəlbinqlarni *ezix*tin saklanglar; xuningdäk silər көrgininglarni baliliringlarğa wə baliliringlarning baliliriğa yөtküzünqlar;

■ 10 Silər Hөрəb teqida Pərwərdigar Hudayinglarning aldidə turğan küni Pərwərdigar manga: «Həlkni Mening sözlirimni anglixi üqün yenimoğa yioqin; xuning bilən ular sözlirimni өginip, yər yüzidiki barliq künliridə Məndin əyminidu wə baliliriğa өgitidu» — degənidi. 11 Silər yekin kelip taqning tüwidə turduqlar; bu taqning oti asmanlarning baqrioiqə köyöp yətti, həmdə qarangoquluk, bulutlar wə sür taqni qaplidi;

■ 12 Pərwərdigar otning otturisdin silərgə sөz kildi; silər sözlərnin gadasini anglidinglar, lekin heq xəkilni көrmidinglar; silər pəqət bir awazni anglidinglar. 13 Wə U xu qaoqda silərgə өmr kiləqan əhdisini, yəni «on өmr»ni ayan kildi wə ularni ikki tax tahtay üstigə pütüti.

□ 14 Wə xu qaoqda Pərwərdigar manga өmr kilip, silər dəryadin өtöp igiləydiqan zeminda ularni ularğa əməl kilixinglar üqün silərgə bəlgilimilər hөm hөkümlərnin өgitixni tapilidi.

15 Özünqlarğa nahayiti ehtiyat qilinglarki (qünki Pərwərdigar Hөрəb teqida ot otturisdin silərgə sөz kiləqanda heqkandäk xəkilni көrmigənsilər), 16-18 өзünqlarni buləqap, məyli

■ 4:9 Qan. 6:7; 11:19 ■ 4:11 Mis. 19:18 □ 4:13 «on өmr» — ibraniy tilida «on sөz».

ərkək yaki ayal süritidə, məyli yər yüzidiki hərəkəndək həywan yaki asmanda uqıdıoğan hərəkəndək kux bolsun, məyli yər yüzidə hərəkəndək əmiligüqi həywan yaki yər astidiki sulardiki hərəkəndək belik bolsun, ularning süritidə heqkəndək xəkil-kiyəpəttiki oyma butni özünqlar üqün yasimanglar, ¹⁹ yaki xuningdək, bexinglarni kətürüp asmanlaroğa qarap, kuyax, ay, yultuzlar, yəni pütkül samawi qoxunni kərüp, kənglünqlar mayil bolup ularoğa bax egip kulluqioğa kirmənglar; qünki Pərwərdigar Hudayinglar bularni pütkül asman astidiki barlik həklər üqün orunlaxturoğan. □ ²⁰ Ləkin silərni bolsa Pərwərdigar Öz mirasi boləğan bir həlk boluxunglar üqün «təmür tawlox humdani»din, yəni Misirdin elip qikti. ■ ²¹ Ləkin Pərwərdigar silərnin wəjənglardin manga oqəzəplini, Pərwərdigar

---

□ **4:19 «Pərwərdigar Hudayinglar bularni pütkül asman astidiki barlik həklər üqün orunlaxturoğan»** — «samawi qoxun» degən söz (1) kün, ay wə nuroqunliəğan yultuzlarni; (2) bular bilən munasiwətlük pərixtilər yaki asmandiki rohiy küqlərni kərsitidu. Təwrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəlkim asmandiki yaman küqlər bilənmü munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kərüng). Bu ayəttiki uquroğa qarioğanda Huda (1) kün, ay wə yultuzlarni pütkül insaniyətnin mənəpəti (yər yüzidikilərgə nur wə təpt berix, yoluqlar üqün yənilixni kərsitip berix qatarlik)ni kəzləp yaratti; (2) ular bilən munasiwətlük boləğan samawi küqlər Hudağa has bəndilərnin hizmitidə boluxğa təyyar turidu («Ibr.» 1:14ni kərüng); (3) Huda **Əzigə has bəndiliridin** (muxu yərdə Israildin) həwər aloğanda pəkət pərixtilər arkilik yardəmlixipla qalmay, bəlkı əzi xəhsən həlini soraydu. ■ **4:20** Mis. 19:5

Hudayinglar silərgə miras bolux üqün ata kilidioqan yahxi zemin toqrisida: — «Sən xu yərgə kirixkə Iordan dəryasidin ötməysən» dəp kəsəm kildi. ■ ²² Xunga mən muxu zeminda ölüxüm mukərrər; Iordan dəryasidin ötməymən; birək silər bolsanglar uningdin ötüp xu yahxi zeminni igiləysilər.

²³ Pərwərdigar Hudayinglarning silər bilən tüzgən əhdisini untumasliqinglar, xundakla özünglar üqün Pərwərdigar Hudayinglar silərgə mən'i kiləqan oyma butni yaki hərəkəndək nərsining xəkil-kiyapitini yasimasliqinglar üqün özünglarəqə həzi bolunglar. ²⁴ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar həmmi yutquqi bir ot, wapasizlikqə həsət kiləquqi bir Hudadur. □ ■

Əhdidin yenixning aqiwiti wə uningəqə itaat kilixning bərikiti

²⁵ Silər pərzəntlər, pərzəntinglarning pərzəntlirini kərüp, zeminda uzək wəqit turoqandin keyin, birhil xəkil-kiyapəttə boləqan oyma butni yasioqan, xuningdək Pərwərdigar Hudayinglarni rənjitip uning

■ **4:21** Qan. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4 □ **4:24** «Pərwərdigar Hudayinglar ... wapasizlikqə həsət kiləquqi bir Hudadur»

— muxu «həsət» Israilning Hudasioqə əməs, bəlki türlük yirginqlik butlarəqə ibadət kiləqanlikiqə qərap Mukəddəs Rohning «ibadət pəkət Hudaqila mənsub bolux kerək» dəp butlarəqə yaki butlarning kəynidə turuwatqan jin-xəytanlarəqə wə ularning wəkili boləqan sahta pəyoqəmbərlərgə boləqan həsitini kərsitidu. Bu tema toqruqluk «kirix söz»imiznimu kəring. ■ **4:24** Mis. 20:5; 34:14; Qan. 5:9; 6:15; 9:3; Ibr.12:29

nəziridə rəzil bolqanni kilip özünqlarni buloqian bolsanglar, ²⁶ mən asman-zeminni üstünqlarqa guwahqi boluxka qakirimən, silər Iordan dəryasidin ətüp, igiləydiqan xu zemindin tezla pütünləy yok kilinisilər; siləring uningda yaxiqan künliringlar uzun bolmaydu, silər bəlki uningdin pütünləy yok kilinisilər. ²⁷ Pərwərdigar silərnə barliq həklər arisioqa tarkitidu, Pərwərdigarning silərnə həydixi bilən silər xu əllər arisida kiqik bir qalduq bolisilər. ■ ²⁸ Silər xu yərlərdə turup yaqtaqtin yaki taxtin yasaloqan, nə kərəlməydiqan, nə angliyalməydiqan, nə yeməydiqan, nə puralməydiqan, pəkət insanning qolining yasioqini bolqan ilahlarning kulluqida bolisilər. ■ ²⁹ Silər xu yərlərdə Pərwərdigar Hudayinglarni izdəysilər; pütün qəlbinglar wə pütün jeninglar bilən uni izdisənglar, uni tapisilər. ³⁰ Silər eqir azab-okubət tartqininglarda, bu ixlarning həmmisi bexinglarqa qüxkəndə, silər Pərwərdigar Hudayinglarqa yenip kelisilər wə uning awazioqa kulak salisilər. ³¹ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar rəhimdil bir Hudadur; U silərnə taxliwətməydu, nə həlak qilməydu, nə atabowiliringlar bilən kəsəm iqip tüzgən əhdisini həq untumaydu.

³² Əmdi, silərdin ilgiri, Huda insanni yər yüzidə yaratqan künidin tartip ətəkən künlər toqruluk sürüxtə qilinglar, xundakla asmanlarning bir qetidən yənə bir qetigiqə sürüxtə

қилинларки, мухунигоға оһхax улуроғи бир их болуп баққанму? Унигоға оһхax бир ихни аңлап баққанму? ³³ Силәргә оһхax, Худанин от иқидин қикқан awazini аңлап тирик қалоған бaxқа бир һәлқ бarmу?

³⁴ Пәрwәрдигар Худayingлар көз адингларда силәр үқүн Мисир земинида қилоанлиридек, қийин синаклар билән, мөјзилек аламәтләр билән, кaramәтләр билән, урух билән, күқлүк қол һәм узитилоған биләк билән wә дәһхәтлик wәһимиләр билән силәрдин бaxқа бир һәлқни yat бир әнини арисидин қикқирip Әзигә һас қилих үқүн келип урунуп баққанму? □ ³⁵ Пәрwәрдигарла Худадур, унингдин бaxқа бирси yokтур, дәп билixинлар үқүн силәр бу *улуоғи* ихларни көрүхкә муyәссәр қилинәnsиләр. ■ ³⁶ Силәргә тәлим берix үқүн U асманлардин силәргә Әз awazini аңлатти; U yәр yүзидә Әзинини улуоғи отини көрсәтти; силәр xu отнини otturисидинму унини awazini аңлидинглар.

³⁷ Унини үстигә, ата-bowiliringлароға баоқилоған муһәббети түпәйлidin һәмдә уларнини кейинки әwладлирини таллоғанлиқи үқүн, U силәрни Мисирдин xәһсән Әзи zor қудрити билән қутқузуп қикқарди;

□ **4:34 «...келип урунуп баққанму?»** — «келип» дегән сөз Худанини һәлқни қутқузуп үқүн Әзи xәһсән кәлгәнлигини көрситиди. **«...дәһхәтлик wәһимиләр билән силәрдин бaxқа бир һәлқни ... Әзигә һас қилих үқүн келип урунуп баққанму?»** — бaxқа бирһил тәрјимиси: «...дәһхәтлик wәһимиләр билән бaxқа бир һәлқни... әзигә һас қилих үқүн келип урунуп баққан бир илаһ barmу?». ■ **4:35** Қан. 32:39; Yәх. 45:5,18,22; Mar.12:29,32

□ ■ 38 U xuningdәk silәrning aldinglardin өзünqlardin көp wә küqlük bolған әllәrni zeminidin һәydәp, silәrni uningqa kirgüzüp, uni бүgünki күndikidәk silәrgә miras қilix үqünmu xundaq қilоқandur. ³⁹ Xunga бүgün xuni bilip қoyunqlarki wә көnglünqlarni xuningqa bәlünqlarki, Pәrwәrdigar yukiridiki asmanlarda bolsun, astidiki yәр-zeminda bolsun Hudadur; Uningdin baxқа һеқbiri yoktur. ⁴⁰ Xuningdәk silәrning wә keyinki balilar-әwladliringlarning әһwali yahxi bolux үqün, Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә ata қilidioған zeminda күnliringlarni uzun, һәтта мәnggүlүk қilix үqün мәn бүgünki күндә silәrgә tapilawatқан Uning bәlgilimiliri wә әmrlirini tutunqlar».

Musa pәyoғәmbәр «panahlık xәһәр»lәrni ayrip bekitidu •••• Tәpsilatlıri «Qәl.» 35:6-34dә көrsitilidu

⁴¹ Andin Musa Iordan dәryasining xәрkiy tәripidә үq xәһәrni ayrip bekitti; ■ ⁴² мәқsiti, һеққandaq әq-adawiti bolmay, tasadipiy қoxnisini өltürүp қoysa, өltүrgән kixi xu yәrlәrgә, yәni xu xәһәrlәrdin birigә қеқip берip aman-esән қелиxtin ibarәt idi. ⁴³ Bu xәһәrlәр bolsa: — Rubәnlәrning zeminidin qәl-bayawandiki Bәzәр, Gadlarning zeminidin

---

□ 4:37 «ularning keyinki әwladlırini» — ibranıy tilida «uning keyinki nәslini». «xәhsән Өzi» — ibranıy tilida «Өzining yүzi bilән». ■ 4:37 Mis. 13:3,9,14 ■ 4:41 Qәl. 35:6,14

Gileadtiki Ramot, Manassəhlərning zeminidin Baxandiki Golandin ibarət idi.■

Əhdining қайта јакарlinixi

⁴⁴ Musa Israillarning aldiqə koyqan қанун mana төwəndikidək: —

⁴⁵ (bular bolsa Israillar Misirdin қикқанда Musa *pəyojəmbər* ularqə јакарliqan agah-guwahlar, bəlgilimilər һəm һөкүmlərdur; ⁴⁶ Musa wə Israillar Misirdin қикқанда Amoriylarning Həxbon xəһiridə turuxluk padixahi Siһonni өltürgənidi; Musa bu əmrlərnı Siһonning zeminida, Iordan dəryasining xərк təripidə, Bəyt-Peorning udulidiki wadida Israillarqə јакарliqan. □ ■ ⁴⁷ Xu qəşda Israillar

Siһonning wə Baxanning padixahi Ogning zeminini, yəni Iordan dəryasining күn petix təripidiki Amoriylarning ikki padixahining zeminimu igiligənidi; ■ ⁴⁸ ularning zemini Arnon dəryasining қiroқikidiki Aroərdin tartip Sion (yəni Hərmon) teқioiqə, ⁴⁹ xundakla Iordan dəryasining xərк təripidiki pүtkül Arabah түzləngliki wə Pisgah teқining baқrioqə јaylaxқan «Tүzləngliktiki dengiz»oқiqə idi).□

5

■ 4:43 Yə. 20:8 □ 4:46 «**xərк təripidə**» — ibraniy tilida «bu təripidə». ■ 4:46 Qəl. 21:24; Қан. 1:4 ■ 4:47 Qəl. 21:33; Қан. 3:3 □ 4:49 «**Tүzləngliktiki dengiz**» — muxu yərdə «Өlүk Dengiz»ni көrsitidu.

Əhdigə xərhi berix — kirix söz

¹ Xuning bilən Musa pütkül Israilni qakirip ularoşa mundaq dedi: — «I Israil, mən bügün kulakliringlaroşa anglitiwatkan bu bəlgilimilərgə həm həkümlərgə kulak selinglar, ularni əgininglar, ularoşa əməl qilixka kəngül bəlünglar!

² Pərwərdigar Hodayimiz biz bilən Hərəb teqida əhdə tüzdi. ■ ³ Bu əhdini Pərwərdigar ata-bowilirimiz bilən tüzgən əməs, bəlki biz bilən, yəni bügünki kündə tirik qaloşan bizlər bilən tüzdi. ⁴ Taqda ot iqidə turup Pərwərdigar silər bilən yüz turanə səzləxkənidi ⁵ (xu qaoşda silərgə Pərwərdigarning söz-kalamini jakarlaş üqün mən silər wə Pərwərdigarning otturısında turoşanidim; silər otning aldida qorqup, taqka qikixni halimidinglar).■

On əmr

⁶ U mundaq dedi: — «Mən seni Misir zem-inidin, yəni «kulluk makani»din qikaroşan Pərwərdigaring Hudadurmən.■

⁷ Sening Məndin baxka heqkandaq ilahing bol-maydu.

⁸ Sən özüng üqün məyli yukiridiki asmanda bolsun, məyli təwəndiki zeminda bolsun, yaki yər astidiki sularda bolsun, hərəkandaq nərsining qiyapitidiki heqkandaq oyma xəkilni

---

■ 5:2 Mis. 19:5 ■ 5:5 Mis. 19:16; 20:18 ■ 5:6 Mis. 20:2-21; Zəb. 81:10

yasima; □ 9 Sən bundaқ nәrsilәrgә bax urma yaki ularning қulluқioғa kirmә. Qünki Mәnki Pәrwәrdigar Hudaying wapasizliққа һәsәt қilәuқи Hudadurmән. Mәndin nәprәtlәngәnlәrning қәbihliklerini әzlrigә, oқullirioғa, һәtta nәwrә-qәwrilirigiqә qүxүrimән. □ ■ 10 Әmma Meni sәyidioғan wә әmrlirimni tutidioғanlarоғa ming әwladioғiqә әzgәrmәs meһribanliқ kәrsitimән.□

11 Pәrwәrdigar Hudayingning namini қalaymiқan tilоғa alma; qünki kimdәkim namini қalaymiқan tilоғa alsa, Pәrwәrdigar uni gunahkar һesablimay қalmaydu.■

12 Pәrwәrdigar Hudaying sanga әmr қilәandәk xabat күnini muқәddәs dәp bilip tut, uningоғa әmәl қil. ■ 13 Altә күn ixlәp barliқ ixliringni түgәtkin; 14 lekin yәttingi күni Pәrwәrdigar Hudayingоғa ataloғan xabat күnidur. Sән xu күni һeққandақ ix қilmaysән; mәyli sән yaki

□ 5:8 «**әzүng üqün ... xәklidә... yasima**» — bu әmrning kәzdә tutқini adәmlәr qоқunux mәқsitidә yasioғan һәrқandақ xәkillәrdur. Baxқа mәқsәtlәr bilән yasioғan xәkillәr тоoқruluk sәz yoқ. □ 5:9 «**Mәndin nәprәtlәngәnlәrning қәbihliklerini әzlrigә, oқullirioғa, һәtta nәwrә-qәwrilirigiqә qүxүrimән**» — bu muһim sәz тоoқruluk «Misirdin қiқix»tiki «қoxumqә sәz»imizni (20:5, 34:7 тоoқruluk), xundақla «Әzakiyal»diki «қoxumqә sәz»imizni (18-, 33-bablar тоoқruluk) kәrүng. ■ 5:9 Mis. 20:5; 34:7,14; Yәr. 32:18 □ 5:10 «**ming әwladioғiqә...**» — әslidә «minglioғan әwladioғiqә...». Ayәtning baxқа birhil tәrјimisi: — «Әmma Meni sәyidioғan wә әmrlirimni tutidioғan minglioғanlirioғa әzgәrmәs meһribanliқ kәrsitimән». Birақ 7:9ni kәrүng. ■ 5:11 Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ 5:12 Yәr. 2:2; Mis. 23:12; 35:2; Law. 23:3; Әz. 20:12; Ibr. 4:4

□ 5:8 «**әzүng üqün ... xәklidә... yasima**» — bu әmrning kәzdә tutқini adәmlәr qоқunux mәқsitidә yasioғan һәrқandақ xәkillәrdur. Baxқа mәқsәtlәr bilән yasioғan xәkillәr тоoқruluk sәz yoқ. □ 5:9 «**Mәndin nәprәtlәngәnlәrning қәbihliklerini әzlrigә, oқullirioғa, һәtta nәwrә-qәwrilirigiqә qүxүrimән**» — bu muһim sәz тоoқruluk «Misirdin қiқix»tiki «қoxumqә sәz»imizni (20:5, 34:7 тоoқruluk), xundақla «Әzakiyal»diki «қoxumqә sәz»imizni (18-, 33-bablar тоoқruluk) kәrүng. ■ 5:9 Mis. 20:5; 34:7,14; Yәr. 32:18 □ 5:10 «**ming әwladioғiqә...**» — әslidә «minglioғan әwladioғiqә...». Ayәtning baxқа birhil tәrјimisi: — «Әmma Meni sәyidioғan wә әmrlirimni tutidioғan minglioғanlirioғa әzgәrmәs meһribanliқ kәrsitimән». Birақ 7:9ni kәrүng. ■ 5:11 Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ 5:12 Yәr. 2:2; Mis. 23:12; 35:2; Law. 23:3; Әz. 20:12; Ibr. 4:4

оолунг болсун, мәйли қizing, мәйли қулунг, мәйли dediking, мәйли буқанг, мәйли exiking, мәйли һәрқандақ бaxқа ulioqing, yaki сән билән bir yәrdә turuwatқан musapir болсун, һеққандақ ix қilmisun; xuning билән қулунг wә dediking сәндәк aram alalaydu.

□ ¹⁵ Сән өзүнгning әslidә Misir zeminda қul болoғанliқingni, Pәrwәrdigar Hudaying күқlүк қoli wә uzatқан biliki билән seni xu yәrdin қiқarоғанliқini esingdә tut; xu сәwәbtin Pәrwәrdigar Hudaying sanga xabat күnini tutuxni әmr қilоған.

¹⁶ Pәrwәrdigar Hudaying sanga әmr қilоғандәк ата-анangni һәrmәt қil. Xundaq қilsang Pәrwәrdigar Hudaying sanga ата қilmaqqi болoған zeminda uzun әmür керisән, һaling yahxi bolidu.■

¹⁷ Қatillik қilma.■

¹⁸ Hәм zina қilma.■

¹⁹ Hәм ооqrilik қilma.

²⁰ Hәм қoxnang тооqruluk yaloған guwahliқ bәrmә.□

²¹ Hәм қoxnangning ayalini tәмә қilma wә nә uning әyi, uning etizi, uning қuli, nә uning dediki, nә uning kalisi, nә uning exikigә yaki

---

□ **5:14 «xabat күni»** — иbraniy tilida «xabat» wә «yәttingi» degәнlәр aһangdax сөz. «**sән билән bir yәrdә turuwatқан**» — иbraniy tilida «dәrwaziliring iқidә turuwatқан» degән сөz билән ipadiliniду. ■ **5:16** Law. 19:3; Mat. 15:4; Luқа 18:20; Әf. 6:2, 3

■ **5:17** Mat. 5:21; Luқа 18:20; Rim. 13:9 ■ **5:18** Luқа 18:20

□ **5:20 «Қoxnang тооqruluk yaloған guwahliқ bәrmә»** — Tәwrat-Injil boyiqә «қoxnang» Huda bizning yenimizоға yeqin қilоған һәрbir әdәmni көrsitidu.

qoxnangning hərəkəndək baxka nərsisigə kəz kiringni salma».[■]

²² — bu sözləni Pərwərdigar taqda, ot, bulut wə sürlük karangoşuluk iqidin küqlük awazi bilən silərnin pütkül jamaitinglarəya eytkən wə ularəya heq baxka *sözləni* qoxmioqan; u ularni ikki tax tahtayəya pütüp mənğa tapxurdi. [■]

²³ Wə xundək boldiki, karangoşuluktin qıkkən awazni angliqininglarda wə otluq taq köyginidə silər, yəni kəbilə baxliqliringlar wə aqsakalliringlar yeniməya kelip: —

²⁴ «Mənə, Pərwərdigar Hudayimiz öz xən-xəripi wə uluqlukini ayan kildi wə biz uning awazini ot otturisidin angliduk, xuning bilən biz bügünki kündə Huda insanlar bilən sözləxkən bolsimu, ularning tirik qaləjanlikini kərduq. ²⁵ Əmdi biz jenimizəya təwəkkül kiliximizning nemə həjiti? Qünki muxu dəhxətlik ot bizni yutuwetidu. Əgər biz Pərwərdigar Hudayimizning awazini anglawərsək əlöp ketimiz. ²⁶ Qünki ət igiliridin həyat igisi Hudaning otning otturisidin səzligən awazini anglap, bizdək tirik turuwatqanlardin kim bar? [■] ²⁷ Sən özünq Pərwərdigar Hudayimizəya yəqinlixip, uning səzligənlirining həmmisini angliqin; andin Pərwərdigar Hudayimiz sənğa səzligənlirining həmmisini bizgə eytip berisən; xuning bilən biz uni anglap əməl kilimiz» — dedinglar.[■]

²⁸ Pərwərdigar silərnin bu mənğa eytkən səzliringlarni anglap mənğa: «Bu həlkning

[■] 5:21 Rim. 7:7 [■] 5:22 Qan. 9:10, 11 [■] 5:26 Qan. 4:33; Hək. 13:22 [■] 5:27 Mis. 20:19; İbr. 12:19

sanga eytkan sözlirini anglidim; ularning barlik eytkan sözliri durustur. ²⁹ Kaxki ularda Məndin qorkup, əmrlirimni izqil tutidiqan bir kəlb bolsidi, ularning həli wə baliliringning həli mənggügə yahxi bolatti! ³⁰ Sən berip ularqa: «Qediringlarqa kaytinglar» — degin. ³¹ Sən bolsang yenimda turqin; Mən sening ularqa əgitixing kerək bolqan əmrlər, bəlgilimilər wə həkümlərninğ həmmisini sanga eytip berimən; xuning bilən ular Mən ularqa təwəlik qilip beridiqan zeminda turup bularqa əməl qilidiqan bolidu.

³² Əmdi Pərwərdigar Hudayinglar silərgə əmr qiloqandək qilixqa kəngül bəlunglar; uningdin ong wə soloqa taymanglar! ³³ Pərwərdigar Hudayinglar silərgə əmr qiloqan barlik yol-lirida menginglar; xundaq qilsanglar həyatlik tepip, həlinglar yahxi bolidu wə silər igidar-qilik qilidiqan zeminda turup künliringlar uzun bolidu». □

6

Hudaning əhdisining jəwhiri — Uning əmrlirigə əməl qilixning bəht-bərikiti

¹ «Mana, bular Pərwərdigar mənqa silər *dəryadin* ətüp igiləydiqan zeminda turoqinqlarda ularqa əməl qilixinglar üqün

---

□ **5:33 «...həyatlik tepip, həlinglar yahxi bolidu»** — Hudaning barlik əmrliri bu məqsəttidir. Bu tema «Qanun Xərhi»diki kəp yərlərdə kərüldiqan bir temidir.

silərgə ɛgıtıxni tapılıoƞan əmrlər, bəlgilimilər həm həkümlərdur: —

² (xuning bilən silər, yəni sən əzüng, oqlung wə nəwrəng barlıq tirik künliringlarda Pərwərdigar Hudayinglardin kərkup, mən silərgə tapilawatƞan uning barlıq bəlgilimə wə əmrlirini tutisilər, xundakla uzun künlərni kərisilər. ³ Sən, i Israil, ularni anglap əməl kılıxƞa kəngül qoyunglar; xuning bilən atabowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə deginidək, süt bilən həsəl ekıp turidioƞan munbət zeminda turup, həlinglar yahxi bolıdu wə saninglar intayin kəpiyidu): —

⁴ — Anglanglar, əy Israil: — Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birliktur; □ ■ ⁵ sən Pərwərdigar Hudayingni pütүн kəlbıng bilən, pütүн jening bilən wə pütүн küqüng bilən səygin.■

⁶ Mən sanga бүgүн tapılıoƞan bu səzlər kəlbıngdə bolsun; ⁷ Sən ularni baliliringoƞa singdürüp ɛgət, məyli ɛydə olturoƞanda, yolda mangoƞanda, ornungda yatƞanda wə ornungdin turuwatƞanda hər wakit ular toƞruluk səzligin; ■ ⁸ ularni kolungoƞa *əslətmə*-bəlgə kılıp tengiwal, pexanənggə ƞaxƞidək simwol kılıp ornitiwal; ⁹ Sən ularni ɛyüngdiki kexəkliringgə

□ **6:4 «Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birliktur»** — **«birlik»** deƒan səz ıbraniy tilida «əƞad» deyilidu. Bu səz adəttə ikki yaki birnəqqə nərsining bir gəwdilikini bildüridu («Yar.» 2:24, «Mis.» 24:3 ƞatarlıƞlar). Baxƞa bir hil tərjimisi: «Pərwərdigar Hudayimizdur, Pərwərdigar birdur». ■ **6:4** ƞan. 4:35; Mar. 12:29; Yh. 17:3; 1Kor. 8:4, 6 ■ **6:5** ƞan. 10:12; Mat. 22:37; Luƞa 10:27 ■ **6:7** ƞan. 4:9; 11:19

wə dərwaziliringoşa pütüzgin.

¹⁰ Wə Pərwərdigar Hudaying seni kəsəm kılıp ata-bowiliringoşa, yəni İbrahim, İshak wə Yakupka wədə kılolan zeminni sanga ata kılıx üqün seni uningoşa baxlıoşanda, — özüng qurmioşan uluoş wə esil xəhərlərgə, ¹¹ özüng bisatlık kilmioşan allıkaşan esil bisatlık kılinoşan öylərgə, özüng kolimioşan, allıkaşan kolanoşan kuduklaroşa, özüng tikmigən üzümzarlar wə zəytunzarlaroşa muyəssər kılınixing bilən sən yəp toyunoşandin keyin, ■ ¹² — əyni qaoşda seni Misir zeminidin, yəni «kulluk makani»din qıkaroşan Pərwərdigarni untuxtın həzi bol.

¹³ Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkkin, ibaditidə boləyin wə kəsəm kılısang uning nami bilənla kəsəm iqqin. ■ ¹⁴ Silər baxka ilahlar, yəni ətrapıngdiki əllərnıng ilahlırını kət'iy izdimənglar; ¹⁵ Qünki aranglarda turuwatқан Pərwərdigar Hudaying wapasızlıkka həsət kıləuqi Təngridur. *Əgər xundak kılısang* Pərwərdigar Hudayingning oşəzipi sanga kəzoşılıp, U seni yər yüzidin yəkatmay kəlməydu.

¹⁶ Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta sinioşandək Uni sinimanglar. □ ■ ¹⁷ Pərwərdigar Hudayinglarning əmrlirini, silərgə tapilioşan guwah-həkümliri wə bəlgimilirini kəngül koyup tutunglar.

■ **6:11** Qan. 8:9,10 ■ **6:13** Qan. 10:20; Mat. 4:10; Luğa 4:8 □ **6:16** «**Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta sinioşandək Uni sinimanglar**» — «Mis.» 17:2-7ni kərüng. «Massah» degənnıng mənisi «sinax». ■ **6:16** Mis. 17:2; Qel. 20:3; Mat. 4:7; Luğa 4:12

18 Pərwərdigar Hudayinglarning nəziridə durus wə yahxi boləqanni qilinglar; xundak qiloqanda halinglar yahxi bolidu wə Pərwərdigar ata-bowiliringlarəqa berixkə kəsəm qiloqan zeminəqa kirip uni igiləysilər, 19 xundakla Pərwərdigar wədə qiloqandək barliq düxmənliringlarni ald-inglardin həydəp qikiriwətsilər.

Keyinki dəwrləрни əslitix

20 Kəlgüsidə oqlung səndin: — «Pərwərdigar Hudayimiz silərgə tapiloqan agah-guwah, bəlgilimə həm həkümlər nemə?» dəp sorisa, 21 sən oqlungəqa mundak dəysən: «Biz əslidə Misirda Pirəwning kulliri ikənmiz; birak Pərwərdigar bizni Misirdin küqlük bir qol bilən qikarəqan. 22 Pərwərdigar kəz aldimizda uluq həm dəhxətlik məjizilik alamətlər wə karamətləрни kərsitip, Pirəwning üstigə həm uning barliq ailisidikiləarning üstigə qüxürdi; 23 U ata-bowilirimizəqa kəsəm iqip wədə qiloqan zeminni bizgə ata qilip, uningəqa bizni baxlap kirixkə xu yərdin yetəkləp qikarəqan. 24 Pərwərdigar bizgə bu barliq bəlgilimiləрни tutuxni, Pərwərdigar Hudayimizdin qorquxni tapiloqan; U həlimizning daim yahxi boluxi wə bizning bügünkidək tirik saklanəqandək, Uning panahida boluximiz üqün xundak tapiloqandur; 25 wə Pərwərdigar Hudayimizning aldida u bizgə tapiloqandək bu barliq əmrlərgə əməl qilixqa kəngül bəlsək bu biz üqün həkqaniylik bolidu».

7

Butpərəs әl-millәtlәrni zemindin yokitix

¹ Pәrwәrdigar Hudaying seni һazir igilәxkә ketiwatқан zeminoға baxlap kirkügзәndin keyin, aldingdin көp yat әl-millәtlәrni, yәni Hittiylar, Girgaxiylar, Amoriylar, Қanaaniylar, Pәrizziylar, Hiiwiylar, Yәbusiylarni — sәndin küqlük әl-millәtlәrni һәydiwetidu. ■ ² Әmdi Pәrwәrdigar Hudaying aldingda ularni қолungоға tapxuruxi bilән sән ularоға һujum қilоiningda, sән ularni tәltöküs yokitixing kerәk; ular bilән һеқ әһdә түzixinggә wә ularоға һеқ rәһim қilixingоға болmaydu.

□ ■ ³ Sening ular bilән nikahlixixingоға болmaydu; sән қizingni ularning оoqullirioға berixinggimu wә ularning қizini оoqlungоға elip berixinggimu болmaydu; ■ ⁴ qünki ular оoqlungni Manga әgixixtin ezikturidu wә xuning bilән оoqulliring baxқа ilahlarоға qоқunidu; u qаoғda Pәrwәrdigarning оәzipi silәrgә қозoqilip, silәrni tezla yokitidu.

⁵ Sән ularоға xundaq muamilә қilоinki, ularning қurbangahlirini buzuwetinglar, but tüwrüklirini qеkiwetinglar, axәrah butlirini kesiwetinglar wә oyma butlirini ot

---

■ **7:1** Қан. 31:3 □ **7:2** «...ularоға һеқ rәһim қilixingоға болmaydu» — bu әmr (wә uningоға ohxap ketidioған baxқа барliқ әmrlәr) тоoqruluk «қoxumqә sөz»imizni көrüng. ■ **7:2** Mis. 23:32; 34:15; Qөл. 33:52; Yә. 11:11 ■ **7:3** Mis. 34:16; 1Pad. 11:2

bilән keydürüwetinglar; □ ■ 6 qünki silәр Pәрwәrdigar Hudayinglarоға pak-muқәddәs bir һәlkәtursilәр; Pәрwәrdigar Hudayinglar silәrni yәр yüzidiki barliқ baxқа һәlkләrdin üstün қilip, Өzigә has bir һәlk boluxқа talliwalоjan. ■ 7 Pәрwәrdigarning silәrgә meһir qүxүp silәrni talliwalојini silәrning baxқа һәlkләrdin көp bolоjanliқinglar үqün әmәs, әmәliyәттә silәр barliқ һәlkләr arisida әng az idinglar, 8 Pәрwәrdigarning silәrni sөygini sәwәbidin wә ata-bowiliringlar aldida bәrgән kәsimigә sadiқ bolоjanliқi үqün Pәрwәrdigar silәrni küqlük қol bilән kutқuzup, һәrlük bәdili төләp «қulluқ makani»din, yәni Misir padixahı Pirәwnning қolidin қıқarоjan. □ ■ 9 Xunga silәр Pәрwәrdigar Hudayinglarning bәrhәk Huda, wәdisidә turоquqi Tәngri ikәнlikini bilixinglar kerәk; U Өzini sөyүp, әmrlirini tutқанlarоға ming дәwrgiqә әzgәrmәs meһir көrsitip әһdisidә turоquqidur; ■ 10 lekin Өzigә әqmәnlәrning ixlirini өз bexioға oқuқ-axkarә qүxürүp, ularni yokitidu; Өzigә әqmәnlәrning һәрbirigә өzi қilojan ixlirini ularning bexioға oқuқ-axkarә қayturuxқа һayal қilmaydu. ■ 11 Silәр Mән бүgün silәrgә tapiliojan әmr, bәlgilimilәр һәм һөкүmlәrgә әmәl қilix үqün

□ 7:5 «axarah» — «ayal butlar», bәlkim butpәrәslikкә beoјixlanojan dәрәhlikләrdur. Dәрәhlәр bәlkim but xәklidә oyulojan yaki nәқixlängән boluxi mumkin. ■ 7:5 Mis. 23:24; 34:13; Қan. 12:2, 3 ■ 7:6 Mis. 19:5; Қan. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Pet. 2:9 □ 7:8 «һәrlük bәdili төләp ...қıқarоjan» — muxu sirlіk sөzlәр тоqruлуқ «қoxumqә sөz»imizdә azraq tohtilimiz. ■ 7:8 Қan. 10:15 ■ 7:9 Mis. 20:5; Қan. 5:9 ■ 7:10 Nah. 1:2

ularni qing tutunglar.

Əhdini tutuxning bəht-bərikətliri

¹² Qoqum xundak boliduki, bu bəlgilimilərgə kulaq selip, kəngül koyup əməl kilisanglar, Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlarəqa kəsəm bilən wədə kıləqan əhdə wə mehırni silərgə kərsitip turidu; ■ ¹³ Seni səyüp bərikətləp, ata-bowiliringəqa kəsəm bilən sanga berixkə wədə kıləqan zeminda turəquzup kəpəytidu; xu yərdə pərzəntliringni, yərtuprikingdiki məhsulatlarni, buəqdiyngni, yengi xarabingni, zəytun meyingni, kaliliringning nəslini wə koyliringning kəzilirini bərikətləp kəpəytidu. □ ¹⁴ Sən barlik əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən; arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida heq tuəqmaslik bolmaydu; □ ■ ¹⁵ Pərwərdigar səndin barlik kesəllərnə neri kılidu wə sən əzüng kərgən Misirdiki dəhəxtlik wabalardın heqkəyisini üstünggə salmaydu, bəlki sanga əq boləqanlarəqa salidu.

■ **7:12** Law. 26:3; Qan. 28:1 □ **7:13 «pərzəntliring»** — muxu yərdə ibraniy tilida «baliyatquning mewisi» bilən ipadilinidu.

□ **7:14 «sən barlik əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən...»** — muxu yərdə «sən» degən səz Huda pütkül İsrailni bir adəmdək kərup, ularəqa bir gəwdə süpitidə səzləydu. **«arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida...»** — ibraniy tilida «arangda, məyli ərkəklər məyli ayallarda yaki mal-qarwang arisida....». ■ **7:14** Mis. 23:26

Aranglardiki barliq butpərəslik iz-қalduқlirini yokitix kerək

¹⁶ Sən Pərwərdigar sanga tapxuroqan barliq həlқlərni yokitixing kerək; sən ularni kərgəndə, ularoqa heq rəhim kılmasliqing kerək, sən ularning ilahlırining kulluқioqa kirməsliqing kerək; əgər xundak kilsang, bu ix sanga kiltak bolidu. □ ¹⁷ Əgər sən kənglүngdə: «Bu əllər məndin küqlük; mən kəndak kılıp ularni zeminidin kooqliwetələymən?» — desəng, ¹⁸ ulardin kərkma; Pərwərdigar Hudayingning Pirəwn həm barliq Misirliqlərni kəndak kıloqanliқini əsligin, ¹⁹ — yəni Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin qikirix üqün wasitə kıloqan, əz kəzüng bilən kərgən dəhхətlik həküm-sinaklar, məjizilik alamətlər wə karamətlər, küqlük kəl wə sozuloqan biləknı məhkəm esingdə tut; Pərwərdigar sən kərkawatқан barliq həlқnimu xundak kılıdu. ■ ²⁰ Uning üstigə Pərwərdigar Hudaying taki ularning səndin yoxurunoqan қalduқliri yokitiloquqə ularning arisioqa serik hərilərni əwətidu; □ ■ ²¹ Sən ulardin kərkmasliqing kerək; qünki Pərwərdigar Hudaying arangdidur; U uluq wə dəhхətlik bir İlahdur. ²² Pərwərdigar Hudaying xu əllərni aldingdin pəydinpəy həydəydu; sən ularni birakla yokitiwetəlməysən; birakla

□ **7:16** «...ularni kərgəndə, kularoqa heq rəhim kılmasliqing kerək...» — ibraniy tilida «sening kəzüng ularni heq ayimisun...». ■ **7:19** Қан. 4:34; 29:3 □ **7:20** «**serik hərə**» — adəttiki hərідin tehimu qong wə qaqқak birhil hərini kərsitixi mumkin. ■ **7:20** Mis. 23:28; Yə. 24:12

yokitiwətkən təkдirdimu, daladiki һaywanlar көpiyip, üstünggə basturup kelixi mumkin.

²³ Lekin aldingoға ilgiriləp mangoqiningda Pərwərdigar Hudaying ularni қолungoға tapxuridu wə ularni parakəndə kilip, yokitiloquqə dəkkə-dükkigə salidu. ²⁴ U

ularning padixahlirini қолungoға tapxuridu, sən ularning namlirinimu asman astidin yoқ kilisən; ularni yoқatquqə һeqbir adəm aldingda turalmaydu. ²⁵ Silər ularning oyma butini

ot bilən көydürüwetinglar; көz қiringlarni xularning üstidiki altun-kümüxkə salmanglar, ularni almanglar; bolmisa u silərgə қiltaq bolidu; qünki u Pərwərdigar Hudaying aldida yirginqlik bir nərsidur. ²⁶ Sən һeqқандақ yirginqlik nərsini öyünggə elip kəlmə; bolmisa sən uningoға ohxax lənətlik nərsə bolup қalisən; sən uningdin қattiq yirgən, uningoға mutlək nəprətlən; qünki u lənətlik bir nərsidur.

8

Pərwərdigarning təminatlırini əsləx

¹ Mən silərgə бүgün tapiloqan bu barliқ əmrlərgə əməl қilixқа көngül қoyunglar; xundaq қiloqanda silər һayat bolisilər, көpiyisilər wə Pərwərdigar ata-bowiliringlaroға қəsəm қilip wədə қiloqan zeminoға kirip uni igiləysilər. ² Pərwərdigar Hudaying seni төwən қilip, көnglүngdə nemə barliқini, uning əmrlirini tutidoqan-tutmaydioqanliқingni biləy

dəp seni sinax üqün bu kırık yil qəl-bayawanda yetəkligən yolni əsligin. ³ Dərwəkə u seni təwən kılıp, seni aq qoyup, sən əslidə bilməydiğan, xundakla ata-bowiliring kərüp bəkmioğan «manna» bilən ozuklandıroğan; U sanga insan pəkət yeməklük bilənla əməs, bəlki Pərwərdigar Hudayingning aqzidin qıkkən barlık səzliri bilənmu yaxaydiğanlığını bildürüx üqün xundak kildi. □ ■ ⁴ Bu kırık yilda kiyim-keqiking konirimidi, putung ixqip kətmidi. ■ ⁵ Sən xuni bilip qoyoğinki, adəm öz oqlini tərbiyiligəndək, Pərwərdigar Hudaying seni tərbiyiləydu; □ ⁶ Xunga sən Uning yollirida mengip wə Uningdin qorkup, Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini tutkın. ⁷ Qünki Pərwərdigar Hudaying seni yahxi bir zeminəğa — erik-ekinliri, bulaklıri wə jiloğa-dənglərdə uroqup qıqıdiğan uluq suliri bar bir zeminəğa — ⁸ buoqday wə arpa, üzüm talliri, ənjür dərəhliri wə anarlıri bar bir zeminəğa, zəytun dərəhliri wə həsəl bar bir zeminəğa, ⁹ — sən heqnemidin kəmlük tartmay ozukluk yəydiğan bir zeminəğa — taxlıri təmür, taqliridin mis kolaydiğan bir zeminəğa yetəkləp kiridu; ¹⁰ sən xu yərdə yəp toyunisən wə Pərwərdigar Hudaying sanga ata qıloğan xu yahxi zemin üqün uningəğa təxəkkür-

□ **8:3** «manna» — bu ix toqruluk «Mis.» 16-babni kərüng. «... Hudayingning aqzidin qıkkən barlık səzliri» — ibraniy tilida «...Hudayingning aqzidin barlık qıkkənliiri». Oqurmənlərnin esidə barki, Adəm'ata əslidə «Hudaning nəpisi» bilən həyatqə erixti. ■ **8:3** Mis. 16:14,15; Mat. 4:4; Luqa 4:4 ■ **8:4** Qan. 29:6; Nəh. 9:21 □ **8:5** «Sən xuni bilip qoyoğinki...» — ibraniy tilida «Sən qəlbingdə xuni bilginki...»

mədһiyə eytisən. ■

11 Mən sanga бүгүн tapiloqan Pərwərdigar Hudayingning əmrliri, bəlgilimiliri һәм һөкүmlirini tutmasliktin, Uni untup kəlixтин һези bol; 12 bolmisa, sən yəp toyunoqandin keyin, esil öyləрни қurup ularda olturaqlaxқandin keyin, 13 kala-qoy padiliring көpiyip, altun-kümүxүng, xundaqla sening barliқing көpəygəndin keyin, 14 көnglүng məoqrurlinip seni Misir zeminidin, yəni «қulluқ makani»din қikirip қutқuzoqan Pərwərdigar Hudayingni untuysən; 15 (U seni bipayan wə dəһxətlik qəl-bayawandin, yəni zəһərlik yilanlar wə qayanlar қаplap kətkən, susirap қаoјirap kətkən bir qəl-bayawandin yetəkləp қikқан, xu yərdə sanga қақmaq texidin su қikirip bərgən, □ ■ 16 seni özini təwən tutsun dəp sinap, sanga ahir rahət-bərikət көrsitix üqün qəl-bayawanda ata-bowiliring көrүp baқmioqan «manna» bilən ozuқlanduroqan) ■ 17 — əgər uni untusang, көnglүngdə: «Өz küqüm, өз қolumning қudriti meni muxu dələtkə erixtүrgən» deyixing mumkin. 18 Xunga Pərwərdigar Hudayingning Əzi seni dələtkə erixtүrgүqi қudrətni bərgүqi ikənlikini əsləp, Uni esingdə tut; xuning bilən u ata-bowiliringoqa kəsəm kilip wədə қiloqan əhdini бүgүnki күndikidək məһkəm қilidu. 19 Əgər sən Pərwərdigar Hudayingni қаqaniki untusang,

---

■ 8:10 Қан. 6:11,12 □ 8:15 «zəһərlik yilanlar...» — ibraniy tilida «otluқ yilanlar». ■ 8:15 Mis. 17:6; Qəl. 20:11; Zəb. 78:15-16; 114:8 ■ 8:16 Mis. 16:14,15

baxқа ilahlarға әғәxsәng, ularning қulluқida bolup ularға bax ursang, mән silәrgә бүgүн xu agahni berәyki, xundaq boliduki, silәr tәltöküs һalak bolisilәr. ²⁰ Pәrwәrdigar kәz aldinglarda yokitiwatқан әllәrdәk silәrmu yokitilisilәr; qünki silәr Pәrwәrdigar Hudayinglarning awaziya қulak salmiqansilәr.

9

Hudaning әllәrni Қanaan zeminidin һәydixining säwәbi

¹⁻² Angla, i Israil! Sән бүgүн өзүngdin qong wә küqlük әllәrgә igә bolux üqün, sepilliri asmanға takixidiyan qong xәһәrlәrni igilәx üqün, Anakiylarni қоqlap қikirix üqün Iordan dәryasidin әtisән (sән ularni bilisән, ular тоqruluk «kim Anakiylar aldida turalisun!» dәp angliqansән). ■ ³ Sән бүgünki күndә xuni bilip қoyqinki, sening aldingda mangoquqi Pәrwәrdigar Hudayingning Özidur, U yalmap yutquqi ottur; u muxu әllәrni һalak қilidu, aldingda ularni tezdin yiqitidu; sән ularning tәwәlikini igilәp, Pәrwәrdigar sanga eytkandәk ularni tezdin yokitisән. ■ ⁴ Pәrwәrdigar ularni aldingdin һәydidәndә sән көnglүngdә: «Hәққaniylikim säwәbidin Pәrwәrdigar meni zeminni igilәx üqün uningға yetәklәp kirdi» demigin; bәlki xu әllәrning rәzilliki түpәylidin Pәrwәrdigar

sening aldingda ularni tәәllukatidin mәһrum kilidu. ⁵ Sән ularning zeminiqә kirip uni igilixing sening һәкқаний bolqanliқingdin yaki kәnglүngning durusluқidin әmәs, bәlki bu әllәrning rәzillikidin wә Pәrwәrdigar atabowiliring Ibrahim, Ishaq wә Yaqupқа kәsәm kilqan sәzigә әmәl kilix üqünmu Pәrwәrdigar Hudaying ularni sening aldingda tәәllukatidin mәһrum kilidu. ■ ⁶ Әmdi xuni bilip qoyqinki, Pәrwәrdigar Hudaying bu yahxi zeminni sanga miras kilqini sening һәкқанийliқingdin әmәs, qünki sән әsli boyni қattiq bir һәлқsән.

Israilning jahilliki

⁷ Әmdi sening qәl-bayawanda Pәrwәrdigar Hudayingni қандақ оғәzәplәndүrgәнliқingni esingdә tutқin — Uni untuma. Sән Misir zemnidin қiққан күndin beri taki bu yәrgә kәlgүqә Pәrwәrdigarqә asiyliқ kilip kәlding. ■ ⁸ Silәр Hәrәb teqida Pәrwәrdigarni оғәzәplәndүrgән wә Pәrwәrdigar silәrgә aqqiқlinip, silәrni һalak қilmaqı boldi. ■ ⁹ Xu qәoqda mән tax tahtaylarni, yәni Pәrwәrdigar silәр bilән түzgән әhdә tahtaylirini tapxuruwelix üqün taqқа qiққанidim; mән taqda қirik keqә-kүndüz turdum (mән nә tamaq yemidim, nә su iqmидim); ■ ¹⁰ Xuning bilән Pәrwәrdigar manga Öz barmiqi bilән pütкән ikki tahtayni tapxurdi; ularda Pәrwәrdigar taqda ot iqidә silәrgә sәzligән

■ 9:5 Yar. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13 ■ 9:7 Mis. 14:11; 16:2; 17:2; Qәl. 11:4 ■ 9:8 Mis. 32:4; Zәb. 106:19-21 ■ 9:9 Mis. 24:18; 34:28

қағда, јамаәт җиғилоған күни ейтқан барлиқ сөзләр пүтүлгәниди. □ ■ 11 Wә xundaq boldiki, қiriқ keqә-kündüz өтүp, Pәrwәrdigar mаngа ikki tax tahtay, yәni әhdә tahtaylirini bәrdi. 12 Wә Pәrwәrdigar mаngа: «Ornungdin turоқin, muxu yәrdin quxkin; qunki sәn Misirdin qıkarоqan hәlқing әzlrini bulоқidi; ular tezla Mәn ularоqа tapilioqan yoldin qәtnәp әzlrigә quymа bir butni yasidi» dedi. 13 Pәrwәrdigar mаngа sөz қilip: «Mәn bu hәlқni kәrүp yәttim; mana, u boyni қattıq bir hәlқtur. ■ 14 Meni tosmа, Mәn ularni yokitimәn, ularning namini asmanning tegidin әqürүwetimәn wә xundaq қilip, seni ulardin qong wә uluq bir hәlқ қilimәn» — dedi.■

15 Mәn burulup, taqdin quxtüm; taq bolsa ot bilән yalқunlawatatti; ikki әhdә tahtiyi ikki қolumda idi. 16 Mәn kәrdüm, mana silәр Pәrwәrdigar Hudayinglar aldida gunah қilipsilәр; silәр әzünglar üqün quymа bir mozayni yasapsilәр; silәр tezla Pәrwәrdigar silәrgә tapilioqan yoldin qәtnәp ketipsilәр. 17 Mәn ikki tahtayni ikki қolumоqа elip, qөрүp taxlap, ularni kәz aldinglarda qeқiwәttim. 18 Silәр Pәrwәrdigarni оqәzәplәndürүp barliқ ötküzgән gunahinglar, yәni Pәrwәrdigarning nәziridә rәzil bolоqanni қiloқininglar üqün, yәnә awwalkidәk Pәrwәrdigar aldida yikilip, қiriқ keqә-kündüz düm yattim (mәn heq

□ 9:10 «Өz barmıqı bilән pütкән...» — ibraniy tilida «Hudaning barmıqı bilән pütкән». ■ 9:10 Mis. 31:18 ■ 9:13 Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 10:16; 31:27; 2Pad. 17:14 ■ 9:14 Mis. 32:10; Zәb. 106:23

nərsə yemidim, su iqmıdım) □ 19 qünki mən Pərwərdigarning silərnı yökıtidioqan kəttik oəzıpi həm kəhrıdın kərktum. Pərwərdigar xu qaođımu menıng tilikimni anglıdı. 20 Pərwərdigar Hərundın oəzəplınıp, unımu yokətməqđi boldı; mən Hərun üqünmu dua kıldım. 21 Mən silərnıng gunəhınglarnı, yəni yasıoqan mozayni elıp unı otta kəydürdüм wə unı yanjıp kukum-talkan kılıp eziwəttım; unıng topısını elıp taođın qūxıdıoqan erik süyigə qeqıwəttım ■ 22 (silər yənə Tabərah, Massah, Kıbrot-Həttawahđımu Pərwərdıgarnı oəzəpləndürdünglar. ■ 23 Pərwərdigar silərnı Kədəx-Barneadin *Qanaanə* mangdurməqđi bolup silərgə: «Qıqıp, Mən silərgə təkdım kıləqan zemınnı igılənglar» — degəndımu, silər Unıng səzigə qarxi qıqıp asiylik kıldınglar, nə Unıngə qə ixənmıdınglar, nə awazıoqə həq kulak salmıdınglar. □ ■ 24 Mən silərnı tonuəqan kündın tartıp silər Pərwərdigar Hudayınglarə qə asiylik kılıp kəldınglar).

25 Xuning bilən mən axu qaođda Pərwərdigar aldıda əzümni yərgə etıp yənə kırık keqə-kündüz düm yəttım; dərwəkə düm yəttım; qünki Pərwərdigar silərgə qarap «ularnı yokıtimən» degənıdı. 26 Xunga mən Pərwərdigarə dua kılıp: «I Rəb Pərwərdigar, Sən Öz uluəlukung arkılik Əzüng üqün hərlik bədili

□ 9:18 «mən həq nərsə yemidım...» — ıbranıy tilıda «mən həq nannı yemidım...». ■ 9:21 Mis. 32:20 ■ 9:22 Mis. 17:7; Qəl. 11:1,4,34 □ 9:23 «Unıng səzigə qarxi qıqıp...» — ıbranıy tilıda: «Unıng awazıoqə qarxi qıqıp...». ■ 9:23 Qəl. 13:3; 14:1

tөләp setiwaloqan, Misirdin küqlük qolung bilән qıqaroqan Өz hәlқing boloqan mirasingni yokatmioqaysән; □ ■ 27 Өz қulliring Ibrahim, Ishaq wә Yakupni esingdә tutқaysән; bu hәlқning baxbaxtaklıқioqә, ularning rәzilliki yaki gunahioqә қarimioqaysән; 28 bolmisa, sән bizni elip qıққан xu zemindikilәр: «Pәrwәrdigar bu hәlқni ularoqә wәdә қiloqan zeminni igilәxkә elip kirәlmәydiqanlıқi üqün wә ularoqә nәprәtlәngini түpәylidin ularni qәl-bayawanda yokitixқа *Misirdin* qıқardi» — dәydu.■

29 Қандақла bolmisun, ular zor күqүng wә uzartiloqan biliking bilән *Misirdin* qıqaroqan hәlқing wә sening mirasingdur» — dedim.

10

Yengi pursәt

1 Xu qaoqda Pәrwәrdigar manga: «Өzüng üqün awwalkidәk ikki tax tahtayni oyup qıқip, taoқa yenimoqә kәl. Өzünggә yaoqatın bir sanduқ yasioqin. ■ 2 Mән bu tahtaylaroqә sән qәkiwәtkән awwalki tahtaylardiki sөzlәrni yazimән; sән ularni sanduққа қoyisән» — dedi.

3 Xuning bilән mән akatsiyә yaoiqidin bir sanduқ yasidim, awwalkidәk ikki tax tahtay oyup qıқtim; ikki tahtayni қolumda kәtürp

---

□ 9:26 «Өz hәlқing boloqan mirasing» — «Hudaning mirasi» muxu yәrdә Өz hәlқini kәrsitidu. Mәsilән, «Mis.» 34:9ni kәrүng. ■ 9:26 Mis. 32:11; Qәl. 14:13 ■ 9:28 Mis. 32:12; Qәl. 14:16 ■ 10:1 Mis. 34:1

taoҗka qıktım. ⁴ Pərwərdigar əslidə ot iqidin taoҗda jamaət yioҗiloҗan күndə silərgə eytkan xu on əmrni awwalkı pütüktək tahtaylaroҗa yazdı; Pərwərdigar ularni manga tapxurdi.

□ ⁵ Mən burulup taoҗdin qüxüp tahtaylarni özüm yasioҗan sandukka qoydum; Pərwərdigar manga tapilioҗinidək ular tehi uningda turmakta.

Qel-bayawandiki səpərning hatimisi

⁶ Xu qaoҗda Israillar Bəərot-Bənə-Yaakandin Mosərahka yol elip mangdi; Hərun xu yərdə əldi wə xu yərdə dəpnə kılindi; uning ooҗli Əliazar uning ornini besip kaһinlik kildi. ■

⁷ Israillar xu yərdin Gudgodaһka, andin Gudgodahtin Yotbataһka səpər kildi (Yotbataһ erik-eğini mol yərdur). ■ ⁸ Xu qaoҗda Pərwərdigar əhdə sandukini kətürүkə, Pərwərdigarning aldida hizmitidə turup uning namida bəht-bərikət tiləxkə Lawiy kəbilisini əzigə tallap ayridi. Wə bügүngə kədər xundak boluwatidu.

⁹ Xunga Lawiy kəbilisinin *Israil* kərindaxliri iqidə nesiwisi yaki mirasi yoқtur; Pərwərdigar uningoҗa eytkandək, Pərwərdigar Əzi uning mirasidur. □ ■

□ **10:4** «on əmr» — ibraniy tilida «on səzni». ■ **10:6** Qel. 20:28; 33:30,38 ■ **10:7** Qel. 33:32,33 □ **10:9** «Lawiy kəbilisinin... nesiwisi yaki mirasi yoқtur» — Qanaan zeminioҗa kirgəndin keyin Lawiylar wə kaһinlarning (baxka kəbililərninɡkidək) xəhsiy yər-zemin yaki xəһərliri bolmaydu.

Ulardiki һərbir ailigə Israillarning xəһərliri iqidin birər turar jay berilidu. ■ **10:9** Qel. 18:20-32; Қan. 18:1; Əz. 44:28

¹⁰ Mən əmdi awwalkı künlərdikidək kırık keqə-kündüz Pərwərdigar aldida taqda turdum; Pərwərdigar xu qaşdimu tilikingə kulak saldi; u siləni yoqatmidi. ■ ¹¹ Pərwərdigar manga: «Ornungdin tur, həlkni baxlap aldida yol aloqin; xuning bilən ular Mən ularoqa təkdım kılıxka ata-bowiliriqa kəsəm kılıp wədə kılqan zeminni igiləx üqün uningqa kirsun» — dedi.

Pərwərdigarni səygin, həlkni səygin

¹²⁻¹³ Əmdi, i Israil, Pərwərdigar Hudaying səndin nemə tələp kılıdu? — Haling yahxi bolsun dəp mening bögün silərgə muxu tapiloqanlirimdin baxka nərsini tələp kılarmu? — Uning tələp kılqini bolsa Pərwərdigar Hudayingdin qorkup, Uning kərsətkən barlık yollirida mengip, Uni səyüp, pütkül qəlbing wə pütkül jening bilən Pərwərdigar Hudayingning hizmitidə bolup, Pərwərdigarning əmrliri wə bəlgilimilirini tutuxtın ibarət əməsmu? ■

¹⁴ Mana, asmanlar wə asmanlarning asmini Pərwərdigar Hudayingoqa mənəsuptur; yər yüzi wə uningdiki həmmə nərsilərmu Uningoqa mənəsuptur. ■ ¹⁵ Həlbuki, Pərwərdigar pəkət ata-bowiliringlərdin səyünüp, ularni səydi wə xuning bilən bögünkidək barlık əllər arisidin ata-bowiliringlərdin keyinki nəslini, yəni siləni tallidi. ¹⁶ Xunga kənglünqlarni

---

■ **10:10** Qan. 9:18, 19 ■ **10:12-13** Qan. 6:5; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ **10:14** Yar. 14:19; Zəb. 24:1; 115:16

hətnilik qilinglar, boynunqlarni yənə kattik qilmanglar. ■

17 Qünki Pərwərdigar Hudayinglar hudalarning Hudasi, rəblərning Rəbbi, uluq İlah, Qudrətlik wə Dəhxətlik Boləuqi, insanlarning yüz-hatirisini qilmioquqi, heqkandaq parini almioquqidur; ■ 18 U yetim-yesir wə tul hotunlarning dəwasini soraydu, musapirni səyüp uningəa yemək-iqmək wə kiyim-keqəkni bərgüqidur. □ 19 Xunga silərmu musapirni səyüxünglar kerək; qünki silərmu Misir zeminida musapir idinglar.

20 Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkkin; sən Uning ibaditidə boləqin, Uningəa baqlanəqin wə *pəqət* Uning namidila kəsəm iqkin. ■

21 U sən üqün öz kəzüng bilən kərgən bu uluq wə dəhxətlik ixlarni qiləqan; U sən mədhiyiləydiəqan, sening Hudayingdur; 22 ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misiroəa qüxkənidi; wə hazır Pərwərdigar Hudaying seni asmandiki yultuzlardək kəp qildi. □ ■

11

■ **10:16** Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Qan. 9:13; Yər. 4:4 ■ **10:17** 2Tar. 19:6, 7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wəh. 17:14 □ **10:18 «yetim-yesir»** — ibraniy tilida «atisizlar». ■ **10:20** Qan. 6:13; 13:4; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ **10:22 «ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misiroəa qüxkənidi...»** — yaki «ata-bowiliring yətmix jan bilən Misiroəa qüxkənidi...». ■ **10:22** Yar. 15:5; 46:27; Mis. 1:5; Ros. 7:14

Hudaƣa itaätmән boluxning bәht-bәrikiti

1 Әmdi сән Пәрwәrdigar Hudayingni сөygin, Uning tapilioqini, bәlgilimilirini, һәkүmlirini һәм әmrlirini izqil tutqin. 2-3 Xu ixlarni бүgүн esinglarda tutunglar, qünki mән Пәрwәrdigar Hudayingning jaza-tәрbiyisi, uluqluqi, küqlük qoli wә uzartilqan bilikini, Misir zeminida Misir padixaһi Pirәwngә һәм uning pүtkül zemini üstigә көrsәtkән möjizilik alamәtliri wә қилоанlirini көrmigән baliliringlarƣa sөzlimәymән □ 4 (qünki ular *Pәрwәrdigarning* Misirning қoxuni, ularning atliri, ularning jәng һarwilirioƣa қилоан ixliri, yәni Қizil Dengizning suliri bilән ularni oƣәrk қilip, үzül-kesil һalak қилоанliqi, □ 5 Uning silәр muxu yәrgә көlgүqә silәrgә nemә қилоанliqi, 6 Uning Rubәnning әwladı, Eliabning oƣulliri Datan wә Abiramƣa nemә қилоанliqi, yәni pүtүн Israillar arisida yәр yүzining aƣzini қандақ eqip ularni ailisidikiliri wә qedirliri bilән қoxup barliқ tәәlluқatlıri bilән yutuwәtkәнlikini көrmigәnidi); ■ 7 mән bәlki silәrgә sөz қilimән; qünki silәrning көzlıringlar Пәрwәrdigar қилоан barliқ uluq ixlarni көrdi.

Wәdә қilinoqan zeminning mol baylıqliri

□ 11:2-3 «xu ixlarni бүgүн esinglarda tutunglar...» — ibraniy tilida «xu ixlarni бүgүн bilinglarki,...». □ 11:4 «...**Pәрwәrdigarning Misirning қoxuni,ni ... үzül-kesil һalak қилоанliqi**» — ibraniy tilida «Pәрwәrdigarning Misirning қoxuni..ni ...taki бүgүngә қәdәр һalak қилоанliqi» — bu ibarә ularning түptin һalak қilinoqanliқini tәkitläydu. ■ 11:6 Qөл. 16:31; 27:3; Zәb. 106:16-17

8 Әнди, мән силәргә бүгүн тапилоған барлиқ әмрләрни тутунлар; xundaq қилсанлар күқлинип, һазир өтүп игилимәкқи болоған земинға кирип уни игиләйсиләр ⁹ wә Пәрwәрдигар ата-bowiliringларға қәсәм қилип ularға һәм әwladliriға берixкә wәдә қилоған земинда, yәни сүт билән һәсәл еқип туридиоған мунbәт бир земинда туруп узун өмүр көрисиләр. ¹⁰ Qünki силәр игиләxкә киридиоған xu земин силәр қикқан Misir земинидәк әмәs; u yәр bolsa, силәр uningға uruk қаққандин keyin putunлар билән суoқiridiоған көktatliktәk земин idi; □ ¹¹ biraq силәр игиләxкә өtidioған xu земин bolsa таoқ-jiloқiliri болоған бир земинdur; u asmandiki yamoқurdin su iқidu, ¹² u Пәрwәрдигар Hudaying Özi әzizläydiоған бир земинdur; qünki Пәрwәрдигар Hudayingning көzliри yilning bexidin yilning ahiriоiqә üzluksiz uningға tikilidu. ¹³ Xundaq boliduki, силәр Пәрwәрдигар Hudayinglarni sөyүp, pүtkül қәlbinger wә pүtkül jeninger билән uning ibaditidә bolux üqün mән silәргә бүгүн тапилоған әмрләргә көngül қoyup қulak salsanлар, ¹⁴ U: «Mән zeminingларға өз pәslidә yamoқur, yәни дәslәpki wә keyinki yamoқurlarni ата қilimән; xuning билән axliқliringлар, yengi xarabinger wә zәytun

---

□ **11:10 «putunлар билән суoқiridiоған земин»** — Misirda etizlar (bügüngә қәdәр) insanning puti билән aylanduridiоған бир hil addiy nasus билән суoқirilidu.

meyinglarni yioqalaysilär; □ 15 Mән xundakla mal-waranliring üqün ot-qöp berimән; sән yәp-iqip toyunisән» — дәydu.

Itaätmән bolux wә balilaroqa tәрbiyә berixning bәhti

16 Қәlbingerlar aldinip, baxқа ilahlarning қulluқioqa kirip, ularoqa qoқunup kәtmәslikingerlar üqün өзünqlarоqa һәzi bolunglar; ■ 17 bolmisa, Pәrwәrdigarning oқәzipi silәrgә kozoқilip, yamoқur yaoқmasliki üqün asmanlarni etiwetip yamoқur yaoқdurmaydu, tupraq mәһsulatirini bәrmәydu wә Pәrwәrdigar silәrgә ata қilidiоqan munbәt zemindin yoқitilisilär.

18 Silәр mening bu sәzlimni қәlbingerlarоqa püküp jeninglarda saқlanglar, қolunglarоqa әslәtmә-bәlgә қilip tengiwelinglar, pexanәnglәrgә kaқkidәk simwol қilip ornitiwelinglar; ■ 19 Silәр ularni baliliringlarоqa өgitisilär; өydә olturoқininglarda, yolda mengiwatқininglarda, yatқininglarda wә orundin koққininglarda ular tooқruluk sәzlәnglar; ■ 20 Ularни өyünglәrdiki kexәklәrgә wә dәрwaziliringlarоqa pütüp қoyunglar.

□ 11:14 «dәslәpki wә keyinki yamoқurlar» — «dәslәpki yamoқurlar» 10-ayda yaоқidu wә tupraq yumxitilixi bilән yar һөydәxkә andin uruқ qeқixқа mumkin bolidu. «keyinki yamoқurlar» bolsa Қanaanda 3- yaki -4-ayda yeoқip, әtiyazliқ zi-rәәtlәrni pixurux rolini oynaydu. Xunga һәрbir deһқан «keyinki yamoқur»оqa tәxnadur, ular uni bәk қәdirләydu. ■ 11:16 Қан. 8:19 ■ 11:18 Қан. 6:6, 8 ■ 11:19 Қан. 4:9; 6:7

21 Xuning bilән silərning Pərwərdigar atabowiliringlaroqa berixkə kəsəm kılıp wədə kılolan zeminda turidioqan künliringlar wə baliliringlarning künliri uzun bolidu, yər yüzidiki künliringlar asmanning künliridək bolidu. □ 22 Mən bügünki күndə silərgə tapilioqan bu pütkül əmrni ihlas bilən tutsanglar, yəni Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, uning barlıq yollirida mengixinglar bilən uningoqa baqlansanglar, 23 undaқта Pərwərdigar silərning көz aldinglarda bu barlıq əllərni zeminidin məhrum kılıp һөyдәydu wə silər өзünqlardin qong wə küqlük əlləning təallukatini igiləysilər. 24 Tapininglar dəssigən һərbir jay silərningki bolidu; qeग्रanglar qəl-bayawandin tartip, Liwanoziqə wə Əfrat dəryasidin Ottura Dengizoziqə bolidu. □ ■ 25 Heqkim aldinglarda turalmaydu; Pərwərdigar Hudayinglar silərgə eytkinidək, silərdin болоqan қorkunq wə dəhxətni silər dəssigən barlıq jaylar üstigə salidu.■

Musa «bəht-bərikət wə lənət»ni Israilning aldioqa қoyidu

26 Mana, mən bügün aldinglaroqa bəht-bərikət wə lənətni қoyimən; 27 Mən silərgə bügün tapilioqan Pərwərdigar Hudayinglarning

---

□ 11:21 «yər yüzidiki künliringlar asmanning künliridək bolidu» — mənisi bəlkim күnlər көp һәм bəhtlik bolidu, degəndək boluxi mumkin. Baxқа birnəqqə hil tərјimiliri uqrixi mumkin. □ 11:24 «Ottura Dengizoziqə...» — ibraniy tilida «kəyni dengizoziqə...». ■ 11:24 Yə. 1:3; 14:9 ■ 11:25 Mis. 23:27

әмрлиригә итаәт килсанлар, бәһт-бәрикәт болиду; ²⁸ Пәрвәрдигар Hudayinglarning әмрлиригә итаәт қилмисанлар, бәлки силәр тонумиоған бәхкә илаһлароға әгixип, мән бүгүн тапилюған yoldin қәтнәп кәтсәнлар, силәргә ләнәт қүхиду.

²⁹ Xundaq қilixinglar керәкки, Пәрвәрдигар Hudayinglar силәрни силәр игиләхкә киридиоған земиноға елип киргәндin keyin, бәһт-бәрикәтни Гәризим теқи үстидә wә ләнәтни Әбал теқи үстидә туруп јакарlaysиләр. □ ■ ³⁰ Bu *taqlar* Iordan дәryasining қарxi тәripidә, Gilgalning udulidiki Arabah түzlәnglikidә turuwatқан Қанааниylarning zeminida, мәoқrib yolining арқisida, Morәhtiki dub дәрәһлиригә yeqin yәрдә әmәsmu?

³¹ Qünki силәр Пәрвәрдигар Hudayinglar силәргә тәқdim қiliwatқан zeminni игиләх үқүн uningоға kirixкә Iordan дәryasidin өtisиләр; силәр дәрwәкә uni игиләysиләр wә uningda olturақlisisиләр.

³² Silәр мән aldinglarоға қoyоған bu барlik һәкүмләр wә бәlgilimilәргә әмәл қilixкә көngül қoyunлар.

12

Huda tallaydiоған jayda, muқәddәshanida

□ **11:29** «Гәризим теқи үстидә... wә .. Әбал теқи үстидә туруп јакарlaysиләр» — иbraniy tilida «Гәризим теқи үстигә... wә .. Әбал теқи үстигә қoyusиләр». Bu yәrlәрдә әһdidiki бәһт-бәрикәтләр wә ләнәтләр јакарlinidu һәм tax үstigә pütülidu. Muxu ixning тәpsilatlıri 27-28-bablarda wә «Yәxua» 8:30-35dә tepilidu. ■ **11:29** Қан. 27:12,13; Yә. 8:33

ibadət kılıx

¹ Ata-bowiliringlarning Hudasi bololan Pərwərdigar siləning igilixinglarəqa beridioqan zeminda turəqanda, yər yüzidiki barlıq künliringlarda kəngül qoyup tutuxunglar kerək bololan bəlgilimilər həm həkümlər mana munulardur: —

² Silər həydəp qıkarəqan əlləning egiz taqlar, dənglər wə hərbir yexil dərəh astidiki öz ilahlirining kullukida bololan ibadətgaqlirini təltəküs yokitixinglar kerək;

■ ³ Ularning qurbangahlırini buzunglar, but tüwrüklirini qeqinglar wə axərəqlirini ot bilən köydürüwetinglar; ilahlirining oyma məbudlırini kesip taxlanglar; ularning isim-namlirinimu xu yərdin yokitixinglar kerək.

■ ⁴ Silər Pərwərdigar Hudayinglarning hizmitidə ulardək kılmanglar, ⁵ bəlki Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini tikləx üqün barlıq kəbililiringlarning zeminliri arisidin tallioqan, Öz turaləqusi bololan jayni izdənglar, xu yərgə kelinglar; ■ ⁶ xu yərgə silər köydürmə wə inaklık qatarlık qurbanlıqinglarni, məhsulatliringlardin ondin biri bololan əxrilərni, qolunglardiki kətürmə hədiyələri, kəsəmgə baqlıq hədiyələri, ihtiyariy hədiyələri wə qoy-kala padiliringlarning tunji balilirini əkilisilər; ⁷ Silər ailəngdikilər bilən qoxulup xu yərdə Pərwərdigar Hudayinglarning aldida ziyapət qilinglar, silər

---

■ 12:2 Mis. 34:12,13; Qan. 7:5 ■ 12:3 Həq. 2:2 ■ 12:5 2Tar. 7:12

Пәрвәрдиғар Hudayinglar silərni бәрикәтлиғән қол әмгикинларнинг mewisidin xadlinisilәр.

□ 8 Silәр biz бүгүн қилоғимиздәк, yәni һәрбиринлар өз билгинларғә қилоғинлардәк қилмаслиқинлар керәк; 9 Qünki Пәрвәрдиғар Hudayinglar silәrgә беридиған арамлик һәм miraska tehi yetip кәлmidинлар.

10 Biraq silәр Iordan дәryasidin әтүp, Пәрвәрдиғар Hudayinglar silәrgә miras kilip беридиған zeminға olturaklaxkandin keyin, xundakla u silərni әtrapinglardiki барлик дүxmәnliringlardin қutқuzup aram бәrgәndin keyin, silәр tinq-aman turоqanda, 11 xu qaғda Пәрвәрдиғар Hudayinglar Öz namini қoyidiған bir jay bolidu; silәр xu yәrgә köydürmә wә inaklik қatarlik қurbanliқinglarni, mәhsulatliringlardin ondin biri bolоqan әxrilәrni, қolunglardiki ketürmә һәdiyәlәrni wә Пәрвәрдиғарға atap кәsәм kilоqan esil һәdiyәlәrni әkilisilәр; ■ 12 wә Пәрвәрдиғар Hudayinglar aldida xadlinisilәр, yәni silәр, oғul-qizliringlar, kul-dedәkliringlar wә silәр bilән bir yәrdә turuwatқан Lawiylar (qünki ularning aranglarda һәqқandak nesiwisi yaki mirasi yoktur) һәmminglar xadlinisilәр. □ ■

13 Sән köydürmә қurbanliқliringni udul кәlgән jaylarda қилмаслик üqün көngül қoyоqin;

14 Pәkәt Пәрвәрдиғар һәmmә қәbililiringning

□ 12:7 «**қол әмгикинларнинг mewisidin...**» — иbraniy tilida «қolunglardiki oқәttin...» ■ 12:11 1Pad. 8:29 □ 12:12

«**silәр bilән bir yәrdә turuwatқан...**» — иbraniy tilida «dәrwaziliring iqidә turuwatқан» degән sөz bilән ipadiliniду.

■ 12:12 Qәl. 18:20; Қan. 10:9; 18:1

zeminliri arisidin tallioqan jayda keydürmə qurbanliqliringni kıl wə xu jayda mening sanga barliq tapilioqinimoqa əməl kıl.

15 Һalbuki, sən көnglүng tartkinqə Pərwərdigar Hudaying seni bərikətligini boyiqə xəhər-yeziliringda һalal һaywanlarni soyup (huddi jərən yaki keyik gəxidin yegəngə ohxax), gəx yesəng bolidu; məyli pak, məyli napak kixilər bolsun ularning gəxini yesə bolidu. □ 16 Silər pəkət uni qeni bilən qoxup yeməslikinglar kerək; silər qenini su təkкəndək yərgə təkүwetixinglar kerək.

■ 17 Sən axliqtin, yengi xarabtin, zəytun meyidin ondin biri boləqan əxriliringni yaki kala-qoy padiliringning tunji balilirini, yaki qəsəmgə baqlıq һədiyəliringni, ihtiyariy һədiyəliringni yaki qolungdiki kətürmə һədiyəliringni xəhər-yeziliringda yeməsliking kerək; □ 18 bəlki bularni Pərwərdigar Hudaying aldida, Pərwərdigar Hudaying tallaydioqan jayda yeyixing kerək, yəni sən, oqlung, qizing, kul-dediking wə sən bilən bir yərdə turuwatqan Lawiylar birgə yesəng bolidu; wə sən Pərwərdigar Hudaying aldida əmgikingning barliq mewisidin xadlinisən. □ 19 Özünggə

□ 12:15 «xəhər-yezanglarda...» — Ibraniy tilida «dərwasiliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadiliniду.

■ 12:16 Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қан. 15:23

□ 12:17 «xəhər-yezanglarda turoqan» — ibraniy tilida «dərwasiliringlar iqidə turoqan» degən səzlər bilən ipadiliniду.

□ 12:18 «sən bilən bir yərdə turuwatqan» — ibraniy tilida «dərwasiliring iqidə turuwatqan» degən səz bilən ipadiliniду.

«əmgikingning barliq mewisidin...» — ibraniy tilida «qolunglardiki barliq oқəttin...»

һеҙи болоқинки, сән земинда туроған барлиқ күнлiringдә Lawiylardin waz кәқмәслиking керәк.

Қанни yemәslik kerәk

²⁰ Пәрwәрдигар Hudaying sanga wәdә қилоғандәк qeғraliringni кенгәйткәндә, сән кенглюнг tartip: «гөх yәymән» desәng, сән кенглюngning tartқiniqә гөх yesәng болиду. ■ ²¹ Әгәр

Пәрwәрдигар Hudayinglar Әz namini қoyuxқа tallaydioған jay сәndin бәк yирақ bolsa, сән Пәрwәрдигар sanga тәқdim қилоған kala-қoylardin elip soyisән; mән sanga tapilioғандәк ularni soyisән wә xәһәр-yeziliring iqidә кенглюng tartқiniqә боқuzlap yәysән. □

²² Јәрән yaki keyik yegәндәк ularni yәysән; мәyli pak мәyli napak kixilər bolsun uning гөxidin yesә болиду. ²³ Пәкәт xuningdin һеҙи болоқинки, ularning кенini yemә; qünki jan degән қandidur; сән гөхni jan билән қoxup yemәsliking керәк. ²⁴ Сән қанни yemәsliking керәк; бәлки uni suni yәrgә төккәндәк yәrgә төкүwәт. ²⁵ Сән uni yemәsliking керәк; xundaq қilsang һaling wә сәndin keyинки baliliringning һали yahxi болиду; qünki сән Пәрwәрдигарning нәziridә durus болоқanni қилоған болisән.

²⁶ Biraq сәndiki Пәрwәрдигарға atioған wә қәsәmgә бақлиқ нәrsilәrni bolsa, сән ularni elip Пәрwәрдигар tallaydioған jayoға

■ **12:20** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қан. 15:23 □ **12:21** «**xәһәр-yeziliringlar iqidә**» — ibraniy tilida «dәrwaziliringlar iqidә» degән sәzlәр билән ipadilinidu.

apirisән; ²⁷ сән *xu yärdä* Пәрwәrdigar Hudayingning қurbangahı üstidә көydürmә қurbanlıқliringni, гөх билән қенini sunoқin; baxқа қurbanlıқliringning қeninimu Пәрwәrdigar Hudayingning қurbangahı üstidә қuyoқin wә гөхini yegin.

²⁸ Mән sanga tapiloқan bu barlıқ sөzlәrgә қulақ selip көngül bөлgin. Xundақ қılsang, Пәрwәrdigar Hudayinglarning näziridә yahxi wә durus boloқanni қıloқan bolisән wә өз һaling wә sәndin keyinki әwladliringning һali yahxi bolidu.

Butlarning yirginqliki

²⁹ Пәрwәrdigar Hudaying сән баридоқан yәrdiki әllәrning zeminini igilixing üqün ularni sening aldingda yokitidu. Xu qaoқda, сән ularning zeminini igilәp xu yәrdә turоқiningda, ³⁰ Xu әllәr aldingda yokitiloқandin keyin, ularning izidin mengixқа ezikturulmaslıқing üqün өзүnggә һezi bol wә: — «Bu әllәr өз ilаһlirining ibaditini қандақ tutқан bolоқiydi? Mәнmu xundақ қılıp бақayqu!» дәp ularning ilаһlirini һеқ izdimә. ³¹ Sән Пәрwәrdigar Hudayingning hizmitidә bolоқiningda қәt'iy ularning yoli boyiqә ix tutmaslıқing kerәk; qünki nemә ix Пәрwәrdigarоға yirginqlik bolsa, nemә ix Uningоға näprәtlik bolsa, ular өз ilаһliri üqün xu ixlarni қıloқan; ular һәтта өз ооқullirini wә қızlirinimu ilаһliriоға atap otta көydürүp көlgән.

Butpәрәslik wә sahta pәyoғәmbәрlәр

³² Мән silәrgә tapilioғanlıki әmәllәrgә әmәl қилихқа кәngүl бәlүnglәр; uningоја һәq nemә қоxmanglәр, uningdin һәq nәrsini қикiriwәtmәnglәр.■

13

¹ Әgәр aranglardin pәyoғәmbәр yaki qүx көrgүqi қикip, silәrgә mәlum bir mөjizilik alamәt yaki karamәtni көrsitip берәy desә ² wә u silәrgә aldin'ala degән mөjizilik alamәt yaki karamәt әmәlgә axurulsa, әmma xuning bilән munasiwәtlik «baxқа ilahlarоја (yәni silәр tonumioғan ilahlarоја) әgixәyli» wә «ularning қullukida bolayli» desә, ³ xu pәyoғәmbәр yaki qүx көrgүqining sөzligә қulақ salmanglәр; qүnki xu tapta Pәrwәrdigar Hudayinglәр silәrning uni, yәni Pәrwәrdigar Hudayinglәrni pütүн қәlbinglәр wә pütүн jeninglәр bilән sөyidioғan-sөymәydioғininglәrni bilix üqүн sinawatқан bolidu.

⁴ Silәр Pәrwәrdigar Hudayinglarоја әgixip mengixinglәр kerәk; silәр Uningdin қorkunglәр, әmrlirini tutunglәр, Uning awazioғa қulақ selinglәр; silәр Uning hizmitidә bolup Uningоја baqlininglәр. ■

⁵ Xu pәyoғәmbәр yaki qүx көrgүqi bolsa әlүmgә mәһkum қilinixi kerәk; qүnki u silәrni Misir zeminidin қutқuzup қikarоғan, yәni «қulluқ makani»din

hərlük bədili tələp kütquzoqan Pərwərdigar Hudayinglaroqa asiqlik kilixni kutratti, xundakla Pərwərdigar Hudayinglar seni mengixka əmr kiloqan yoldin ezikturuxka urundi; silər muxundak rəzillikni aranglardin yokitixinglar kerək. ■

ailining iqida pəyda boləqan sahta pəyoqəmbərlər

⁶⁻⁷ Kerindixing, məyli anangning oqli yaki öz oqlung yaki kizing, jan-jigiring boləqan ayal-ing yaki jan dostung astirtin seni azdurmaqci bolup: «Barayli, baxka ilahlarning kulluqioqa kirəyli» desə, yəni özüng yaki ata-bowiliring heq tonumaydioqan, ətrapingdiki əllərnin ilahliri bolsun, yekin bolsun, yirak bolsun, hətta yər yüzining bu qetida yaki u qetida bolsun, xularning kulluqioqa kirəyli desə, □ ⁸ undakta sən uningə qoxulma yaki uningə qulak salma; sən uni heq ayima, uningə rəhim qilma wə uning gunahini heq yoxurma; □ ⁹ kandaqla bolmisun, uni əltürgin; uni əltürüxkə tunji kol saləuqi sən bol, andin barlik həlkning kolliri əgixip xundak kilsun. ■ ¹⁰ U seni Misir zem-inidin, «kulluk makani»din kütquzup qikəroqan Pərwərdigar Hudayingni taxlaxka ezikturmaqci boldi, xunga sən uni əltürüxüng, qalma-kesək kilixing kerək; ¹¹ Xuning bilən pütkül Israil

■ 13:5 Qan. 18:20; Yər. 14:15 □ 13:6-7 «jan-jigiring boləqan ayal-ing» — ibraniiy tilida «kuqikinqdiki ayal-ing». ■ 13:6-7 Qan. 17:2 □ 13:8 «sən uni heq ayima...» — ibraniiy tilida «kəzüng ularni heq ayimisun...». ■ 13:9 Qan. 17:7

anglaydu, korkidu, xuningdin keyin yənə xundak rəzil ixni aranglarda qilmaydu.■

Məlum yurttikilər toplixip qiloğan butpərəslikning jazasi

12-13 Əgər Pərwərdigar Hudaying olturaklixixka sanga təkdim qiloğan məlum bir xəhərdə: «Arimizdin bəzi rəzil adəmlər qıkip: «Barayli, baxka ilahlarning kullukida bolayli» dəp silər heq tonumaydiğan ilahlarğa əgixixkə öz xəhiridikilərnı ezikturdi» degən həwərnı anglısang, □ 14 xu haman təkxürüp sürüxtə kil; rast bolsa, dərwekə bu yirginqlik ix aranglarda yüz bərgənliki ispatlanğan bolsa, 15 undakda sən xu xəhərdikilərnı qiliq bilən öltürüp, bu xəhərnı wə uning iqidiki barlık nərsilərnı, jümlidin mal-waranlırnı təltöküs halak qiliwət. 16 Uningdiki barlık oljini otturidiki qong məydanğa yioqip, xu xəhərnı barlık oljisi bilən koxup Pərwərdigar Hudayingğa ataloğan köydürmə qurbanlıktək ot bilən köydürwət; u mənnggügə harabilik bolidu — qaytidin qurulmaslıki kerək. 17 Təltöküs halakətkə bekitilgən heqbir nərsə qolungğa qaplxmisun; xundak qilsang Pərwərdigar qəzipidin yenip sanga rəhim kərsitidu; U sanga iqini aqritip, atabowiliringğa kəsəm qiloqandək seni kəpəytidu. 18 Sən mən bügün tapiloğan Pərwərdigar Hudayingning barlık əmrlirini tutup, uning

■ 13:11 Қан. 17:13 □ 13:12-13 «bəzi rəzil adəmlər...» — ibraniy tilida «belial (Iblis)ning bəzi baliliri...».

nəziridə durus bolıǵanni kılıx üqün awazioǵa kılak salsang, Һaling xundak yahxi bolidu.

14

Pərwərdigar aldidiki Һalallıq wə Һaramlıq — Һalal wə Һaram janiwarlar

¹ Silər Pərwərdigar Hudayinglarning pərzəntliridursilər; ölgənlər üqün bədinglarni Һeq kəsməslıkinglar kerək wə yaki manglay qeqinglarni kırıp takır kılmaslıkinglar kerək; □ ■ ² qünki sən Pərwərdigar Hudayingoǵa ataloǵan mukəddəs bir Һəktursən; Pərwərdigar yər yüzidiki barlık Һəklər arisidin Özining alaҺidə gəҺiri boloǵan bir Һəlk boluxi üqün seni tallıoǵandur. ■ ³ Sən Һeqkandak yirginlik nərsini yeməslıking kerək.

⁴ Təwəndikilər silər yeyixkə bolıdıoǵan Һaywanlar: — kala, koy, eqkə; ■ ⁵ keyik, jərən, buoǵa, yawa eqkə, aҺu, bəkən, yawa koy, ⁶ xundakla Һaywanlar iqidə tuyaklıri pütünləy aqımaq (tuyaklıri pütünləy yerik) Һəm kəxigüqi Һaywanlarning Һərhilini yesənglar bolıdu. □ ⁷ Lekin, kəxigüqi yaki aqımaq tuyaklık

□ **14:1** «ölgənlər üqün ... manglay qeqinglarni kırıp takır kılmaslıkinglar kerək» — butpərəs Qanaaniylar arisida xundak erp-adətlər kəp idi. ■ **14:1** Law. 19:27,28; 21:5 ■ **14:2** Qan. 7:6; 26:18 ■ **14:4** Law. 11:2 □ **14:6** «kəxigüqi Һaywanlar» — muxu yərdə ikki-üq axqazini bar Һaywanlarnila əməs, bəlki yənə ozukni yumxak qaynaydıoǵan barlık Һaywanlarni öz iqigə alıdu.

һайванлардин төвәндикиләрни җемәсликиңлар керәк: —

Төгә, тохқан вә суоур (қүнки улар көхигүқи болқини билән туйқи ақимақ әмәстур. Xunga улар силәргә һарам болиду).□

⁸ Qoxқа bolsa tuyақлири ақимақ болқини билән көximigini үқүн силәргә һарам болиду. Xundaқ һайванларнинг гөxини җемәсликиңлар керәк вә һәм өлүклиригә тәgmәсликиңлар керәк.

⁹ Suda yaxaydioған janiwarlardin төвәндикиләрни yeyixкә болиду: — sudiki janiwarlardin қанити вә қасирақлири болғанларни yeyixкә болиду, ¹⁰ lekin қанити вә қасирақлири болmioғанларни җемәсликиңлар керәк; улар силәргә nisbәтән һарам болиду.

¹¹ Barliқ һалал қuxларни yesәngлар болиду; ¹² birақ төвәндiki uқar-қanatларни җемәсликиңлар керәк: yәni бүркүт, tapқux-оқeqirlar, dengiz бүркүти, □ ¹³ қарlioаq қuyrukлук sar, laқin, қorultaz-tapқuxlar вә ularning hilliri, ¹⁴ һәmmә қаoqa-қozoқunlar вә ularning hilliri, ¹⁵ müxükyapilақ, төgikux, qayka, sar вә ularning hilliri, ¹⁶ һuwқux, ibis, ақ қu, □ ¹⁷ saқiyқux, belik'aloқuq, қarna, □ ¹⁸ lәylәk, turna вә uning hilliri, һepүp билән xepәрәng

□ **14:7** «**суоур**» — yаki «сиққан» — таoларда yaxaydioған kiiқik bir һайwan. □ **14:12** «**tapқux-оқeqirlar**» — иbraniy tilida «ustihan қaққuқи қux». Yәni bir tәрjimisi «belik'aloқuq».

□ **14:16** «**һuwқux**» — yаki «kiқik һuwқux». «**ақ қu**» — иbraniy tilidin buning қандақ қux ikәнlikini bilix tәs. □ **14:17** «**saқiyқux**» — saқiyқux yаki «suoqa sünggügüқи». Ibraniy tilidin buning қандақ қux ikәнlikini bilix tәs. «**қarna**» — yаki «қotan».

degənlər silərgə һaram sanalsun. □ 19 Hər bir қанатлиқ өмүлигүқи һахарətlər bolsa silərgə nisbətən һaram bolidu; ularni yeməслиқinglar kerək. □

20 Silər barliқ һalal қuxlarni yesənglar bolidu.

21 Silər һeqқandaқ өlük janwarni yeməслиқinglar kerək; silər undaқ nərsini xəһər-yezanglar iқidə turuwatқан musapirlarоға beringlar; ular uningdin yesə bolidu yaki uni yat əlliklərkə setiwətsimu bolidu; qünki sən Pərwərdigar Hudayingoға atalojan muқəddəs bir һəlkətsən. Sən ooqlaқni anisining sütidə қaynitip pixursang bolmaydu. □ ■

Pərwərdigarоға beoқixlax

22 Sən jəzmən һər yili etizdiki һəmmə teriқqiliқ məһsulatliringning ondin birini ayrixing kerək;

□ 14:18 «turna» — yaki «қotan». «ləylək, turna ... degənlər silərgə һaram sanalsun» — bu һalal wə һaram nərsilər тоoқruluқ «Lawiyalar»diki «қoxumqə səz»imizni kerəng.

□ 14:19 «Hər bir қанатлиқ өмүлигүқи һахарətlər ... ularni yeməслиқinglar kerək» — bu tizimlikteki қuxlarning көpinқisining ibraniy tilidiki nami Təwratta pəқət bir-ikki қetim kerəngən bolоqаққа, ularning қaysi қuxlar ikənlikini тоptooғra bekitix bəzidə mumkin bolmaydu. Һalbuki, ularning omumiy tipliri, xübһisizki, tərјimimizdək bolidu. □ 14:21 «xəһər-yezanglar iқidə» — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iқidə» degən səzlər bilən ipadilinidu. «ooqlaқni anisining sütidə қaynitip pixursang bolmaydu» — bu əmr bəlkim ətraptiki butpərəs һəkləning məlum өrp-aditigə əgəxməслиқ kerəklilikini kərsitixi mumkin. Bu тоoқruluқ yənə «Lawiyalar»diki «қoxumqə səz»imizni kerəng. ■ 14:21 Mis. 23:19; 34:26

²³ сән xularni, yәni axliqing, yengi xarabing, zәytun meyingning ondin birini Pәrwәrdigar Hudayingning aldida, yәni U Өz namini қalduruxқа tallaydiqan jayda yә, xundakla kala-qoy padiliridin ayriloqan tunji balilirini xu yәrdә yә; xundak қilsang Pәrwәrdigar Hudayingdin daim қorkuxni eginisән.■

²⁴ Wә Pәrwәrdigar Hudaying seni bәrikәtligәndә, U Өz namini қalduruxқа tallioqan xu jay sәndin intayin yirak bolup, mәhsulatliringni xu yәrgә apiralmioqudәk bolsang, ²⁵ sән xu qaqda uni puloqa setip, pulni қolungoqa tengip, Pәrwәrdigar Hudaying tallioqan jayoqa baroqin wә ²⁶ wә kәnglүng nemә tartsa, mәyli kala, қoy, mәy-xarab, musәllәs bolsun, yaki xuningdәk kәnglүng tartқан һәrkandak nәrsini xu puloqa alsang bolidu; andin sән wә öyүngdikilәр xu yәrdә uningdin yәp-iqip, Pәrwәrdigar Hudaying aldida xad-huram bolisilәр.■

²⁷ Xәһәр-yeziliringda turuwatқан Lawiylarni untumasliqing kerәk, qünki aranglarda uning һeqқandak nesiwisi yaki mirasi yok. □ ■

²⁸ Hәр üq yilning ahirida sән xu yildiki mәhsulatliringdin ondin birini әxrә қilip қiқar; sән uni xәһәр-yeziliring iqidә topla; □ ²⁹ xuning bilән Lawiylar (qünki aranglarda uning һeqқandak nesiwisi yaki mirasi yok),

---

■ **14:23** Қан. 12:17,18   ■ **14:26** Mat. 21:12   □ **14:27** «Xәһәр-yeziliringda» — ibraniy tilida «Dәrwaziliring iqidә» degән sөz bilән ipadilinidu.   ■ **14:27** Qәl. 18:20, 24; Қан. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12   □ **14:28** «xәһәр-yeziliring iqidә» — ibraniy tilida «dәrwaziliring iqidә» degән sөz bilән ipadilinidu.

musapir, yetim-yesirlər wə tul hotunlar kelip uningdin yəp toyunsun; xundaq kilsang Pərwərdigar Hudaying qolungdiki barliq mewini bərikətləydu.

15

Кəрзлəрдин halas қilix

¹ Hərbir yəttə yilning ahirida sən bir «halas қilix»ni jakarlioqin. ■ ² Bu «halas қilix» mundaq bolidu: — barliq kərz igiliri qoxnisioqa bərgən kərzni kəqürüm қilixi kerək; uni qoxnisidin yaki qerindixidin tələp қilmasliqi kerək; qünki Pərwərdigar aldida bir «halas қilix» jakarlandi.

□ ³ Qətəlliktin bolsa tələp қilixqa bolidu; lekin qerindixingda boləqan kərzni kəqürüm қilixing kerək.

⁴ Həlbuki, aranglarda həjətmənlər bolmaydu; qünki Pərwərdigar Hudaying silərgə miras bolux üqün igilixinglarəqa beridioqan xu zeminda turoqiningda seni ziyadə bərikətləydu;

⁵ Pəqət silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioqa қulaq selip, mən silərgə бүgün tapilioqan bu pütүн əmrgə əməl қilixqa kəngül bəlsənglar xundaq bolidu. ⁶ Qünki Pərwərdigar Hudaying sanga wədə қiləqandək

---

■ **15:1** Mis. 21:2; Yər. 34:14 □ **15:2** «... **Pərwərdigar aldida bir «halas қilix» jakarlandi**» — bəzi alimlar bu «halas қilix» degənniң mənisi, kərz igiliri **yəttə yil iqidə** kərzdarlardin kərzni sorimasliqi kerək; lekin yəttinqi yildin keyin kərzlərni қaytidin soraxqa bolidu, dəp bekitilgən, dəp қaraydu.

u seni bərikətləydu; sən kəp əllərgə kapalətlik elip kərz berisən, ləkin ulardın kərz almaysən; sən kəp əllər üstigə həküm sürisən, ləkin ular üstüngdin həküm sürməydu.

Sehiy bolunglar!

7 Pərwərdigar Hudaying sanga beridiqan zeminda xəhər-yezanglar iqidə turuwatqan kərindaxliring arisidin kəmbəqəl bir adəm bolsa, sən uningqə kənglüngni kəttik qılma yaki həjiti qüxkən kərindixingqə qolungni yumuwalma; □ 8 sən bəlki sehiylik bilən uningqə qolungni oquq qıl wə uningda nemə kəm bolsa qokum həjitudin qikip uningqə ətnə berip tur.

9 Kənglüngdə namrat kərindixingdin aqrinip: Yəttinqi yil, yəni «halas yili» yeqinlaxti, dəp rəzil oyda boluxtin, uningqə həq nərsə bərməsliktin həzi bol; xundaq bolup qalsa u sening toqrangda Pərwərdigarqə pəryad kətürüxi bilən bu ix sanga gunah həsəblinidu.

□ 10 Sən qokum uningqə sehiylik bilən bərgin; uningqə bərginingdə kənglüngdə narazi bolma; qünki bu ix üqün Pərwərdigar Hudaying seni barlik ixliringda wə qolungdiki barlik əmgikingdə bərikətləydu. ■ 11 Qünki kəmbəqəllər zemindin yokaq kətməydu; xunga mən sanga: «Sən sehiylik bilən zemindiki

□ 15:7 «**xəhər-yezanglar iqidə**» — ibraniy tilida «dərważiliringlar iqidə» degən sözlər bilən ipadilinidu.

□ 15:9 «**...namrat kərindixingdin aqrinip**» — ibraniy tilida «namrat kərindixingqə kəzüngni rəzil qilip» degən sözlər bilən ipadilinidu. ■ 15:10 Mat. 5:42; Luqa 6:35

қериндixingоға, җәни сениг намратлiringоға
wә һәјәtmәnliringgә қолунғи аққин» — дәр
тапилidим.■

Қулларни қойуwetix

¹² Сениг қериндixing, мәyli ибраний әр yaki ибраний аyal bolsun sanga setilоған bolsa, u altә yil қуллуқungda bolidu, andin yәttinqi yilida sән uni өзүngdin halas қилиp қойuwәt. ■ ¹³ Uni қойuwәtkәndә қуруқ қол қойuwәtsәng болmaydu; ¹⁴ sән qоқum қойliringdin, hamingdin wә xarab кәлқikingdin tәқdim қilixing kerәk; Pәrwәrdigar Hudaying seni bәrikәtligini boyiqә sән uningoға bәр. ¹⁵ Сениг әslidә Misir zeminida қul болоғанliқingni, xuningdәk Pәrwәrdigar Hudaying seni һәrlük bәdili tәlәp қutқuzоғанliқini yadingda tut; xunga mән бүgün bu ixni sanga тапилidim.

¹⁶ Һәlbuki, xu қулung sanga: «mән sәndin kәtmәymән» desә (qünki u seni wә ailәngdikilәrni sөyidu, sениg bilән һәli yahxi bolidu) ¹⁷ — xu qаоqda sән bigizni elip uning қulikini ixiktә tәx. Xuning bilән u mәnggügә sениg қулung bolidu. Xuningdәk dedikinggimu xundak muamilә қilојin.■

¹⁸ *Қулунғи* yeningdin қойuwetix sanga еојir кәlmisun; qünki u қуллуқungda altә yil болоqаққа, қimmiti мәdikarningkidin ikki һәssә artuқ bolidu; *uni қойuwәtsәng*

■ 15:11 Mat. 26:11; Yһ. 12:8 ■ 15:12 Mis. 21:2; Yәр. 34:14

■ 15:17 Mis. 21:6

Pərwərdigar Hudaying barlıq ixliringda seni bərikətləydu. □

Hudaəğa əng esilni beəixlax

¹⁹ Kaliliring wə qoyliring arisida tuquloğan barlıq tunji ərkək mozay-qoziliringni Pərwərdigar Hudayingəğa ata; kaliliringning tunjisini heqkandak əmgəkkə salma, qoyliringning tunjisini kirkima. ■ ²⁰ Sən wə öyüngdikilər hər yili xu melingni Pərwərdigar Hudaying aldida, Pərwərdigar tallaydioğan jayda yənglar. ²¹ Birak xu həywanlarning bir yeri meyip bolsa, məyli u məjruh , kor yaki uningda hərəkandak nuksan bolsa, uni Pərwərdigar Hudayingəğa qurbanlıq kılmaslıqing kerək. ■ ²² Bəlki uni xəhər-yezanglar iqidə yesəng bolidu; kixilər məyli pak yaki napak bolsun, uni jərən yaki keyikni yegəndək yesə bolidu. □ ²³ Pəkət sən uning kənini yemə; kənini suni yərgə təkkəndək təküwət. ■

16

«Ətüp ketix həyti» wə «petir nan həyti»

□ **15:18 «kimmitti mədikarningkidin ikki həssə artuk bolidu»** — kıl hər küni igisi üqün ixləydioğan waqit mədikar ixligən waqitning ikki həssidin kəp boluxi mumkin; qünki kıl keqə-kündüz hojayinning buyruqi astida turuxi kerək. ■ **15:19** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qəl. 3:13 ■ **15:21** Law. 22:20; Qan. 17:1 □ **15:22 «xəhər-yezanglar iqidə»** — ibraniy tilida «dər waziliring iqidə» degən söz bilən ipadilinidu. ■ **15:23** Qan. 12:16,23

¹ Abib eyini alahidə esingdə tut wə ötüp ketix heyti Pərwərdigar Hudayingə atəp təbrikligin; qünki Pərwərdigar Hudaying seni Abib eyida Misirdin keqidə qıkarəqan. □ ■

² Sən «ötüp ketix heyti»ning melini (məyli qoy yaki kala padisidin bolsun) Pərwərdigar Hudaying tallap bekitidiəqan jayda uningə atəp qurbanlıq kıləqin; ³ xundakla sən heqkandəq bolduruloqan nanni yeməsliking kerək; sən uning bilən yəttə kün petir nan, yəni «külpat neni»ni yeyixing kerək; qünki sən Misir zeminidin aldiraxlıqta qıqting; xuning bilən sən əmrüngning barlıq künliridə Misir zeminidin qıqқан xu künni yadingda tutqaysən. ■ ⁴ Yəttə kün qeğraliring iqidə, əyügdə heqkandəq eqitku tepilmisun; sən birinqi küni kəqtə kıləqan qurbanlıq gəxləni ətigəngə qaldurmaslığing kerək. ■

⁵ Sən ötüp ketix heyti qurbanlığini Pərwərdigar Hudaying sanga təkdin kılidiəqan xəhəryeziliringning hərəkandikida kıləqan bolmaydu;

⁶ bəlki ötüp ketix heyti qurbanlığini sən Pərwərdigar Hudaying Əz namini turəquzux üqün tallaydiəqan jaydila kıl; uni kəqkurun, kün petix waqtida, yəni Misirdin qıqkandiki waqtıka ohxax waqtta kıləqan. ⁷ Uni Pərwərdigar Hudaying tallaydiəqan jayda pixurup yegin; andin ətigəndə qedirliringə qaytsang bolidu.

□ **16:1** «Abib yaki «Nisan» eyi» — Huda ibraniylarəq tapxuroqan kalendarning birinqi eyi. «Mis.» 12-babni kəring. «ötüp ketix heyti» — ibranıy tilida «pəsaḥ» yaki «pasha» degən səz bilən bildürülıdu. ■ **16:1** Mis. 12:2; Law. 23:5; Qəl. 9:1; 28:16 ■ **16:3** Mis. 12:19; 34:18 ■ **16:4** Mis. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25

8 Sən altə kün petir nan yəysən; yəttinqi küni Pərwərdigar Hudaying aldida təntənilik sorun küni bolidu; sən heqkandak ix-əmgək kılmaysən.

«Həptilər həyti»

9 Andin yəttə həptini sanaysən; axlıkka oroqak saloqandin baxlap yəttə həptini sanaxka baxlaysən; □ ■ 10 andin sən «həptilər həyti»ni Pərwərdigar Hudaying aldida qolungdiki ihtiyariy hədiyə bilən ötküzisən; Pərwərdigar Hudaying sanga bərikətliginigə qarap uni ihtiyarən sunisən. 11 Xuning bilən sən Pərwərdigar Hudaying aldida, U Öz namini turəuzuxka tallaydioqan jayda xadlinisən; sən özüng, oqlung, kızing, qulung, dediking, sən bilən bir yərdə turuwatqan Lawiylar, aranglardiki musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xadlinisilər. 12 Sən xuning bilən əslidə Misirda kul boləqanliqingni esinggə kəltürüp, bu barlıq bəlgilimilərnı tutup əməl kıloqin.

13-14 Sən «kəpilər həyti»ni yəttə kün ötküzisən; sən hamən wə xarab kəlqikingni yioqan qeoqingda, oqlung, kızing, qulung, dediking, xəhər dərwazisi iqidə turidioqan Lawiylar, musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xu həytta xadlinisilər. ■ 15 Pərwərdigar tallaydioqan jayda sən yəttə kün Pərwərdigar Hudaying aldida həyt ötküzisən; qünki

□ 16:9 «axlık» — muxu yərdə arpini kərsitidu. ■ 16:9 Mis. 23:16; Law. 23:15; Qəl. 28:26 ■ 16:13-14 Mis. 23:16; Law. 23:34

Pərwərdigar Hudaying barlıq məhsulatliringda, qolung kıloqan ixlarda seni bərikətləydu wə sən dərwəkə pütünləy xadlinisən.

¹⁶ Yilda üq kətim, petir nan həyti, həptilər həyti wə kəpilər həytida sening barlıq ərkəkliring Pərwərdigar Hudaying aldida, u tallaydioqan jayda hazır boluxi kerək; ular Pərwərdigar aldida quruk qol hazır bolsa bolmaydu; ■

¹⁷ bəlki Pərwərdigar Hudayingning sanga təkdım kıloqan bərikiti boyiqə hərbi qoliddin kelixiqə sunsun.

Adalət yürüzüx

¹⁸ Həlkning üstidin adalət yürüzüp adil həküm qıqırux üqün, sən Pərwərdigar Hudaying sanga təkdım kıliddioqan barlıq xəhər-yeziliring iqidə hərbi qəbilidə soraqı wə əmədarlarıni bekitixing kerək. □ ¹⁹ Adalətni burmilisang bolmaydu; adəmlərgə yüz-hatirə qılsang bolmaydu; para alsang bolmaydu; para bolsa aqılanilərnin közlirini kor qılidu həm adillarning səzlirini burmilaydu. ■ ²⁰ Sən mutlək adalətni izdixing kerək; xundak qılsang hayat kərisən həmdə Pərwərdigar Hudaying sanga təkdım kıliddioqan zeminni igiləysən.

Hərəkəndak butpərəsliktin yirək turux

■ **16:16** Mis. 23:15, 17; 34:23 □ **16:18** «xəhər-yezanglar iqidə» — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» deqən səzlər bilən ipadilinidu. ■ **16:19** Mis. 23:8; Law. 19:15; Qan. 1:17

21 Сән өзүң үқүн yasaydioған Пәрwәrdigar Hudayingning қurbangahining әтраpioға «axәrah» buti қilinidioған һеққандақ дәрәһ tikmәsliking керәк □ 22 wә өзүң үқүн һеққандақ but түwrüki tiklimәsliking керәк; undaқ nәrsilәр Пәрwәrdigar Hudayingға yirginqliktur.

17

1 Пәрwәrdigar Hudayingға һәрқандақ nuқsani yaki baxқа кәмқiliki болoған kala yaki қoynи қurbanlik süpitidә sunmasliking керәк; qünki undaқ қilix Пәрwәrdigar Hudayingға yirginqliktur.■

2-3 Пәрwәrdigar Hudaying sanga тәқdim қilidioған xәһәр-yezang iqidә әr bolsun, ayal bolsun, бирsining Пәрwәrdigar Hudayingning aldidа бирәр rәzil ixni қilоғанliқi — Uning әһdisigә hilaplik қilоғанliқi, baxқа ilahlarоға (mәsilән, Mән sanga ibadәt қilixқа mән'i қilоған қuyax, ay yaki pütkül samawi қoxun болoған yultuzlarоға), ibadәt қilip ularоға bax urоғанliқi bayқalsa, □ ■ 4 — xundақ бир ixtin һәwәр tapқан yaki uni anglioған bolsang, undaқта sән әstayidillik bilән sürүxtүrgin; bu ix ispatlinip

□ 16:21 «axәrah buti» — bәlkim butpәрәslikкә beoқxlanoған дәрәһlikләrdur. Dәрәһlәр bәlkim ayal but xәklidә oyuloған yaki nәқixlängән boluxи mumkin idi. ■ 17:1 Law. 22:20-25; Қан. 15:21 □ 17:2-3 «xәһәр-yezanglar iqidә» — ibraniy tilidа «dәрwaziliringlar iqidә» degән sөzlәр bilән ipadiliniду. «samawi қoxun болoған yultuzlar» — bular tooқrulуқ 4:19ni wә izahatini kәрүng. ■ 17:2-3 Қан. 13:7

rast qıksa, dәрwәkә Israilda xundaq yirginqlik ix kilinoqan bolsa, ⁵ sән xu rәzil ixni kילוan әr yaki ayalni dәрwaziliringoqa elip qikip, xu әr yaki ayalni әlümgә mәhkum kilip qalma-kesәk kilixing kerәk. ⁶ Birsini әlümgә mәhkum kilix üqün ikki-üq guwahqining sөzliri boluxi kerәk. Birsini birla guwahqining sөzi bilән әltürүxkә bolmaydu. ■ ⁷ Әltürүlidioqanda awwal guwahqilar qol salsun, andin barliq hәlq qol salsun; xundaq qılsanglar silәр rәzillikni aranglardin һөydiwetisilәр.■

Aliy sot

⁸ Xәһәр-yezanglarda һөküm qıkirixka sanga tәs kelidioqan bir ix qıksa, mәyli hun dәwasi, һәk-tәlәp dәwasi yaki zorawanliq dәwasida, һәрkandaq talax-tartix bolsa ornunglardin turup Pәрwәrdigar Hudaying tallaydioqan jayoqa beringlar. □ ■ ⁹ Silәр Lawiy kahinlarning wә xu qaoqda bolidioqan soraqqi bәgning yenioqa barisilәр wә ulardin һөküm soraysilәр; ular silәр üqün һөküm qıkiridu. □ ¹⁰ Silәр Pәрwәrdigar tallaydioqan axu yәrdә turoqanlarning silәrgә tapxuridioqan һөküm sөzi boyiqә ijra kilisilәр;

■ 17:6 Qөл. 35:30; Қан. 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28

■ 17:7 Қан. 13:10 □ 17:8 «... **mәyli hun dәwasi, һәk-tәlәp dәwasi yaki zorawanliq dәwasida, һәрkandaq talax-tartix bolsa,...** » — ibraniy tilida «қан wә қан arisida, dәwa bilән dәwa arisida, muхt-tayaq bilән muхt-tayaq arisida bolsun, һәрkandaq talax-tartix bolsa...» degән sөzlәр bilән ipadilinidu.

■ 17:8 2Tar. 19:10; Mal. 2:7 □ 17:9 «**Lawiy kahinlar**» — kahinlar Lawiylarning kәbilisidin bәglinidu.

ularning silərgə kərsətkinining həmmisigə əməl kilip kəngül bəlüxünglar kerək. □ ¹¹ Silər ularning silərgə kərsətkən қанун һəkүmi boy-igə, qikiridioqan қарari boyiqə kilisilər; ular silərgə tapxuridioqan səzdin ong ya soləqə qətnəp kətmənglar. ¹² Wə baxbaxtaklık kilip, Pərwərdigar Hudayingning hizmiti üqün xu yərdə turidioqan kaһinəqə yaki soraqqi bəgkə қulak salmioqan kixi bolsa, xu adəm əlümgə məһkum bolidu; xuning bilən silər rəzillikni Israildin һəydəp qikirisilər. ¹³ Xundakla, barlık һəlk bularni anglap қorkidu wə yənə baxbax-taklık қilmaydu.

Padixah қандақ boluxi kerək?

¹⁴ Sən Pərwərdigar Hudaying sanga təkdım қilidioqan zeminəqə kirip uni igiligəndə, xundakla uningda turəqanda: «Mən ətrapimdiki əllərninğıkidək əzүmgə bir padixah tikliməqimən» desəng, ¹⁵ xu qaqda sən əzүnggə pəqət Pərwərdigar Hudaying tallaydioqinini tikləysən; üstүnggə қerindax bolmioqan qətəllikni bekitməslikinğı kerək. ¹⁶ *Padixah* bolsa əzi üqün atlarni kəpəytməsliki yaki atlarni kəpəytimən dəp һəlkni Misiroqə қayturmaslıqi kerək; qünki

□ **17:10 «Pərwərdigar tallaydioqan axu jay»** — muxu 8-13-ayətlərdə «(Huda) tallaydioqan jay»... «Pərwərdigar tallay-dioqan jay...» bəlkim Lawiylar wə kaһinlar һəmdə «soraqqi bəg» (demək, xu dəwrdeki «batur һakim») turidioqan xəһər-yezilarni kərsitixi mumkin. «Yəxua» 21:13-19ni kəring. Təwrattiki «Batur һakimlar» wə «Samuil»da «dəwa sorap һəkүm qikirix» ixliri kəp uqraydu.

Пәрвәрдигар силәргә: «Силәр ху yol билән һәргиз қайтмаслиқинлар керәк» degәnidi.

¹⁷ Padixah көp ayallarni өз әmrigә almasliқи керәк; bolmisa uning көngli ezip ketixi mumkin. U өzi үqün altun-kümüxnü көpәytmәsliқи керәк.

¹⁸ Padixahliқ tähtigә olturoқinida u өzi үqün Lawiy kahınlarning aldida muxu қanunni bir дәptәrgә көqürüp pütüxi керәк. ¹⁹ Xu дәptәр uning yenida daim boluxi wә uni өmrlining barliқ күnliridә oқuxi керәк; xundaq қilsa u Пәрвәрдигар Hudasin körküp, muxu қanunning sözliri wә bәlgilimilirini tutup ularqa әmәl қilixni өginidu. ²⁰ Xundaqла uning көngli қerindaxliri aldida һakawurlixip kәtmәydu, bu әmrlәrdin ong ya solqa qәtnәp kәtmәydu wә xuningdәk Israil arisida uning wә oқullirining padixahliқ күnliri көp bolidu. □

18

Lawiyalar wә kahınlarning nesiwisi

¹ Lawiy kahınlar wә xuningdәk barliқ Lawiyalar қәbilisining Israilda һeqқandaq nesiwisi yaki mirasi bolmaydu; ular Пәрвәрдигарqa atap otta sunulidiqan қurbanliқlardin wә *Пәрвәрдигарning* mirasidin yeyixkә bolidu, □ ■

² Biraқ ularning қerindaxliri arisida һeqқandaq

□ **17:20** «**bu әmrlәrdin...**» — ibranıy tilida «bu әmrdin...».

□ **18:1** «**Пәрвәрдигарning mirasidin yeyix**» — demәk, Пәрвәрдигарning mirasi bolqan zemindiki mәhsulatlardin yeyix. ■ **18:1** Qәl. 18:20; Қan. 10:9; 1Kor. 9:13

mirasi bolmaydu; Pərwərdigar eytkəndək, U Өzi ularning mirasidur. ■ ³ Kaһinlarning kurbanliқ kili dioһan həkhtin alidioһan ۈlۈxi mundaq: — (məyli kala yaki koy bolsun) kol, engək gəxi wə ۈqəy-kəri ni kaһinlaroһa berilidu. ⁴ Silərninɡ axliқinɡlardin, yengi xarabinglardin wə zəytun meyinglardin dəslepki pixқан hosulni wə koyliringlardin dəslepki kirki loһan yungni uningoһa berisilər; ⁵ qۈnki Pərwərdigar Hudaying uni wə uning əwladlirini Өz namida hizmitidə daim turuxқа barliқ kəbililiringlar iqidin talliwaloһan.

⁶ Əgər Lawiy boloһan bir adəm pۈtkۈl Israildiki həkqandaқ xəhər-yezidin, yəni əzi makanlaxқан jaydin qikip, Pərwərdigar tallaydioһan jayoһa kəlsə ⁷ wə xu yərdə Pərwərdigar aldida turoquqi barliқ kərin daxlirioһa ohxax Pərwərdigar Hudasing namida hizməttə turoһan bolsa, ⁸ undaqta (məyli u atisidin qaloһan mirasini setiwətkən yaki setiwətmigən bolsun) uning yəy dioһan ۈlۈxi kərin daxliriningkidək boluxi kərek. □

Seһir-jadugərliқ kilixқа bolmaydu, həkikiyi pəyojəmbərgə kulak selinɡlar

⁹ Sən Pərwərdigar Hudaying sanga beridioһan zeminoһa kirgən qaoһda, sən xu yərdiki

---

■ **18:2** Qəl. 18:20-32; Қан. 10:9; Əz. 44:28 □ **18:8** «məyli u atisidin qaloһan mirasini setiwətkən yaki setiwətmigən bolsun,...» — Lawiy larning əz aldioһa qoնg zemini bolmaytti, bəlki pəkət bəzi xəhərlərdə qoru-jayliri wə ətrapida qəklik yaylaqlirila bolatti. «Qəl.» 35:1-8ni kəruնɡ. Baxқа nəqqə hil tərjimiliri uqrixi mumkin.

әлләрning yirginqlik adәtlirini әgәнmәsliking kerәk. ¹⁰ Aranglarda өз oqlı yaki kızını ottin әtküzidiәn, palqılık, rәmqilik, әpsaniylik, jadugәрlik □ ■ ¹¹ yaki dәмidiqilik kılquqi yaki jinkәx, sehırgәр yaki әlgәnlәrdin yol sorıquqi hеqқandaқ kixi bolmisun; ¹² qünki bundaқ ixlarni kılıdiәn hәрқandaқ kixi Pәrwәrdigarәә nәprәtlik bolıdu; bu yirginqlik ixlar tüpәylidin Pәrwәrdigar Hudaying xu әllәrni aldinglardin hәydәp qıkirıdu.

¹³ Sән Pәrwәrdigar Hudaying aldida әyibsiz mukәmmәl boluxung kerәk; ¹⁴ qünki sән zemindin hәydәydiәn bu әllәр rәmqilәр wә palqılarәә kılak salıdu; biraқ Pәrwәrdigar Hudaying seni undaқ kılıxқа yol qoymaydu.

Kәlgüsıdiki uluә pәyoәmbәр

¹⁵ Pәrwәrdigar Hudaying silәр üqün aranglardin, qerındaxlıringlar arısidin manga ohxaydiәn bir pәyoәmbәр turuqızıdu; silәр uningәә kılak selinglar. ■ ¹⁶ Bu silәр Hәrәb teәida yıqılәn күndә Pәrwәrdigar Hudayinglardin: «Pәrwәrdigar Hudayimning awazını yәнә anglımaylı, bu dәhxәtlik otni kәrmәyli, bolmısa әlүp ketimiz» dәp tәlәp kılәninglarәә pütünlәy mas kelıdu. ■

¹⁷ Xu qaәda Pәrwәrdigar manga: «Ularning manga degән sәzi yahxi boldi. ¹⁸ Mән ularәә

□ **18:10** «...balilirini ottin әtküzüx» — bәlkim «insan qurbanlıqı»ni kәrsıtixi mumkin. ■ **18:10** Law. 18:21; 20:27; 1Sam. 28:7; Yәx. 8:19 ■ **18:15** Yh. 1:46; Ros. 3:22; 7:37

■ **18:16** Mis. 20:19; Қan. 5:25; İbr. 12:19

қериндaxлири аrisидин сага оххайдиоған бир пәyoғәмбәрни туроғузимән, Мән Өз сөзлirimни унинг аoғziғә салimән wә u Мән uningғә барliқ tapilioғinimни ularғә сөzlәyду. ■ 19 Wә xundақ boliduki, u Mening namimda дәyдиоған сөzлirimгә қулақ салmayдиоған һәрқандақ kixi bolsa, Мән uningdin һесаb alimән.□

20 Әmma Mening namimda baxbaxtaқliқ kilip Мән uningғә tapilimioған бирәр сөzни сөzlisә yaki baxқа ilаһlarning namida сөz қilidioған пәyoғәмбәр bolsa, xu пәyoғәмбәр өltürölsun.□ ■

21 Әgәр сән көnglүngдә: «Pәrwәrdigar қilmioған сөzни қандақ пәrk etimiz» desәng, 22 bir пәyoғәмбәр Pәrwәrdigarning namida сөz қiloған bolsa wә u bexarәt қiloған ix тоғра қiқmisa yaki әmәlgә axurulmisa, undақта bu сөz Pәrwәrdigardin қiқmioған; xu пәyoғәмбәр baxbaxtaқliқ bilән сөzligән дәp, uningdin қorқma.

■ 18:18 Yһ. 4:25 □ 18:19 «**xu пәyoғәмбәр** Mening namimda дәyдиоған сөzлirimгә қулақ салmayдиоған һәрқандақ kixi bolsa, мән uningdin һесаb alimән» — bu uluғ пәyoғәмбәрning salahiyiti тоғruluk «қoxumғә сөz»imizдә тоhtilimiz. □ 18:20 «**baxқа ilаһlarning namida сөz қilidioған пәyoғәмбәр ... өltürölsun**» — baxқа birhil тәрjimisi: «baxқа ilаһlarning namida сөz қilidioған пәyoғәмбәр ... өlidu» — demәk, өzlүkidin өlidu. Bizningғә muxu yәrdә Hudaning көrsәtkini xu пәyoғәмбәрни өltürөx керәkliki bolsa керәk. ■ 18:20 Қан. 13:6; Yәр. 14:14

19

Adәм ɵltɵrɵx toƧrisidiki Ƨanun — panahliƧ xɵhɵrliri

¹ Pɵrwɵrdigar Hudayinglar silɵrgɵ beridioƧan zemindik i taipilɵrni silɵrning aldinglardin ɵzɵp taxlioƧan waƧtida wɵ silɵr xundaƧla ularning xɵhɵrliri wɵ ɵyliridɵ turoƧininglarda, ² silɵr xu qaoƧda Pɵrwɵrdigar Hudayinglar silɵrgɵ beridioƧan zeminda ɵq xɵhɵrni ayrim Ƨilixinglar Ƨerək; ■ ³ xundaƧla, adēm ɵltɵrgən hɵrbir Ƨixi xu yɵrlɵrgɵ, xu xɵhɵrlɵrning birigɵ Ƨeqip beriwalsun dɵp yol hɵzirlap, Pɵrwɵrdigar Hudayinglar miras boluxƧa silɵrgɵ beridioƧan zeminni ɵq rayonoƧa bɵlislɵr. ⁴ Tirik Ƨelix ɵqun xu yɵrlɵrgɵ Ƨeqip beriwaloƧan, adēm ɵltɵrgən Ƨixi toƧrulux bɵlgilimɵ mundaƧ: — u Ƨoxnisini tasadipiyliƧtin urup ɵltɵrɵp ƧoyoƧan, xundaƧla əslidə uningoƧa ɵq-adawiti bolmioƧan bolsa, xu yɵrgɵ Ƨeqip beriwalsa bolidu. ■ ⁵ Məsilən, u Ƨoxnisi bilən otun Ƨesixkə ormanoƧa Ƨirgən bolup, dərəhni Ƨesixkə paltini Ƨɵtɵrgəndə palta bexi sepidin ajrap Ƨetip ƧoxnisioƧa tegip Ƨetip uni ɵltɵrɵp Ƨoysa, undaƧta jawabƧar Ƨixi bu xɵhɵrlərdin birigɵ Ƨeqip beriwelip hɵyat Ƨalidu; ⁶ bolmisa, Ƨan Ƨisasi aloƧuqi oƧəziƧi ƧaynioƧanda adēm ɵltɵrgən Ƨixini ƧooƧlaydu wɵ yol uzun bolooƧaƧƧa, uningoƧa yetixiwelip ɵltɵrɵwetixi mumƧin; əməliyəttə, u Ƨixi ɵlɵmgɵ layiƧ əməs, qunƧi uning əslidə ƧoxnisioƧa

■ **19:2** Mis. 21:13; Qel. 35:9-34; Yə. 20:2 ■ **19:4** Mis. 21:13; Ƨan. 4:41,42

һеққандақ еқ-адавити жоқ иди. □ 7 Xunga мән силәргә: «Өзүңлар хундақ үқ хәһәрни айрихинлар керәк» дәр әмр қилимән.

8 Пәрвәрдигар Hudayinglar ата-bowiliringlarоға қәсәм қилоһинидәк қеgrayinglarni kengәyitixni, ата-bowiliringlarоға wәdә қилоһан барлиқ земинни силәргә тәқдим қилихни halaydu; ■ 9 silәр Пәрвәрдигар Hudayinglarni сөyүx wә uning yol-lirida daim mengix үқүн мән силәргә бүгүн tapilioһan bu әмrni tutsanglarla U хундақ қилиду, undaқта silәrmu өзүңлар үқүн bu үқ хәһәrdin baxқа yәнә үқ хәһәрни қохисиләр.

□ ■ 10 Wә хундақ қилсанлар Пәрвәрдигар Hudayinglar силәргә miras қилип тәқдим қилидиһан земин arisida nahәк қан төкүlmәydu wә хун-ingdәк гәдининлароға hun gunahи қүxmәydu.

11 Lekin birsi қохnisioға еқ-адавәт tutқан bolsa, paylap turup uningoға һujum қилип, urup өltürүwәtsә wә xu хәһәrlәrdin birigә қеқип beriwaloһan bolsa, ■ 12 undaқта uning өз хәһiridiki ақсақаллар adәм әwәtip uni xu yәrdin yandurup kelixi керәк, andin uni өltürүlsun дәр «қан қисasi aloһuқи»ning қolioға tapxuruxi

---

□ 19:6 «**қан қисasi aloһuқи**» — қан қисasioға elixқа һоқуқлуқ қixining roli тоғrisidiki қанун-bәlgilimilәр «Qөл.» 35:10-35dә көrsitilidu. «**yol узun болоһаққа**» — бirla panahlinidioһan хәһәр болоһанда, adәм өltүrgән қixi turoһan jay u хәһәргә yirak болup қelixi mumkin; xunga, Pәlәstindә bir-biridin тарқақ altә хәһәр (andin yәнә үқ хәһәр) tallinip «panahlik хәһәр» дәр bekitilgән. ■ 19:8 Yar. 28:13; Қan. 12:20 □ 19:9 «**мән силәргә бүгүн tapilioһan bu әмr**» — бәlkim «Қанун Xәрһи» degән kitabtiki әһdә, yәni барлиқ әмr-pәрmanlarni көrsitixi mumkin. ■ 19:9 Yә. 20:7 ■ 19:11 Yar. 9:6; Mis. 21:12,14; Law. 24:17; Qөл. 35:16

керәк. ¹³ Сән уни һеқ айимioқin, xundak қилоқанда Исраилдин төкүлгән гунаһsiz қanning деoқini тазilioқан болисиләр; андин һalingлар yahxi болиду.□

Guwahqilar toqruluk қanun

¹⁴ Pәрwәrdigar Hudaying sanga igilәx үқün tәқdim қilidioқan zeminda burunқilar miras yeringdә bekitкән, қoxnangning pasil texini yetkimәsliking керәк.■

¹⁵ Mәlum jinayәt yaki гунаһ тоqrisida bir-sigә «U гунаһ қилоқан» дәp әрз-xikayәt қilixta yaloқuz birla guwahqi bolsa kupayә қilmaydu, bәlki һәmmә ix ikki yaki үq guwahqining sәzi bilән bekitilsun.■

¹⁶ Birsi тоqruluk «palaңqi-pokunqi гунаһ қилоқан» дәp әрз қilidioқan қара niyәtlik bir guwahqi қiqsa, ¹⁷ dәwalixip қaloқan ikki adәм Pәрwәrdigarning aldida, xu күnlәрдә bolidioқan kaһinlar wә soraqqi bәglәр aldida һazir bolsun; ¹⁸ soraqqi bәglәр әstayidillik bilән tәkхүrsun; әgәр һelikә guwahqi yaloқan guwahqi bolup, өз керindixi тоqruluk yaloқan guwahlik bәrgән bolsa, ¹⁹ undaqta, silәр dәl u керindixioqa қilmaqqi bolоқinidәk uningоқimu xundak қilingлар. Xundak қilsangлар rәzillikni aranglardin yokitisilәр. ■ ²⁰ Қaloқan һәlkmu bu ixni anglaydu wә қorkidu wә xundakla, aranglarda undak rәzil ixni yәнә қilmaydu.

□ **19:13 «сән уни һеқ айимioқin»** — ибраний тилida «көзүng уни һеқ айимisun». ■ **19:14** Пәнд. 22:28 ■ **19:15** Qәl. 35:30; Қан. 17:6; Mat. 18:16; Yһ. 8:17; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:2 ■ **19:19** Пәнд. 19:5

²¹ Silər һeқ rəһim қılmанғлар; јаноја јан, кəзгə кəз, қixқа қix, қолоја қол, putқа put elinsun. □ ■

20

Düxmənlər bilən jəng қilix toqruluk

¹ Əgər sən düxmənliringgə jəng қiləјili қikip, at wə jəng һarwilirini, xundaқla əzүngdin kəp boləqan bir əlni kərsəng, ulardin һeқ қorkma. Qünki seni Misir zeminidin қikirip kəlgən Pərwərdigar Hudaying Əzi sən bilən billidur.

² Silər jənggə қikix aldidа kahin əzi aldioја қikip һəlkқə səz қilip ³ ularəја: Əy Israil, anglanғlar! Silər бүgүн düxmənliringlar bilən soқuxux aldidа turuwatisilər. Kəngülliringlar жүr'ətsiz bolmisun; қorkmānғlar, titrimənғlar, ularning səwəbidin dəkkə-dükkigə qüxmənғlar; ⁴ qünki Pərwərdigar Hudaying Əzi düxmənliringlar üstidin oјelibə қilixinglar üqün silər bilən billə jənggə қikidu» — dəp eytsun.

⁵ Xu qaoјda əməldarlar һəlkқə mundaq desun: — «Aranғlarda bir yengi əy selip, uni *Hudaəја* atimioqan birsi barmu? Undaқта u əz əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlüp ketip, baxқа kixi kelip uni *Hudaəја* atixi mumkin.

□ **19:21** «**Silər һeқ rəһim қılmанғлар**» — ibranij tilida «kəzүng һeқ ayimisin». «**јаноја јан, қixқа қix, putқа put ... elinsun**» — bu səzlər «қisas elix» prinsipi əməs, bəlki Hudaning muқəddəs қanunining adil təlipidur. Hudaəја təхəkkür, Uning meһir-xəpkiti adillikidin ziyadə һalkip қikidu! «Mat.» 5:38-48ni kərүng. ■ **19:21** Mis. 21:23; Law. 24:20; Mat. 5:38

6 Тәк селип үзүмзар бәрпа килип, теһи унинг мewisini yemigән birkim barmu? Bar bolsa öyigә yenip kәtsun, bolmisa u jәngdә ölüp kәtsә, baxқа kixi kelip uning mewisini yeyixi mumkin.■

7 Bir қиз билән wәdilәxкән болуп, теһи uni өз әmrigә almioqan birkim bolsa, u öyigә yenip kәtsun, bolmisa u jәngdә ölüp kәtsә, baxқа kixi kelip uni özigә hotunlukқа elixi mumkin».■

8 Andin мәnsәpdarlar һәlkқә yәнә sөzlәp: «Қorқup kәtkән, жүr'әtsiz birkim barmu? U öyigә yenip kәtsun. Bolmisa керindaxlirining yүrikimu uningkidәk jasarәtsiz болуп қелиxi mumkin» дәp eytsun.■

9 Әмәldarlar һәlkқә xularni eytkandin keyin ular һәlkning aldida yetәkқilik қилиxқа қoxunlarоға sәrdarlarni tiklisun.

10 Silәр һujum қилиxқа мәlum bir xәһәrgә yeqinlaxқininglarda awwal uningоға sүlhі тоqrisida sөz қilinglar. 11 Әgәр ular sүlhіni halaymiz, дәp jawab берip өз dәрwazilirini silәrgә aqsa, undaқта uningda turuwatқан һәmmә һәlk silәrgә beқinip қulluқ һaxarda болidu. 12 Lekin silәр билән sүlhі қилиxқа unimay, bәlki silәр билән jәng қilmaqқи bolsa silәр uni қorxanglar. 13 Pәрwәrdigar Hudayinglar uni қolunglarоға tapxuroqanda uningdiki һәрбир әrkәkni қилиqlap өltүrүnglar; 14 lekin ayallar билән baliliri, kala билән xәһәrdiki һәmmә nәrsini, yәni барliқ oqәniymәtni өзүnglarоға olja қилиp elinglar; Pәрwәrdigar Hudayinglar өз

düxmәnliringlardin silәrgә elip bәrgән oljidin yәp sәyünisilәr. ¹⁵ Silәrdin yiraxta bolоqan, *zeminоqа tәwә bolmioqan* әllәrning xәhәrlirigә xundak қilinglar.

Қанааниylar bilән jәng қilixtiki қанun

¹⁶ Lekin Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә miras қilip beridiоqan zemindiki әllәrning xәhәrlirini bolsa, ularning iqidiki tiniki bar һеқ nәrsini tirik қoymay, ■ ¹⁷ bәlki Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә buyruоqandәk Hittiylar bilән Amoriylar, Қанааниylar bilән Pәrizziylәr, Hiwiylar bilән Yәbusiylarning һәmmisini tәltәküs yоқitixinglar kerәk. ¹⁸ Bolmisa, ular өз ilahlıriоqа qоқunuxtiki һәmmә yirginqlik ixlirini silәrgә өgitip, Pәrwәrdigar Hudayinglarоqа gunah қilidiоqan bolisilәr.

¹⁹ Bir xәhәrni igilәx üqün uzun waқit jәng қilip қorxap turuxқа toqra kәlsә, uning әtrapidiki dәрәhlәrni palta bilән kesip wәyran қilmanglar; qünki ularning mewisini yesәnglar bolidu. Xunga ularni kәsmәnglar; qünki daladiki dәрәhlәr қorxiwelix kerәk bolоqan adәmmidi?

²⁰ Lekin silәr mewilik dәрәh әmәs dәp bilgән dәрәhlәrni kesip yоқitip, silәr bilән soқuxқан xәhәrni һujum қilip оqulitixқа xu dәрәhlәrdin istihkam-potәylәrni yasisanglar bolidu.

21

■ **20:16** Qәl. 33:52; Қan. 7:1, 2

Eniklanmioqan қatillik delosi тоqrisida

¹ Əgər Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras қilip igiləxkə beridioqan zeminda, dalada ɵltɵrɵlgən bir jəsət tepilsa, əmma uni ɵltɵrgən adəm məlum bolmisa, ² aqsakalliringlar bilən soraqqi bəgliringlar qikip ɵlɵk tepiloqan yər bilən ətrapidiki xəhərlərninğ arilikini ɵlqisun; ³ ɵltɵrɵlgɵqining jəsitigə əng yeqin xəhərninğ aqsakalliri bolsa ixқа selinmioqan, boyuntorokmu selinmioqan inək tepip kəlsun; ⁴ xu xəhərninğ aqsakalliri inəkni sɵyi tohtimay aқidioqan, həydilip terilmioqan bir jiloqoqa elip berip, xu jiloqining ɵzidə inəkning boynini sunduruwətsun; ⁵ xu qaoqda Lawiyninğ əwladliri boloqan kaqinlar ularning kexioqa kəlsun; qunki Pərwərdigar Hudayinglar ularni ɵzining aldida hizməttə bolup, Pərwərdigarning namida bəhtbərikət tiləxkə tallioqandur. Hərbir dəwa wə hərbir tayaq jazasi ularning səzi boyiqə kesilsun. ⁶ ɵltɵrɵlgɵqining jəsitigə əng yeqin xəhərdiki aqsakallarning həmmisi xu jiloqoqa kelip, boyni sunduruloqan inəkning ɵstidə turup, kollirini yuyup ⁷ guwahlik berip: «Kollirimiz bolsa bu қanni tɵkmidi, kəzlirimiz bu ixni kɵrmidi; ⁸ əy Pərwərdigar, Sən ɵzɵng hərlək bədili tɵləp қutқuzoqan həkning Israilni kəqɵrgəysən wə nahək aққан қanning gunahini Israil həkninggə artmioqaysən» — desun; xundaq қilip bu қan gunahioqa kafarət kəltɵrɵlgən bolidu. ⁹ Silər xundaq қilip Pərwərdigarning nəziridə тоqra boloqanni қilip nahək təkɵlgən қanning gunahini ɵzɵnglardin qikiriwətkən bolisilər.

Hotunlukқа elinoqan әsir tooqruluk қанун

¹⁰ Әгәр силәр дүхмәнлiringлар билән јәнг қилоғили қикқiningларда Пәрwәрдигар Hudayingлар ularни қолунғларға бәргәд, ularдин әsir алоқан болсанғлар, ¹¹ бу әsirlәrning arisida қiraylik bir ayalni көрүп, көнғлүнғ uningға қүхүп, uni әmringgә elixni halisang, ¹² undaқта uni өyüנגgә elip барөјin; u qeqini қүхүрүп, tirnaқlirini yasap, ¹³ әsirlikтә kiygән kiyimlirini selip, өyүngдә olturup toluқ bir ay ata-anisi үқүн matәм totsun; andin sән uning кexioға kirip uni өзүnggә ayal қilip uningға әr болsang bolidu. ¹⁴ Keyin, әgәrdә көнғлүнғ uningdin sөyүnmisә, u кәyәrni halisa, барөјili қoyuxung керәк; uni pulға satmioјin wә uningға dedәktәk muamilә қilmioјin, qünki sән uningға yekinlik қilip uyat қiloқansән.

Balilar tooqruluk қанун

¹⁵ Әгәр бирsining ikki ayali болup ularning birigә amraқlik, yәнә birigә әqlük қiloқan bolsa wә amraқ wә әq болоқan һәр ikkisidin oқul tuoқuloқan bolsa, tunjisini әq ayalidin tapқан bolsa ¹⁶ undaқта u kixi oқullirioға barini miras үқүн үlәxtүрүp бәргән күnidә әq ayalining oқli, yәni uning tunji oқlining ornioға amraқ ayalining oқlini tunji oқulluққа қoyuxқа болmaydu. ¹⁷ U bәlki әq ayalining oқlini tunji oқlum dәp etirap қilsun; qünki bu uning күq-қuwwiti bar waқtidiki dәslәpki mewisidur; tunji

ооғуллуқ һоқуқи унингки болоғаққа, атиси барлиқ мал-мүлүктин уningоға икки үлүх miras бәрсун. ■

¹⁸ Әгәр бирсининг бaxbaxтақ wә itaәtsiz оғли bolsa, u нә atisinin сөzigә, нә anisinin сөzigә қулақ salmay, һәтта tayaq-тәрбиyimu kar қилмай, ularning гepini yәнila anglimisa, ¹⁹ Uning ата-anisi uni tutup, xәһәрning дәрwazisiоға elip берip, xәһәрning ақсақallirining қexioға кәлтүрсун; □ ²⁰ ular xәһәрning ақсақalliriоға әrz қилиp: — «Bu оғлимiz baxbaxтақлиқ wә itaәtsizlik қилиp, сөzimizni anglimay yүridu; u нәpsi yaman, xarabhor болup қалди» дәp eytsun.

²¹ Xuning билән xәһәрning һәmmә һәлқи bir болup uni қалма-kesәk қилиp өлтүрсун. Silәр bu yol билән өзүnglardin рәzillikni қикiriwetisilәр; pүtkül Israil bu ixni anglap қорқidioған болidu.

Jinayәtqining jәsiti

²² Әгәр birsi өlüm jazasioға layiқ gunah sadir қилиp, өltürүlgән bolsa wә jәsitini bir дәрәhkә esip қoyоған bolsanglar, ²³ өlүki keqiqә дәрәhtә қalmisun; қандақla болmisun, silәр дәрәhkә esiloқuқini xu күндә көmүwetinglar (қünki kimdәkim *dәрәhkә* esiloған bolsa, Huda тәripidin ләнәtkә қалduruloған kixi һесаблиnidu). Xundaқ қilsanglar, Pәрwәrdigar Hudayinglar silәrgә miras қилиp бәrgән zeminni buloқimioған болisilәр. ■

■ **21:17** Yar. 49:3; 1Tar. 5:1; Zәb. 78:51 □ **21:19** «... uni tutup, xәһәрning дәрwazisiоға ... xәһәрning ақсақallirining қexioға кәлтүрсун» — kona zamanlarda xәһәрning ақсақalliri soraq-dәwalar üstidin һәкүm қикirix үqүн xәһәр дәрwazisida olturatti. ■ **21:23** Gal. 3:13

22

Yitkән janiwarlar, kiyinix қатарliқlar toqruluk bәlgilimilәр

¹ Sән қerindixingning kalisi ya қoyi ezip kәtkinini kәrsәng, қatiqing bolmay yürmә; қандақla bolmisun, uni қerindixingning қexioқа yәtküzүp bәр. ■ ² Әgәrdә қerindixing sanga yeqin olturmisa wә yaki igisini tonumisang, xu һaywannı öz öyüggә elip kelip, қerindixing uni izdәp kәlgүqә өзүng saқlap andin uningоқа tapxurup bәrgin. ³ Sән ohxaxla uning yitkән exiki yaki kiyimlirini mu xundaқ қil; xundaқla қerindixingning һәрқандақ yitkән nәrsisini tepiwalsang, unımu xundaқ қilәin; sән өзүngni bu ixtin қақurmiәin.

⁴ Әgәр қerindixingning exiki yaki kalisin- ing yolda yiqilip güxkinini kәrsәng, sән bu әһwaldin өзүngni қақurmiәin; қerindixingоқа yadәmlixip uliәini tartip turоқuzәin.

⁵ Ayal kixi bolsa әrlәrning kiyimini kiymisun; xuningоқа ohxaxla әr kixi ayal kixining kiyimini kiymisun; qünki kimki xundaқ қilsa, Pәrwәrdigar Hudayingning aldida yirginqlik bolıdu.

⁶ Әgәр sән yolda ketiwetip, bir dәрәhtә yaki yәrdә baliliri yaki tuhumliri bolәqan қuxning uwisioқа uқrisang, anisi tuhum yaki balilirini besip yatқан bolsa, ana-balilirini biraқla almıәin;

⁷ һeқ bolmiәanda sән anisini қoyuwetip, balilirinila alsang bolıdu; xundaқ қilsang sanga yahxi bolup uzun әmür kәrisән.

⁸ Yengi bir өy salsang, өgzөnggө bir tosmа tam yasioqin; bolmisa birsi uningdin yikilip quxsө, өзүnggө қан төкүлүx gunahini кәлтүрүxүng mumkin.

Saplık тоoqrisidiki ixlar

⁹ Öz üzümzarlıқingоја ikki hil uruқ qaqmioqin; bolmisa terioqiningning һөmmisi wө üzümzarlıқning mөһsulatliri buloqanoqan һesablinidu. □ ■

¹⁰ Sөн kala bilөн exәkni birgө қоxup yer һөydimigin.

¹¹ Yung wө kanaptin ibarөt ikki hil yiptin toқoloqan kiyimni kiymigин.

¹² Sөн yepinoqan tonungning төt burjikigө pөpүk қоyоqin. ■

Әr-hotunlukta sap dillik bolux kerәk

¹³ Әgәр biri hotun elip uningоја yeqinqilik қилоqandin keyin uningоја өq bolup, ¹⁴ Uning yaman gepini қилиp, uningоја bөtnam qaplap, әrz

□ **22:9 «Өz üzümzarlıқingоја ikki hil uruқ qaqmioqin»** — mөнisi (1) üzümzar iqidө ikki hil axlıқ terixқа bolmaydu; (2) üzümzar iqidө, üzüm uruқliridin baxқа uruқlarni terixқа bolmaydu. Bizningqө birinqi mөнisi тоoqridur («Law.» 19:19ni көrүng). **«buloqanoqan һesablinidu»** — baxқа birhil tәрjimisi: «muқөddөslikкө musadirө қilinidu» — demәk, musadirө қilinip Hudaоја, yөнi ibadөthanidiki hizmөттө ixlitixкө tapxuruluxi kerәk. Xübһisizki, bu ayөttiki wө 10-11-ayөtlөrdiki әmrlөrning һөm әmөliy paydisi bar һөm rohiy jөһөttin көp көqmө mөнisi bar. Oқurmәnlөр өzliri Injildin xu көp көqmө mөnilirini tapalaydu. ■ **22:9** Law. 19:19 ■ **22:12** Qөл. 15:38; Mat. 23:5

kilip: «Mən bu hotunni aldim, lekin uningoa yeqinqilik kilsam uning kiz əməslikini bildim» desə, ¹⁵ undakta kizning ata-anisi kizning paklik ispatini elip xəhər dərwasisida olturoqan xəhərnin g aksakallirioqa kəltürsun, ¹⁶ andin kizning atisi aksakallaroga söz kilip: «Mən kizimni bu kixigə hotunlukqa bərdim, lekin u uningoa eq bolup qaldi; ¹⁷ wə mana, u uning yaman gepini kilip, bətnam qaplap ərz kilip: «Kizingning kiz əməslikini bildim» dəydu. Birak mana kizimning paklik ispatini!» dəp, ispat rəhtni aksakalların aldida yeyip qoysun.

¹⁸ U wakitta xəhərnin aksakalliri erini tutup uningoa tayak-tərbiyə berip, ¹⁹ Israildiki bir pak kizning yaman gepini kilip, uningoa bətnam qaplidin dəp, yüz xəkəl kümüx tölətsun; andin ular pulni kizning atisioqa bərsun dəp bekitsun. Əmma kiz bolsa xu kixining hotuni bolup turiverixi kerək; ər pütün əmridə uni qoyup bərsə bolmaydu.

²⁰ Lekin bu söz rast qikip, kizning paklik ispatini bolmisa, ²¹ kizni atisinin eyining dərwasisi aldioqa aparsun wə atisinin eyidə buzukluk kilip Israilning iqidə xərməndilik kilənligi üqün uning xəhərnin adəmliri xu yərdə uni qalma-kesək kilip öltürsun. Xundak kiləninglarda silər özünqlardin rəzillikni qikiriwətilər.

²² Əgər birsi eri bar hotun bilən zina kilip tutulup qalsa, zina kilixqan ər-hotun ikkilisi öltürsün. Xundak kiləanda Israilning iqidin rəzillikni qikiriwətilər. ■

23 Әғәр бирси хәһәрдә бирәw билән wәдиләxип қоғоған бир қизни уқритип, уning билән биллә болса, 24 иккисини хәһәрning дәрwазисиға елип қикип қалма-кесәк қилип өлтүрүңлар; қиз болса хәһәрдә туруп wарқиримиғини үқүн, әр болса бәxқисining wәдиләxкән қизи билән yатқини үқүн өлтүрүлсун. Хундақ қилип, силәр өзүңлардин рәзилликни қикирiwетисиләр.

25 Әғәр әр кixи бәxқиси билән wәдиләxкән қизни далادا уқритип, уни tutuwelip уning билән yатса, пәкәт қиз билән yатқан әр кixи өлтүрүлсун. 26 Қизоға болса, һеқnemә қилмәңлар, қүнki қизning өзидә өлүмгә layиқ һеқ гунаһ yok. Бу ix болса бирси қоxnисиға һужум қилип уни өлтүrwәtkәңгә ohxax ixtur. 27 Қүнki u бәxқисиға wәдиләxкән қизни далادا tutuwaloғanda, қиз towlioғan bolsimu уни қutқuzoғudәk кixи tepilmioғan.

28 Әғәр бирси бирәр әр билән wәдиләxmigән қизни tutuwelip, уning билән yetip һәр иккиси tutulsa, 29 қиз билән yатқан адәм қизоға yeqinçilik қилип һәр қилоғини үқүн қизning atисиға әlлик xәкәl күмүx берixи керәк; andin қизни өзигә hotun қилип elixи керәк; u pütkül өmridә уни қoyup бәрсә болmayду.■

30 Һеқkim atisining hotunini almasliқи керәк, atisining yotқinini aqmasliқи керәк.□

■ 22:29 Mis. 22:16 □ 22:30 «**atisining hotuni**» — әgәy anisi yaki atisining toқili. «**atisining yotқinini aqmasliқи керәк**» — demәk, atisining toқili yaki әgәy anisi билән munasiwәt өtkүzsә atisining nomusiға tәgкән bolup һesablinidu.

23

Jamaätning sapliki

¹ Kimki soқulux yaki kesilix түpәylidin ahta қiliwetilgән bolsa, Pәrwәrdigarning jamaitigә kirmisun. □

² Kimki һaramdin tuқuloqan bolsa Pәrwәrdigarning jamaitigә kirәlmәs; oninқи әwladiқиә mundaqardin һeqkim Pәrwәrdigarning jamaitigә kirmisun.

³ Heqbir Ammoniy wә ya heqbir Moabiy Pәrwәrdigarning jamaitigә kirmisun; oninқи әwladiқиә ulardin heqkim Pәrwәrdigarning jamaitigә һergiz kirmisun. ■ ⁴ Sәwәb xuki, silәр Misirdin qikқininglarda ular ald-

inglarоја yemәklik, su elip qikmidi wә silergә ziyankәxlik қilixқа silәrni қarојisun dәp, Aram-Naһaraimdiki Petorluқ Beorning oқli Balaamni yallidi. □ ■ ⁵ Lekin Pәrwәrdigar Hudayinglar

bolsa Balaamning sәzini anglimay, bәlki silәр үqün қarојixni bәrikәtkә aylanduruwәtti; qünki Pәrwәrdigar Hudayinglar silergә muһәbbәt

---

□ **23:1 «Pәrwәrdigarning jamaiti»** — bu ibarә: birin-qidin muқәddәs jay aldida bolsun yaki baxқа yәrlәrdә bolsun ibadәt sorunlirini, xundaqla Pәrwәrdigar Israilоја tapxuroqan һeyt-bayramlarоја қatnixix imtiyazini kәrsitidu; ikkinqidin, Israildiki tolуқ һoқuқluқ puқralar, yәni әmәldar, aқsaқallar yaki soraqи bolalaydiqanlarni kәrsәtsә kerәk. «...ahta bolup қaloqan bolsa Pәrwәrdigarning ibadәt jamaitigә kirәlmәs» — қәdimki zamanlarda butpәrәslәр өз butlirioја sadaqәtlikini bildürүx үqün bәzidә өз jinsiy әzalirini kesiwetәtti. ■ **23:3**

Nәһ. 13:1 □ **23:4 «ular aldinglarоја yemәklik, su elip qikmidi»** — ibraniy tilida «ular aldinglarоја nan, su elip qikmidi». ■ **23:4** Qәl. 22-24

баолиқан. ⁶ Silәр һөммө күнлiringларда *Ammoniyлар wə Moabiyларning* aman-esənliki wə бəһтини һөргиз истимəнғлар.

⁷ Lekin Edomiylar қериндixingлар болəяя, ularəяя нəпрəт билən қариманғлар. Misirlikларəyimu нəпрəт билən қариманғлар, қўнки silər ularning zeminida musapir болуп турəяningлар. ⁸ Bularning ўқinqи əwladidin туəлuləяя балилар Пərwərdigarning ibadət jamaitigə kirsə болidu.

Xəhsiy tazilik

⁹ Dūxmənliringgə қарxi jənggə қикip qedir tiksəng, һərhil napakliktin eһtiyat қiləyin.

¹⁰ Əgər aranglarda keqisi birsi qūxidə Xəytan atlap napak болəяя bolsa, u qedirgahdin қикip kətsun; qedirgahқа udulla kirmisun; □

¹¹ kəqқurun кирgəndə u suəяя qūxūp, күn patkanda qedirgahəяя yenip kirsun.

¹² *Hajitinglar* ўqūn qedirgahning sirtida bir jəyinglar bolsun; tərətkə xu yərgə берingлар.

¹³ Saymanliring iqidə bir gūrjək bolsun; sən sirtta tərətkə oltursang, uning билən ərək kolap təritingni kəmwəт. ¹⁴ Qūnki Пərwərdigar

Hudaying seni қutқuzuxқа, dūxmənliringni aldingларəяя tapxuruxқа qedirgahing otturisida yūridu; xunga sening qedirgahing pak bolsun. Bolmisa U seningkidə birər paskinilik kərsə səndin ayrilip ketixi mumkin.

□ **23:10 «Xəytan atlap»** — biz muxu səzni tərjimimizdə ixlətkinimiz Xəytanning bu ixқа məs'ul ikənlikini kərsətkinimiz yəq. Oқurmənlər bu səzgə tonux болəяяnliқи ўqūn ixləttuқ, halas.

Qullaroğa qandax muamilə kəlix

¹⁵ Öz hojisidin keqir yeningoğa kəlgən kulni öz hojisiyoğa tutup bərmigin. ¹⁶ U aranglarda silər bilən billə turup, qaysi xəhərning dərwasisi iqidə qaysi yərnə tallisa, xu yərdə tursun. Silər uningyoğa zulum qilmanglar.

¹⁷ Israilning qizlirining arisida heqbir pahixə bolmisun, Israilning oqullirining arisida heqbir pahixə həzilək bolmisun. ¹⁸ Bir kəsəmnə bəja kəltürmək üqün Pərwərdigar Hudayinglarning öyigə pahixining pulini yaki həziləkning pulini kəltürmigin; çünki bu ikkisi Pərwərdigar Hudayingning aldida yirginliktur. □

Əsüm wə kəsəmlər toqruluk

¹⁹ Silər öz kerindixinglardin əsüm almanglar; pulning əsümi bolsun, axliqning əsümi bolsun yaki hərəkəndə əsüm aloqudək baxqa nərsining əsümini alsanglar bolmaydu. ■

²⁰ Əmma qətəlliktin əsüm alsanglar bolidu, ləkin kerindixinglardin heq əsüm almanglar. Xundə qilsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silər uni igiləxkə kiridiyoğan zeminda, qolliringlarning barliq əmgikidə silərgə bərikət beridu.

²¹ Sən Pərwərdigar Hudaying aldida bir nərsini ataxqə kəsəm qiloğan bolsang, uningyoğa əməl qilixqə həyal qilma. Bolmisa, Pərwərdigar Hudaying uni səndin tələp qiloqinida gunahkar

□ **23:18** «həzilək» — ibraniy tilida «it». Ayəttə alahidə közdə tutuloqini butpərəslik yolida pahixə bolup tenini satquqilar.

■ **23:19** Mis. 22:25; Law. 25:36; Nəh. 5:2-13; Luqə 6:34, 35

bolisən. ■ ²² Lekin әgәр sən bir nәrsini ataxқа қәsәм қилmisang, u sangа һеқ gunаһ болmaydu.

²³ Aşzingdin қикқаноға әмәл қилоин; Pәrwәrdigar Hudayingoға қәsәм қилиp atioiningni, yәni aşzingning sәzi boyiqә ihtiyariy һәdiyәngni sunuxung kerәk.

²⁴ Sән қоxnangning talliqioға kirsәng halioiningqә yәp toyun, әmma қаqa-қуqangoға elip mangmioin.

²⁵ Қоxnangning pixқан ziraәtlikigә kirsәng, қолung bilән ziraәtning bexini üzүp alsang bolidu; әmma қоxnangning ziraәtlirigә oroқaq saloқuqi bolma.■

24

Talak hetı berix toojruluk

¹ Әgәр birsi bir ayalni әmrigә aloqandin keyin uningda birәр sәt ixni bilip, uningdin sөyünmisә, undaқта u talaq hetini pütүp, uning қolioға berixi kerәk; andin uni өз өyidin қikiriwәtsә bolidu. □ ■ ² Ayal uning өyidin қikқandin keyin baxқа әrgә төgsә bolidu. ³ Bu ikkinqi әrmu uni yaman көrүp, talaq hetini yezip қolioға berip uni өз өyidin қikiriwәtsә yaki uni aloqan ikkinqi

---

■ 23:21 Qel. 30:3 ■ 23:25 Mat. 12:1 □ 24:1 «birsi... **ayalida** birәр sәt ixni bilip,...» — bu yәrdiki «sәt (uyatlık) ix» zinanı көrsәtmәydu; zinahorluq bolsa әlüm jazasi berilәtti. Xunga «sәt ix» bәlkim ayalining baxқа әrlәrgә қарap naz-kәrәxmә қilixi, zina қilmay lekin baxқа birsi bilән birhil oynixini көrsitixi mumkin. ■ 24:1 Mat. 5:31; 19:7; Mar. 10:4

eri elüp kətsə ⁴ uni qoyup bərgən awwalki eri uni napak hesablap, ikkinqi kətim hotunluqqa almısun; qünki undak kilsa, Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu. Sən Pərwərdigar Hudaying sanga miras kılıp beridoqan zeminning üstigə gunah yüklimigin. □

Rəhimdillik, mahaw kesili wə adalət toqruluk

⁵ Əgər birkim yengidin hotun alqan bolsa uningə nə jənggə qikix, nə baxqa birər ixqa buyrulmisun; u bəlki alqan hotunini hux kılıx üqün bir yiloqiqə ərkin-azad bolup öyidə oltursun. ■

⁶ Həqkim yarəunqak yaki tügməning üsti texini kapalətkə almısun; qünki bu ix birsining həyatini kapalətkə alqandək bolidu.

⁷ Əgər birkim Israillardin boləan kərindixining birini bulap kelip, uni küldək ixlətsə wə yaki uni setiwətsə xu bulangqi öltürülsun; silər xundak kilsanglar aranglardin rəzillikni qikiriwətilər. ■

⁸ Pesə-mahaw wabasi pəyda bolsa, özünglarə pəhəs bolunglar, Lawiy kahinlarning silərgə bərlək kərsətkinini kilinglar; mən ularə qandak əmr kıləan bolsam xuningə kəngül qoyup əməl kilinglar. ■ ⁹ Misirdin qikkininglarda Pərwərdigar Hudayinglarning

□ **24:4** «...undak kilsa, Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu» — nemixqa bu ix «Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu»? Bu məsilə toqruluk «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **24:5** Qan. 20:7 ■ **24:7** Mis. 21:16 ■ **24:8** Law. 13:2

yolda Məryəmgə kandaq kılölinini əskə elinglar. □ ■

¹⁰ Əgər sən öz buradər-qoxnangoğa kərz bərsəng, kapalət elix üqün öyigə kirmigin;

¹¹ bəlki taxkirida turup tur; sanga kərzdar kixi əzi sanga beridoğan kapalətni taxkiriğa elip qıxsun. ¹² Xu kixi yoqsul bolsa sən uningdin kapalətkə aloğan *kiyimni* yepinip uhlmioğaysən;

□ ¹³ Həq bolmioğanda sən bəlki kapalətni kün patkanda uningğa qayturup bərgin; xundak kilsang u öz tonini yepinip uhlioğanda, sanga bəht-bərikət tiləydu. Xundak kilsang bu ix sanga Pərwərdigar Hudayingning aldida həkkaniylik sanilidu. ■

¹⁴ Ajiz, namrat mədikarğa nahəklik qılma, məyli u kerindaxliringlardin bolsun yaki yeza-xəhərliringlarda turğan musapirlardin bolsun.

■ ¹⁵ U namratlıqtin öz həkkigə intizar boloğaqqa, u ixligen xu küni kün pəxtin burun həkkini qokum bərgin; bolmisa, u sening toqrangda Pərwərdigarğa pəryad kətüridu, bu ix gunah bolup bexingğa qüxidu.

¹⁶ Balilirining jinayiti üqün ata öltürülmisun, balilarmu atining jinayiti üqün öltürülmisun; bəlki jinayiti bar bolğan hər bir kixi öz gunahı üqün ölüm jazasini tartsun. ■

□ **24:9 «... Pərwərdigar Hudayinglarning yolda Məryəmgə kandaq kılölinini əskə elinglar»** — «Qəl.» 12:1-15ni kəring.

■ **24:9** Qəl. 12:10 □ **24:12 «sən uningdin kapalətkə aloğan kiyimni yepinip uhlmioğaysən»** — yaki «kəqtə uhlioğiningda uningdin kapalətkə aloğan kiyimni yeningda kaldurmioğın».

■ **24:13** Mis. 22:26 ■ **24:14** Law. 19:13; Yağ. 5:4 ■ **24:16** 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4; Yər. 31:30; Əz. 18:20

17 Сән musapir yaki yetim тоғрисидики һөкүмни burmilima; tul ayalning kiyim-keqәklirinimu kapalәtkә alma, ■ 18 бәлки өзүнгning Misirda қул болup Pәrwәrdigar Hudaying seni xu yәrdin һәр қилиp қutқuzup кәлginini yadingoҗa кәлтүrgin. Xunga мән sanga buningoҗa әмәл қилојin дәp buyruymән.

19 Сән etizliқingning һosulini yioқkingda bir baoқ әngini untup қaloјan bolsang, uni elip kelix üqün yenip barmioјin; u әngә musapir, yetim-yesir wә tul hotunoҗa tәgsun. Xundak қилојanda Pәrwәrdigar Hudaying sening kolliringning барliқ әmgikini бәrikәtlәydu.■

20 Zәytun дәrihingni қakқiningdin keyin xahlirida қaloјanlirini қayta қakma; қalduқliri musapir, yetim-yesir wә tul hotunoҗa tәgsun.

21 Üzümzarliқingning üzümlirini yioјip boloјandin keyin waxang қilmioјin. Қalduқliri musapir, yetim-yesir wә tul hotunoҗa tәgsun.

22 Özүngning Misir zeminida қul boloјiningni yadingoҗa кәлтүrgin; xunga мән sanga buningoҗa әмәл қилојin дәp buyruymән.

25

Һәр түрлүк қанун-бәлгилимиләр

1 Әгәр икки кixи бирнәрсини talixip қелиp, һөкүм берixни тәләp қилиp sot aldioҗa кәlsә, undaқта soraqılar дәwaoҗa һөкүм қikirip һәқdarnи һәқ,

■ 24:17 Mis. 22:21,22; Pәnd. 22:22; Yәx. 1:23; Yәр. 5:28; 22:3; Әz. 22:29; Zәk. 7:10 ■ 24:19 Law. 19:9; 23:22

gunahı bar adəmni gunahkar dəp jakarlisun. ² Əgər gunahkar adəm dərrigə layik bolsa, so-
raqı uni özining aldida yərgə yatkuzup, uning
kilojan gunahıoqa layik sanap dərrilisun. ³ Ləkin
pəkət kirik dərrila urulsun; xuningdin ziyadə
urulmisun, kəp urulsa xu qerindixing kəz ald-
ingda kəmsitilgən bolidu.■

⁴ Sən hamən tepiwatқан kalining aozini
boqmiojin.■

⁵ Əgər bir yərdə turidiojan qerindax aka-
inilarning biri bala yuzi kərməy əlöp kətsə,
əlgən kixining ayali yat bir kixigə təgmisun;
bəlki uning erining birtuoqan qerindixi uning
kəxioqa kirip uni hotunlukka elip, birtuoqan
qerindaxlik burqini ada qilsun; ■ ⁶ əlgən
qerindixining ismi Israildin əqürülməsliki üqün
ayalning tunji balisioqa uning ismi koyulsun.

⁷ Ləkin əgər bu kixi yənggisini elixni halimisa,
yənggisi *xəhər* dərwasidiki aqsakallarning
kəxioqa berip: «Erimning birtuoqan qerindixi
öz qerindixining ismini Israilda qalduruxka
unimidi; u mən üqün birtuoqan qerindaxlik
burqini ada kilixka unimidi», dəp eytsun.■

⁸ Andin uning xəhiridiki aqsakallar uni qakirtip
uningoqa nəsihət qilsun; əgər u: «Mən uni
hotunlukka elixni halimaymən», dəp qing tu-
ruwalsa, ⁹ yənggisi aqsakallarning kəz aldida
uning kəxioqa berip, uning putidin kəxini sal-
durup, yuzigə təkürüp: «Bir tuoqan qerindixi
üqün ailə kuruxka unimiojan kixigə xundak

■ 25:3 2Kor. 11:24 ■ 25:4 1Kor. 9:9; 1Tim. 5:18 ■ 25:5
Mat. 22:24; Mar. 12:19; Luqa 20:28 ■ 25:7 Rut 4:7

қилinsun!» дөп јакarlisun. ■ 10 Xu kixining nami Israilning iqidә: «Kәxi selinoқuқining өyi» дөп atalsun.

11 Әгәр икки адәм bir-biri bilән uruxup қалоқinida birining ayali өз erigә yadәmlixip erini urоқuқining қolidin ajratmaqçi bolup, қolini uzitip urоқuқining јan yerini tutuwalsa, 12 undaqta sән uningоја һеқ rәһim қilmay қolini kesiwәt.□

13 Sening haltangda қong-kiqik икки hil taraza texi болmisun.

14 Öyüngdә қong-kiqik икки hil әfah saқlima.□

15 Taraza texing toptoқra, durus bolsun; әfahingmu toptoқra, durus bolsun. Xundaq қilsang Pәrwәrdigar Hudaying sanga beridioқan zeminda әmrүng uzun bolidu. 16 Qünki kimki xundaq ixlar қilsa, kimki nahәk ix қilsa, Hudaying Pәrwәrdigarning aldida yirginқlik sanilidu.■

Amalәklәrdin kelidioқan һәtәrni yoқitix

17 Misirdin қiqip keliwatқininglarda Amalәklәrning silәrgә nemә қiloқinini esinglarda tutunglar; ■ 18 ular Hudadin қorқmay, yolda silәrgә uқrap, silәр һerip-қarқap һalinglar қalmioқan qaoқda, кәyninglarda қалоқan ajiz kixilәrni urup yoқatmidimu? U Hudadin һеқ қorқmidi. 19 Xunga, Pәrwәrdigar Hudaying mirasing bolsun дөп sanga игilәxкә

■ 25:9 Rut 4:5 □ 25:12 «sән uningоја һеқ rәһim қilmay...»

— иbraniy tilida «көзүng uni һеқ ayimay...». □ 25:14 «әfah»

— axliқ-danlarning әlqәм birliki, tәһminән 20 yaki 27 litr.

■ 25:16 Pәnd. 11:1 ■ 25:17 Mis. 17:8

beridioqan zeminda, Pərwərdigar Hudaying ətrapingdiki barlık düxmənliringdin amanlık bərginidə, Amaləklərninɡ namini asmanning tegidə əslənmigüdək dərijidə əqürüwət; bu ixni unutma.

26

Mewə wə baxқа məhsulatlardin «birinqi Һosul»ni Hudaqta atax

¹ Sən Pərwərdigar Hudaying sanga miras kilip beridioqan zeminqa kirip uni əzüngning kilip igiləp olturaxkanda, ² Pərwərdigar Hudaying sanga beridioqan zeminning Һosulini alqanda, sən yərninɡ dəsləpki pixқан mewisini elip, sewətkə selip Pərwərdigar Hudaying Əz namini qoyuxқа tallaydioqan jayqta elip berixinɡ kerək; ■ ³ andin xu waqittiki kaҺinning kexioqa kəltürüp, uninqta: «Pərwərdigar Əzi bizgə berixkə ata-bowilirimizqta kəsəm kilqan zeminqa kirdim, bügün mən Pərwərdigar Hudayingning aldida xundak bolqinioqa guwahmən», dəp eytisən.

⁴ KaҺin sewətni qolungdin elip uni Pərwərdigar Hudayingning qurbangahining aldida qoyidu; ⁵ andin sən Pərwərdigar Hudayingning aldida səz kilip mundak dəysən: — «Mening atam əsli qerib bir aramiy idi; Misirqta quxüp olturaxlaxti; ular xu yərdə sani az musapir

■ 26:2 Mis. 23:19; 34:26; Law. 2:14; 23:10; Qel. 15:17

bolsimu, barqanseri көpiyip uluq, küqlük, qong bir hәlk boldi. □ ■ 6 Lekin Misirliklar bizgә qattik qolluq kәlip, zulum selip bizni eqir әmgәkkә saldi. 7 Әmma biz atabowilirimizning Hudasi Pәrwәrdigarqә pәryad kiliwiduq, Pәrwәrdigar awazimizni anglap biz tartiwatqan harliq, japa wә zulumqә nәzirini saldi. 8 Xuning bilән Pәrwәrdigar küqlük qol wә uzartqan bilәk, dәhxәtlәр wә mөjizilik alamәtlәр wә karamәtlәр bilән bizni Misirdin qikirip 9 bizni bu yәrgә elip kelip bu zeminqә, yәni süt bilән hәsәl ekip turidiqan bir zeminqә igә kildi!

10 Әmdi mana, әy Pәrwәrdigar, sән Manga bәrgән bu zeminning mewisining dәslәpki pixkinini sening qexingqә әkәldim», dәysән. Xularni dәp, sewәtni Pәrwәrdigar Hudayingning huzurida qoyup, Pәrwәrdigar Hudayingning aldida sәjdә kilisән; 11 xundaq kәlip sән wә әyüngdikilәр Pәrwәrdigar Hudayingning silәrgә ata qilqan hәmmә nemәtliridin hux bolunglar; әzüng, Lawiylar wә aranglarda turidiqan musapirlar qoxulup xadlinglar.

Üqinqi yildiki әxrә

12 Sән hәр üqinqi yilida, yәni ondin biri bolqan әxrә yilida hәmmә һosulungning ondin birini әxrә ayrip bolqandin keyin, sән Lawiy bilән musapiroqә, yetim-yesir, tul

□ 26:5 «**Mening atam әsli qerib...**» — yaki «mening atam әsli sәrgәrdan» yaki «mening atam әsli yokaq ketәy degән».

■ 26:5 Yar. 46:1

hotunlarğa dərważiliringning iqidə xulardin yəp toyunsun dəp berisən; ■ ¹³ wə sən Pərwərdigar Hudayingning aldida səz kılıp xundak dəysən: «Mən öyümdin *Hudaşa* muqəddəs kılınğan nərsilərnı ayrip elip qikip, sən Manga tapılınğan əmr boyıqə bularnı Lawiy bilən musapıroğa, yetim-yesir, tul hotunlarğa bərdim; mən Sening əmrliringning heqbirini nə buzmıdım, nə heqqağan unutmıdım; ■ ¹⁴ matəm tutkanlırimda xulardin heqnemini yemıdım, napak hələttə turup bununğdin birnemini alımdım; əlgən kixigə atap bununğdin heqnemə bərmıdım, bəlki Pərwərdigar Hudayimning awazını anglap hər ixta Sən manga əmr kılınğan boyıqə kıldım. ¹⁵ Əmdi Sən muqəddəs makanıng bolınğan asmanlardın nəzər selip Öz həlking İsrailni, xundakla ata-bowilirimizğa kəsəm bilən kılınğan wədəng boyıqə, həsəl bilən süt akıdınğan, bizgə bərgən bu zeminni bərikətligəysən».■

Hulasə

¹⁶ Būğün Pərwərdigar Hudaying bu bəlgilimilərgə həm həkümlərgə əməl kılıxka əmr kıldı; pütün kəlbıng, pütün jening bilən ularnı tutup ularğa əməl kıl.

¹⁷ Sən būğün Pərwərdigarnı özünğning Hudaying boluxka, xundakla Uning yollirida mengixka, Uning bəlgilimilirigə, Uning əmrlirigə, Uning həkümlirigə əməl kılıp Uning

---

■ **26:12** Law. 27:30; Qel. 18:24; Qan. 14:28, 29 ■ **26:13** Qan. 14:27 ■ **26:15** Yəx. 63:15

awazioҗa қулақ selixқа қобул қилдинг; ■ 18 wə Pərwərdigar bolsa бүгүн siləрни Өzining has həlki boluxқа, Uning barliқ əmrlirini tutuxқа (U silərgə wədə қилоғandəк) siləрни қобул қилди. ■

19 Xundəк bolsa, U silərgə izzət, nam-xəһrət wə xan-xərəp berip, Өzi yaratқан barliқ əllərdin siləрни üstün қилidu. Buning bilən silər Uning eytkinidəк, Pərwərdigar Hudayinglar üqün muқəddəs bir həlқ bolisilər. ■

27

Xəkəmdə yioҗilix — bəht-bərikət wə lənətlik ixlar

1 Musa wə Israilning aқsaқalliri həlққə buyrup mundəк dedi: —

«Mən бүгүн silərgə tapilioҗan bu barliқ əmрни tutunglar. 2 Iordan dəryasidin ətүp Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridioҗan zeminoҗa кирgən күndə, silər qoғ-qoғ taxlarni tikləp ularni һəк bilən ақartinglar; ■ 3 andin atabowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə wədə қилоғinidəк, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridioҗan, sүt bilən һəsəl ekip turidioҗan zeminoҗa kirixinglar üqün dəryadin ətkininglərdə, bu қanunning һəmmə sөzlrini xu taxlaroҗa pütүp қoyunglar. 4 Silər Iordan dəryasidin ətүp, mening бүgünki əmrim boyiqə xu taxlarni Ebal teoҗida tikləp, ularni

■ 26:17 Yar. 17:7 ■ 26:18 Mis. 19:5; Қан. 7:6; 14:2 ■ 26:19 Қан. 4:7 ■ 27:2 Yə. 4:1

һақ билән ақартиңлар. ⁵ Силәр ху җәрдә Пәрвәрдигар Hudayinglar үқүн төмүр әсвab тәғмигән taxlardin қурбанғаһ җасанғлар; ■ ⁶ Пәрвәрдигар Hudayinglarning бу қурбанғаһи җонулмиған, пүтүн taxlardin җасалсан; uning үстидә көйдүрмә қурбанлиқларни Hudayinglar Пәрвәрдигарға атап sununғлар; ⁷ wә ху җәрдә inақлиқ қурбанлиқлариниму sununғлар, ulardin җәп Пәрвәрдигар Hudayinglarning һузурида xadlininglar. ⁸ Силәр ху taxlar үстигә бу қанунниң һәммә сөзларини ениқ пүтүп қоюнғлар».

⁹ Andin Musa билән Lawiy каһинлар пүткүл Israilға сөз қилип: «Әҗ Israil, хүк туруп анғланғлар! Силәр бүгүн Пәрвәрдигар Hudayinglarning һәлқи boldunғлар. ¹⁰ Әмди Пәрвәрдигар Hudayinglarning awaziға қулақ selip, мән бүгүн silәргә tapiliған uning әмрлири wә бәлғилимилригә әмәл қилинғлар» — deyxiti.

¹¹ Xu күни Musa һәлқкә әмр қилип mundaq dedi:

¹² Силәр Iordan дәрыасидин өткәндин кейин, bular, җәни Ximeon, Lawiy, Yәһуда, Issakar, Yүсүп билән Binyaminlar Gәrizim теқиниң үстидә turup, һәлқкә бәһт-бәрикәт tilisun. ■ ¹³ Bular, җәни Rubән, Gad, Axir, Zәbulun, Dan билән Naftali Ebal теқиниң үстидә ләнәт оқуҗқа tursun.

Әһдидә көрситилгән ләнәтлик ixlar

¹⁴ U waқitta Lawiyлар Israillarning һәммисигә yuқiri awaz билән: —

15 «Kimki һүнәрwәнning қoli bilән birәр ойма yaki қуйма мәbudni yasap қiқsa (Pәрwәrdigar aldida yirginқlik ixtur!), uni yoxurunqә tiklәp қoysa lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi jawabән: — Amin! desun.□

16 «Kimki ata-anisini kәzgә ilmisa lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi jawabән: — Amin! desun.

17 «Kimki қoxnisining pasil texini yәtkisә lәнәtkә қalsun», дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi jawabән: — Amin! desun.

18 «Kimki bir korni yoldin azdursa lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi jawabән: — Amin! desun.

19 «Kimki musapir, yetim-yesir wә tul hotun тоқrisidiki һәkүmni burmilisa, lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi jawabән: — Amin! desun.

20 «Kimki atisining hotuni bilән yatsa, atisining yotқinini aққan bolоqаqқа lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi jawabән: Amin! — desun.□

21 «Kimki һaywan bilән munasiwәt қilsa lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi jawabән: Amin! — desun.

22 «Kimki atisining қizi yaki anisining қizi bolоqan өз һәмxirisi bilән yatsa lәнәtkә қalsun» — дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәмmisi

□ 27:15 «lәнәtkә қalsun» — muxu sөzning muxu yәrdiki asasiy uқumi һәлқning lәnitigә қaloqanliқi әmәs, bәlki «Huda lәнәt қildi», «Hudaning jazasioqа uқraydioqan» degән uқumni bildүridu. □ 27:20 «atisining yotқinini aққan...» — bu sөzlәр тоқruluk 22:30ni wә izahatini kәrүng.

jawabән: Amin! — desun.

²³ «Kimki keynanisi bilән yatsa lәнәtkә қalsun» дәп jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: Amin! — desun.

²⁴ «Kimki қoxnisini paylap turup yoxurun өлтүрсә lәнәtkә қalsun» дәп jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: — Amin! desun.

²⁵ «Kimki gunahsиз adәмni өлтүрүp uning кeni үқүн һәк alsa lәнәtkә қalsun» дәп jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: — Amin! desun.

²⁶ «Kimki bu қanunning sөzligigә көngül бөлмәy, uningоја әмәл қilixta қing турmisa, lәнәtkә қalsun» дәп jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: — Amin! desun.■

28

Әһdining бәһt-бәrikәtliri

¹ Әгәр сән Пәрwәrdigar Hudayingning sөzini anglap, Uning мән бүгүн sanga tapxuridiojan әmrlirigә әмәл қilixқа көngül бөлсәng, Hudaying Пәрwәrdigar seni yәр yүzidiki һәmmә әllәrning üstigә қong қilidu; ■ ² Пәрwәrdigar Hudayingning sөzini anglisang bu һәmmә бәһt-бәrikәtlәр sanga әgixip üstünggә қүxidu: —

³ Сән xәһәрдә бәһt-бәrikәtlik болisән, сәһradimu бәһt-бәrikәtlik болisән.

⁴ Baliyatkungning mewisi bilən yeringning mewisi, qarpayliringning mewisi, yəni kalangning nəsiliri wə koy padiliring tuoqkini bolsa, bəht-bərikətlik bolidu.

⁵ Sewiting bəht-bərikətlik bolidu, təngnəngmu bəht-bərikətlik bolidu.

⁶ Sən kirsəngmu bəht-bərikətlik bolisən, qıksangmu bəht-bərikətlik bolisən.

⁷ Sanga kərxi qıqқан düxmənliringni Pərwərdigar aldingda məəqlup kılıdu; ular bir yol bilən sanga hujuməqa kelip, yəttə yol bilən aldingdin qaçıdu.

⁸ Sening ambarliringda wə qolung bilən kılıdioğan barlıq ixliringda Pərwərdigar üstünggə bəht-bərikət buyruydu; Pərwərdigar Hudaying sanga beridioğan zeminda U seni bərikətləydu.

⁹ Əgər sən Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini tutup yollirida mangsang, Əzi kəsəm bilən sanga wədə kıləandək Pərwərdigar seni tikləp Əzigə muqəddəs bir həlk kılıdu. ¹⁰ Xuning bilən yər yüzidiki həmmə həklər sening Pərwərdigarning nami bilən ataloqiningni kərüp səndin kərkiđu. ¹¹ Pərwərdigar seni yaxnitidu; sanga berixkə ata-bowiliringəqa kəsəm bilən wədə kıləğan zeminda seni öz bədingning mewisi bilən qarpayliringning mewisi wə yeringning mewisini mol wə bərikətlik kılıdu. ■

¹² Pərwərdigar sening zeminingəqa öz waqtida yaməqur berip kolliringning həmmə ixlirini bərikətləx üqün öz həzinisi boləğan asmanni

sanga aqıdu; özüng һеқ kimdin кәрз алмаһһән, бәлki көр әлләргә кәрз берисән. ¹³ Пәрвәрдигар seni куйрук әмәһ, бax қилidu; сән пәкәт үһти болуп, аһти болмаһһән. Әгәр мән һиләргә бүгүн тапиһоған Пәрвәрдигар Һудayingning әмрлиригә қулақ һелип, уларни тутуп әмәл қилһанг, ¹⁴ xundaқла мән бүгүн һиләргә buyruoған һәммә сәзләһning һеқ бирidin onг yaki soloға qәtnәp kәtmisәng, бaxқа илаһларға әгixip қуллуқһоға kirmisәng, xundaқ болidu.

Bәht-bәrikәtning lәnәtkә aylinixi

¹⁵ Lekin xundaқ болiduki, әгәр Пәрвәрдигар Һудayingning awazioға қулақ салмаһ, мән бүгүн һиләргә тапиһоған uning барлиқ әмрлири билән бәлгилимилirini tutmisәnglar һәм ularға әмәл қилmisәnglar, бу ләнәтләһning һәммisi sanga әгixip үһтүһгә qүxidu: —■

¹⁶ Сән хәһәрдә ләнәtkә қалиһән, сәһradimu ләнәtkә қалиһән.

¹⁷ Sewiting ләнәtkә қalidu, тәһgnәngmu ләнәtkә қalidu.

¹⁸ Baliyatқungning mewisi, yeringning mewisi, kalangning nәsilliri wә қoy padiliringning tuoқһini ләнәtkә қalidu.

¹⁹ Сән kirsәngmu ләнәtkә қалиһән, қиқһsangmu ләнәtkә қалиһән.

²⁰ Sening Пәрвәрдигарни taxlioған rәzil қилmixliring üqün u сән yok қilinoқuqә, tezdin һalak қilinoқuqә, қolung қilоған барлиқ ixliringda sening үһтүһгә ләнәт, паракәndilik

■ **28:15** Law. 26:14; Yioq. 2:17; Dan. 9:11,13; Mal. 2:2

wə dəxnəm qüxüridu. ²¹ Pərwərdigar sən igiləxkə kiridiqan zemindin seni yokatquqə sanga waba qaplaxturidu. ²² Pərwərdigar seni sil-waba kesili, kezik kesili, yalluqluq kesili wə bəzgak kesiligə giriptar kılıp, kuroqəqilik, qawirix apiti wə hal apitigə muptila kılıdu. Bu apətlər sən yoq kılinoquqə seni koqqlaydu. □ ■

²³ Bexingning üstidiki asman mistək, ayioqingning astidiki yər təmürdək bolidu. ■

²⁴ Pərwərdigar sening zemingda yaqıdiqan yamoqurni topa-qang wə kum kılıdu; ular taki sən halak boluquqə asmandin üstünggə qüxidu.

²⁵ Pərwərdigar Əzi seni düxmənliringning aldida məqlup kılıdu. Sən ularqə qarxi bir yol bilən berip, ularning aldidin yəttə yol bilən kaqisən; yər yüzidiki həmmə əllərnı dəkkə-dükkigə salidiqan obyekt bolup qalisilər.

²⁶ Əlükliringlar asmandiki barlıq uqar-qanatlar bilən yər yüzidiki haywanlarqə yəm bolidu; ularni həydiwetidiqan heqkim qikmaydu.

²⁷ Pərwərdigar seni Misirdiki saqaymas yara-qakiliri, qıkan-hürrəklər, təmretkə, kixixkak bilən uridu. □ ■ ²⁸ Pərwərdigar seni saranglık, korluq wə parakəndilik bilən uridu.

²⁹ Sən küpkündüzdə kor kixi karangquda təmtiligəndək təmtiləp yürisən, barlıq yolliring aqmaydu; sən kündin-küngə pəkət zulum

□ **28:22** «kuroqəqilik» — yaki «kiliq». «qawirix apiti» — yaki «kuroqəq xamal». ■ **28:22** Law. 26:16 ■ **28:23** Law. 26:19 □ **28:27** «Misirdiki saqaymas yara-qakiliri...» — bəlkim Huda İsrailni Misirdin kutkuzoqanda Misirliklarqə qüxürgən yara-qakılarnı kərsitixi mumkin («Mis.» 9:9-11ni kəring). ■ **28:27** Mis. 9:9

bilән bulangqilikқа uqrioquqi bolisән, seni қutkuzidioqan һeqkim қikmaydu.

³⁰ Sән bir hotun bilән wәdilәxsәng baxқа bir adәм uning bilән yatidu; әyni salsang uningda olturalmaysән, tәk tikkән bolsang mewisini yeyәlmәysән. ³¹ Kalang kәzliringning aldida soyulidu, lekin gәxidин yeyәlmәysән; қарap turup exiking sәndin bulap ketilidu, sanga yenip kәlmәydu. Қoyliring dүxmәnliringning қolioqа qүxүp ketidu, ularni yandurup kelixкә yardәmgә һeqkim қikmaydu.

³² Oqul bilән қizliring baxқа bir әlning қolioqа qүxүp, kәzliring pүtүн күn ularqа tәlmүrүx bilән қarқaydu; lekin қolung ularni қutkuzuxқа amalsiz қalidu.

³³ Yeringning mәһsulatliri bilән әmgikingning barliқ mewisini sән tonumaydioqan bir әl yәp ketidu; sән barliқ күnliringdә ezilip zulum tartisән; ³⁴ Kәzliring kәrgән ixlardin sән sarang bolup ketisән.

³⁵ Pәrwәrdigar seni tapiningdin qоққangoqiqә, tizing bilән paқaq-putliringoqiqә saқaymas dәhxәtlik yara-қaqilar bilән uridu.

³⁶ Pәrwәrdigar seni өз üstünggә tikligән padixahingqа қoxup өзүng wә ata-bowiliring tonumioqan bir әlgә tutup beridu. Sән xu yәrdә turup yaoqaq wә taxtin yasaloqan baxқа ilahlarqа qоқunisән. ³⁷ Sән Pәrwәrdigar seni elip baridioqan һәmmә әllәр arisida wәһimә, sәz-qәqәk wә tapa-tәnining obykti bolup қalisән.

Бәһт-бәрикәтнинг ләнәткә аһлиниxi — даһами

³⁸ Сән етизликкә берип көп урук қақисән, ләкин гекәткиләр уларни Һәп кетип, унингдин аз йиәип келисән. ■

³⁹ Тәлләрни тикип пәрвix қилсангму, уларни қуртлар Һәп кетип, нә мewisini йиәлмәйсән, нә хараб иқәлмәйсән.

⁴⁰ Земиниңнинг һәр yeridә зәйтун баәлриниң болсиму, унинг meyi билән бәдиниңни мәсихләп мәйлийәлмәйсән; қүнki дәрәһләрдiki мewisиләр пixmayla қүхүп кетиду.

⁴¹ Оқул вә қиз пәрзәнт көрсәнгму, ләкин улар yeningda турмаyду; қүнki улар сүргүн болуп кетиду.

⁴² Sening һәрбир дәриһинг билән yeringning барлиқ мәһsulatlinini гекәткиләр өзиниң қилиду.

⁴³ Aranglarda turuwatқан musapir сәндиң барқәnseri үстүн болуп, сән барқәnseri төвән болуп қәлисән. ⁴⁴ U sanga қәrz бәргүқи болиду, әmma сән унингқә қәrz берәлмәйсән. U bax болиду, сән қуyрук болисән.

⁴⁵ Сән Пәрвәрдигар Hudayingning awaziqә қулақ салмай, U sanga tapiliqan әmr wә бәлгилimilәрни tutmiqining үқүн бу ләнәтләрниң һәmmisi сән һәлак қилинәуқә seni қоқлап yetip, үстүңгә қүхиду. ⁴⁶ Bu ләнәтләр өзүңг wә нәslingning үstigә мәңгүлүк қүхидиқан мөjizilik alamәt wә karamәt болуп қәлиду.

⁴⁷ Сән кәңгриқиликтә xadliқ wә кәңгүл һuxлуқи билән Пәрвәрдигар Hudayingning қулуқida болмиқәққә, ⁴⁸ buning orniqә сән ақлиқ

■ 28:38 Mik. 6:15; Hәg. 1:6

wə ussuzluk, yalingaqlik wə hər nərsining kəmqilikidə bolup Pərwərdigar sanga qarxi əwətidioğan düxmənliringning kullukida bolup qalisən; U seni həlak kıləuqə boynungə təmür boyunturukni salidu. ⁴⁹ Pərwərdigar yiraktin, yəni yər yüzining qetidin sən tilini bilməydiğan, bürküttək xungəp kelidigan bir əlni sanga qarxi əwətidu. ⁵⁰ U əlpazi əxəddiy, kərilarə yüz-hatirə kilməydiğan wə yaxlarə mehir kərsətməydiğan bir əl bolidu. ⁵¹ U sən həlak boləuqə, qarwiliringning nəslilə bilən yeringning məhsulatlirini yəp ketidu; çunki u seni yökətip bolmıəuqə sanga nə axlik, nə yengi xarab, nə zəytun meyi, nə kalangning mozayliri nə koy padiliringning qoziliridin bir nemini koymaydu. ⁵² Sən tayanəğan pütkül zeminingdiki həmmə egiz, məhkəm sepilliring örülüp qüxküqə, u pütkül zeminingdiki barlik dərweziliring aldığa kelip, seni qorxiwalidu; u Pərwərdigar Hudaying sanga bərgən zeminingning hər yeridiki həmmə dərweziliring aldığa kelip, seni qorxiwalidu. ⁵³ Xu wəqəttə düxmənliringning kistap kelixliri bilən boləğan kəmal-kistangning azab-ökubətliri iqidə, Pərwərdigar Hudaying sanga ata kıləğan, öz teningning mewisi boləğan oqulliringning gəxini wə kizliringning gəxini yəysən. ■ ⁵⁴ Wə xundək boliduki, aranglardiki nazuk, intayin silik-sipayə bir adəm kərindixi, kuqıkidiki ayali, xundəkla tehi tirik baliliridin kizəpinip, ularə yaman kəzi bilən qaraydu; ⁵⁵ xunga, düxmənliringning kəmal-iskənjisidə

сән өз дәрвазилiring иқидә қиynаләқiningда һеқnemә қалmioәanлиқи үқүн, u өзи yәwatқан balilirining гөхидin ularning һеққaysisioә azraqmu бөрмәyду.

⁵⁶⁻⁵⁷ Aranglardiki әslidә nazuk wә silik-sipayә bolәqan, silik-sipayiliki wә nazuklukidin puti bilән yәrgә dәssәxnimu halimaydioqan ayal kuқikidiki eri, oqul-qiz pәrzәntliridin kizәqinip, ularәә yaman kәzi bilән қaraydu; qünki dүxmәnliringning қamal-iskәнjisi bilән сән өз дәрвазилiring иқидә қиynаләқiningда һеқnәrsә қалmioәaqқа, u өз puti arilikidin qikқан bala һәмrahи bilән өzi tuәқан balilirini yoxurunqә yәydu.

Hudaning әһdisidin qikixning aқiwiti

⁵⁸ Sән bu kitabta pütүlgән bu қanunning барliқ sөzлirigә әmәl қilixқа kәngүl bәlmisәng, Pәrwәrdigar Hudayingning uluә wә һәywәtlik namidin қorkmisang, ⁵⁹ Pәrwәrdigar sening үstүnggә qүxүridioqan wabalar һәм nәslingning үstigә qүxүridioqan wabalarni аjayib қilidu; U dәһxәtlik, uzаққа sozulidioqan wabalarni wә eқir, uzаққа sozulidioqan kesәllәrni үstүnggә wә nәslinggә qүxүridu; ⁶⁰ Pәrwәrdigar сән қorkidioqan, Misirdiki барliқ kesәllәrni үstүnggә qүxүrүp, sanga qaplaxturidu. ⁶¹ Xuningdәk bu қanuniy kitabta pütүlmigән һәmmә kesәl wә һәmmә wabanimu Pәrwәrdigar taki сән һalak boluqәә үstүnggә qүxүridu. ⁶² Xuning bilән әslidә asmandiki yultuzlardәk nuroqun bolsanglarmu, әmdilikтә

az bir türküm kixilər bolup қalisilər; qünki silәр Pәрwәrdigar Hudayinglarning awazioҗa қulақ salmidinglar.

⁶³ Wә xundaқ boliduki, Pәрwәrdigar ilgiri silәrgә yaxilik қilip, silәrni awutқinidin sөyүngәndәk, U әmdi silәrni yokitip һalak қilidioқinidin sөyүnidu; xuning bilән silәр igilәxkә kiridioқan zemindin yulup taxlinisilәр.

■ ⁶⁴ Pәрwәrdigar silәrni yәр yüzining bu qetidin u qetigiqә bolоqan һәmmә әllәrning arisioҗa тарқitidu; silәр өзүnglar yaki ata-bowiliringlar tonumioқan yaоqаq bilән taxtin yasaloқan ilаһlarning қulluқida болisilәр; ■ ⁶⁵ Silәр u әllәrning arisida nә aram tapalmaysilәр, nә tapininglar tirәp turoқudәk һeқ mәzmut jay болmaydu; Pәрwәrdigar bәlki xu yәrdә silәrning көnglүnglarni oқuwalaxturup titritip, көzүnglarni қarangоqulaxturup jeninglarni solaxturidu. ⁶⁶ Silәр қарap turup jeninglar қilda esiklikтәk turidu; silәр keqә-kүndüz dәkkә-dүkkidә bolup jenimdin ayrilip қalarmәнmu? — dәp қorқisilәр; ⁶⁷ көnglүngni baskan wәһimә wә parakәndiqilik wә көzliring көrgән көrүнүxlәр түpәylidin әtigini: «Kaxki kәq bolsidi!», kәqtә bolsa: «Kaxki әtigән bolsidi!» dәysән. ⁶⁸ Pәрwәrdigar silәrgә wәdә қilip: «Silәр bu yolni ikkinqi yәнә көrmәysilәр» degән xu yol bilән silәrni kemigә qүxүrүp Misiroҗa yanduridu. Silәр xu yәrdә dүxmәnliringlarоҗa қul-dedәk болuxқa өзүnglarni satisilәр, lekin silәrni aloқili adәм қikmaydu.

■ 28:63 Yәx. 1:24 ■ 28:64 Қан. 4:27; Nәһ. 1:8

29

Musa pəyoqəmbər həlkə səz qilidu — əsləx wə jekiləx

¹ Təwəndikilər Pərwərdigar Israillar bilən əhdə baqlax üqün Moab zeminida Musaqə tapiloqan səzlərdur. Bu əhdə Pərwərdigar ular bilən Hərəbdə qiloqan əhdidin baxqa bir əhdə idi.

² Musa pütkül Israilni qaqirip ularqə mundaq dedi:

«Silər Pərwərdigarning Misir zeminida Pirəwngə, uning barliq hizmətkarliri wə zeminning həmmə yeridə kəz aldinglarda nemə ix qiloqinini kərdünglar, ■ ³ yəni xu qong apətlər bilən uluq məjizilik alamət wə karamətlərnə öz kəzünglar bilən kərdünglar. ■ ⁴ Ləkin Pərwərdigar silərgə bügüngiqə qüxəngüdək kəngül, kərgüdək kəz wə angliqudək qulak bərmidi. ⁵ Mən kırık yil silərnə bayawanda yetəkləp yürdü; xu wəqitlarda üstünglardiki kiyimliringlar konirimidi, putunglardiki kəxinglarmu konirap kətmidi. ⁶ Huda Əzining silərnə Pərwərdigar Hudayinglar ikənlikini bilsun dəp, silərgə yeyixkə nan, iqixkə xarab yaki küqlük iqimlik nesip qilmidi. ⁷ Silər bu jayqə yetip kəlgininglarda Həxbonning padixahı Sihon bilən Baxanning padixahı Og biz bilən jəng qiloqili qikti; əmma biz ularnə urup məqlup qilduk; ■ ⁸ biz ularning zeminlirini elip Rubənlər bilən Gadlar wə Manassəhning yerim kəbilisigə miras qilip bərduk.■

■ 29:2 Mis. 19:4 ■ 29:3 Qan. 4:34; 7:19 ■ 29:7 Qel. 21:24,33; Qan. 2:32; 3:1 ■ 29:8 Qel. 32:33; Qan. 3:12; Yə. 13:8

⁹ Әмди силәр һәммә иxliringларда rawaj tepix үqүн бу әһdining сөzlirini tutup, ularoqa әмәл қilingлар.

¹⁰ Бүгүн һәмmingлар — кәбилә бaxлиқliringлар, ақskalliringлар, әмәldarliringлар, xuningdәk Israilning һәммә әrliri, ¹¹ kiqik baliliringлар, ayalliringлар, qedirgahingларда turuwatқан musapirlar, xundaqla otun kәsküqiliringлар wә su toxuquqiliringларmu, һәмmingлар Pәrwәrdigarning aldida һazir turuwatisilәр; ¹² mәxsәt xuki, Pәrwәrdigar Hudayinglarning әһdisigә, yәni Pәrwәrdigar Hudayinglar бүgүн silәrgә bәrgән kәsimi bilән baqlioqan әһdigә dahil boluxungлар үqündur, ¹³ Wә xuning bilән tәng U silәrni бүgүн Özigә has bir һәlk kilip silәrgә wәdә qilöinidәk, ata-bowiliringларoqa, yәni Ibrahim, Ishaq wә Yakupқа kilöqan kәsimi boyiqә әzi silәrgә Huda boluxtur.■

¹⁴ Lekin mән bu әһdә wә kәsәmni yaloquz silәр bilәнla әmәs, ¹⁵ bәlki бүgүн biz bilән bu yәrdә Pәrwәrdigar Hudayimizning aldida turuwatқанlar, xundaqla бүgүн bu yәrdә biz bilән birgә bolmioqan kixilәrning һәmmisi bilәнmu түzүximән.□ ¹⁶ (qünki silәр bizning Misir zeminida қандақ turоqanlikimiz wә sәpirimizdә әllәrning otturисidin қандақ өtүp kәlginimizni obdan bilisilәр; ¹⁷ Silәр ularning arisidiki yirginqlik nәrsilәrni, ularning arisidiki yaoqaq, tax, altun wә күmүxtin yasaloqan

■ 29:13 Yar. 17:7 □ 29:15 «Lekin mән bu әһdә... kixilәrning һәmmisi bilәнmu түzүximән» — muxu сөzlәrdә (14-15-ayәttә) «mән» degән сөzligüqi Musa pәyөrәmbәр bolsa keräk.

butlarni көрдүnglar). ¹⁸ Әһdining мәqsiti bolsa, silәrning aranglardiki һәрbir әr, һәрbir ayal, һәрbir ailә wә һәрbir қәbililiringlardin бүgүн көngli Pәrwәrdigar Hudayimizdin yenip, xu әllәrning ilahlirining қulluқioҗa kirip ketidiоҗan һеқ kixi болмисun, xundакла aranglarda әt süyi wә әмән қикиридиоҗan yiltiz пәyda болup қalmisun үқүндur. ■

¹⁹ Dәrwәқә xundак болiduki, xu lәnәt sәzlrini angliоҗanda өз көnglidә өз-өzini бәht-bәrikәtlik sanap: «Mән қанқә baxbaxtaklik bilән mangsammu, tinq-amanlikta turiwerimән», degүqi xundак bir kixi болidu; nәtijidә, nәм yәrmu қangқak yәrgә ohxaxla wәyran қilinidu.

□ ²⁰ Pәrwәrdigar mundак kixini әpu қilmaydu, бәlki Pәrwәrdigarning оҗәzipi bilән otluқ қәһri tütүндәк xu kixigә қүxidu; bu kitabta pütүlgән һәmmә lәnәtlәр uning bexioҗa қүxidu; Pәrwәrdigar uning ismini asmaning tegidin оқүridu. ²¹ Pәrwәrdigar bu қанun kitabida pütүlgән әһdining һәmmә lәnәtliri boyiqә Israilning барlik қәbililiridin uni ayrip қikip, apәtkә muptila қilidu.

²² Kәlgүsi дәwr bolsa, yәni silәrdin keyin қikidiоҗan baliliringlar wә xundакла yirәk yurttin kәlgән musapirlar Pәrwәrdigar xu zeminning üstigә әwәtkән balayi'apәtlәр bilән kesәllәrni көridu; ²³ Pәrwәrdigar оҗәzipi wә

■ **29:18** Ros. 8:23; Ibr. 12:15 □ **29:19** «**nәм yәrmu қangқak yәrgә ohxaxla wәyran қilinidu**» — yaki «mәst kixi ussuz kixigә қoxulup yoқitilidu». Baxқа birnәqqә hil tәrjimilirimu uқrixu mumkin. Lekin omumiy mәнisi xүbhisizki, һәmmә әdәм apәtkә uqrap yoқitilidu.

қәһри билән wәyran қилоан Содом, Гоморра, Адмаһ wә Zәboimlarning wәyranқилиқидәк zeminning һәммә yeri гүngгүrtlixip, xorlixip, көyүp кәtkinini, терикқилиқmu, һосulmu болmioқinini, ot-qәpmu үnmiginini көridu; ²⁴ buni көrgәnlәр, һәтта һәммә әl-yurt: «Nemixқа Pәrwәrdigar bu zeminoқа mundaq қилоандu? Nemixқа Uning oқәzipi xunqә қattiq, әxәddiy болoқандu?» дәp soraydu; ■ ²⁵ andin ularoқа jawab берilip: «Ular ata-bowilirining Hudasi Pәrwәrdigarning ularni Misir zeminidin қutқuzup қикаroқinida ular билән bekitкән әhdini taxlap, ²⁶ берip ularning nesiwisi болmioқan, өзimu tonumioқan ilahlarning қulluқioқа kirip, ularoқа qоқunоқini үqүн xundaq boldi. ²⁷ Mana bu sәwәbtin Pәrwәrdigarning oқәzipi bu zeminoқа tutixip, bu kitabta pütүlgән һәммә lәнәtni uning üstigә кәltürdi. ²⁸ Xuning үqүн Pәrwәrdigar oқәzәp, aqqiq wә zor қәһr билән ularni yurtidin yulup, baxқа bir yurtқа taxlidi» — deyilidu. ²⁹ Hәрbir yoxurun sirlar bolsa Pәrwәrdigar Hudayimizningkidur; lekin һәрқандақ axkarilanoқan wәһiyләр bolsa bu қanunning sөzligә әmәl қiliximiz үqүн әbәdgiqә biz wә balilirimizningkidur.

30

¹ Wә xundaq boliduki, bu барliқ ixlar, yәni mән sening aldingda қoyоқan bu бәrikәt билән lәнәt

■ 29:24 Yәр. 22:8

bexingəa qüxkinidə, Pərwərdigar Hudaying seni həydiwətkən əllərninğ arisida turup bularni esinggə elip kəngül bəlüp, ² əzüng wə baliliring Pərwərdigar Hudayingning yenioğa yenip Uning awazioğa kulaq selip, mən bügün sanga əmr kıləqan barlıq ixlaroğa pütün kəlbinq wə pütün jening bilən itaət kilsang, ³ xu qaoqda Pərwərdigar Hudaying seni sürgünlüktin qayturup, sanga iqini aqritip, Pərwərdigar Hudaying Əzi həydiwətkən əllərdin yioqip kelidu. ■ ⁴ Gərqə aranglardin hətta asmanlarning qetigiqimu həydilip kətkənlər bolsimu, Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin yioqip jəm kılıp kelidu. ■ ⁵ Pərwərdigar Hudaying seni ata-bowiliringning təwəliki boləqan zeminəğa kəltüridu wə sən uni igiləysən; U sanga yaxilik kılıp ata-bowiliringning sanidin ziyadə kəp kildu; ⁶ Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbinq, pütün jening bilən səyüxkə Pərwərdigar Hudaying kəlbinqni wə nəsiliringning kəlbini hətnə kildu; xuning bilən silər həyat yaxaysilər. ■ ⁷ Xundakla Pərwərdigar Hudayinglar bu həmmə lənətlərnə düxmənliringlarning üstigə, silərgə nəprətlinidoqanlarning üstigə, silərgə ziyankəxlik kıləqanlarning üstigə qüxüridu. ⁸ Silər bolsanglar yenip kelip Pərwərdigar Hudayinglarning awazioğa kulaq selip, mən bügün silərgə tapiloqan həmmə əmrlirigə əməl kilisilər. ⁹ Xundak kilsanglar,

■ 30:3 Nəh. 1:8; Zəb. 106:45-47; Yər. 32:37 ■ 30:4 Nəh. 1:9

■ 30:6 Yər. 32:39; Əz. 11:19; 36:26

Пәрвәрдиғар Hudayinglar қоллiringларning һөммә ixida, бәдинingларning mewisini, қарpay malliringларning mewisini wә yeringning mewisinimu awutup silәrni zor yaxnitidu. Qünki Пәрвәрдиғар silәrning ата-bowiliringларға yahxilik қilixtin sөyүngәndәk, silәrgә yahxilik қilixtin sөyүnidu. ■ 10 Silәr Пәрвәрдиғар Hudayingларning awaziға қulақ selip, bu қanun kitabida pütүlgән әmrlәр bilән bәlgilimilәrni tutup, pütүн қәlbinglar, pütүн jeninglar bilән Пәрвәрдиғар Hudayingларning тәripigә burulsanglarla, xundақ bolidu.

11 Qünki mән бүgүн sanga tapiliğan bu әmr sән үqүн karamәt ix әmәs yaki sәndin yirakmu әmәs. □ 12 Bu әmr asmanıning üstidә әmәs, sening: «Bizning uningға әmәl қilmikimiz үqүн kim asmanға қikip uni elip qүxүp bizgә anglitidu?» deyxingning һajiti bolmaydu. ■ 13 Wә xuningdәk bu әmr dengizning u тәripidimu әmәstur, sening: «Bizning uningға әmәl қilmikimiz үqүн kim dengizdin әtүp, uni elip kelip bizgә anglitidu» deyxingning һajiti bolmaydu. 14 Qünki bu sөz bolsa uningға әmәl қilmiking үqүн sanga bәk yekin, yәni aqzingda wә көnglүngdә bardur. □

15 Mana, mән бүgүн aldinglarda һayat bilән yahxilik, әlüm bilән yamanliқni қoydum;

■ 30:9 Қан. 28:11 □ 30:11 «**bu әmr sән үqүн karamәt ix әmәs**» — bu ayәttiki «karamәt» degән sөz adәttә pәқәt Hudala қilidiğan ixni yaki Hudaning süpitini kәrsitidu. ■ 30:12 Rim. 10:6-8 □ 30:14 «**... bu sөz ... sanga bәk yekin, yәni aqzingda wә көnglүngdә bardur**» — «Rim.» 10:6-10ni көrүng.

16 қўнки өзўм санға һөкўм берип: — Силәр Пәрвәрдиғар Hudayinglarni сөйўп, Uning yollirida мeнғип, әмрлiri, бәлғилimiliri һәм һөкўмлiriғә әмәл қilingлар, дәр бўгўн silәргә тапилidim; xundaq қilsangлар silәр yaxap awup, uni igilәxkә kiridiqan zeminqә barqininglarda Пәрвәрдиғар Hudayingлар silәрни бәrikәtlәydu.

17 Lekin әғәр көnglўngni tәtўr қilip, қulaq salmay azdurulup, baxqә ilahlarqә bax urup qoқunqili tursang, 18 mән xuni бўгўн silәргә aғahlandurup eytip qoyayki, silәр halak bolmay qalmaysilәr; silәр uni igilәxkә Iordan dәryasidin әtўp baridiqan zeminqә kirgininglarda uzun әmўr kәрәlmәysilәr.

19 Mән бўгўн һayat bilән әlўmni, бәrikәt bilән lәнәtni aldingda qoyqinimqә asman bilән zeminni ўstўnggә guwah boluxqә qaqirimән; әmdi өзўng wә nәsling yaxay desәngлар, һayatni talliwal; ■ 20 Пәрвәрдиғар Hudayingni сөйўп, Uning awaziqә қulaq selip, Uningqә baqlanqin; qўnki U Өzi sening һayating wә әmrўngning uzunluqidur; qўnki xundaq қilsang Пәрвәрдиғар ата-bowiliring bolqan Ibrahim, Ishaq wә Yakupqә: «Mән silәргә uni berimән» дәр kәsәм қilip wәdә қilqan zeminda turisән».□

■ 30:19 Қан. 4:26 □ 30:20 «...қўнки U Өzi sening һayating wә әmrўngning uzunluqidur;» — muxu yәrdә «U Өzi» degәnning baxqә birhil qўxәнqisi «bu ix» (yәni, Hudaning әmrlirini tutux).

31

Yəxua Musaqə orun basar qilip bekitilidu

¹ Andin Musa berip həmmə Israilqə səz kildi;

² u mundaq dedi: «Mən bügün bir yüz yigirmə yaxqa kirdim; əmdi silərgə sərdar yaki baxlıoquqi bolalmaymən. Pərwərdigar manga: Sən bu İordan dəryasidin ötməysən, degənidi. □ ■

³ Lekin Pərwərdigar Hudayinglar Əzi siləрни yetəkləp dəryadin ötüp, bu əlləрни aldinglarda wəyran qilidu; xuning bilən ularning mal-mülkini igiləysilər; Pərwərdigarning eytkinidək, Yəxua siləarning aldinglarda baxlap dəryadin etidu. ■ ⁴ Pərwərdigar Sihon bilən Og degən ikki Amoriy padixahı wə ularning zeminini həlak qiloqandək, u bu əllərgimu xundak qilidu. ■ ⁵ Əmma Pərwərdigar ularni qolunqlarqə tapxuroqinida, mən silərgə tapiloqan pütkül əmr boyiqə ularqə muamilə qilisilər. ■ ⁶ Jür'ətlük wə kəysər bolunqlar, ularning aldida titrimənglar, ulardin heq qorkmanglar; qünki silər bilən birgə baroquqi Pərwərdigar Hudayinglar Əzidur; U silərdin waz kəqməydu, siləрни hərgiz taxliwətməydu!».

⁷ Andin Musa Yəxuani qaqirip pütkül Israilning kəz aldida uningoqə səz qilip: «Sən jür'ətlük

---

□ **31:2** «silərgə sərdar yaki baxlıoquqi bolalmaymən» — muxu yərdə ibraniy tilida «siləarning aldinglarda qikip-kirip yürəlməymən» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ **31:2** Qəl. 27:12; Qan. 3:26 ■ **31:3** Qəl. 27:18 ■ **31:4** Qəl. 21:24,33 ■ **31:5** Qan. 7:1, 2 ■ **31:6** Yə. 1:5; İbr. 13:5

wə kəysər boləqin; qünki bu həlq Pərwərdigar ularning ata-bowilirioqa kəsəm kilip berixkə wədə kiləqan zeminoqa kirqəndə sən ular bilən billə berixing kerək; sən ularoqa uni igilitip miras kildurisən. ⁸ Mana, sening aldingda mangoquqi Pərwərdigar Əzidur; U sən bilən billə bolup səndin waz kəqməydu, seni hərgiz taxliwətməydu! Sən kərkmiəqin, parakəndə bolma!» — dedi.■

Musaning əhdinamə yezip tapxuruxi

⁹ Musa bu qanunni yezip bolup, uni Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətüridioqan Lawiyning əwladi boləqan kaqinlar bilən Israilning barliq əksakallirioqa tapxurup bərdi.

¹⁰ Musa ularoqa mundəq buyrudi: —

«Hər yəttə yilning ahirki yilida, yəni azadliq yili dəp bekitilgən wakitta, «kəpilər həyti» baxlanoqanda, ¹¹ Israilning həmmisi kelip Pərwərdigar Hudayingning huzurida jəm bolux üqün u tallaydioqan jayoqa yioqiləqanda, uni anglisun dəp pütkül Israilning aldidə bu qanunni oqup berisən. ■ ¹² Xuning üqün *xu qaşda* barliq həlkni, ər bolsun, ayal bolsun, bala bolsun, kowukliringning iqidə turuwatqan musapir bolsun, ularning həmmisi anglap, əginip, Pərwərdigar Hudayinglardin kərkup, bu qanunning barliq səzlirini tutup uningəqa əməl kilsun, dəp ularni yioqin.

□ 13 Xundaq bolsa, ularning bu қанунni tonumioqan balilirimu uni anglap oғinip, siler igiləxkə Iordan dəryasidin oтup baridioqan zeminda yaxioqan barliq künliridə Pərwərdigar Hudayinglardin қorқidioqan bolidu».

Musa Yəxuaoqa öz wəzipisi toqiruluk buyruydu

14 Andin Pərwərdigar Musaoqa sөz қilip: «Mana sening əlidioqan waқting yekinlixip қaldi. Əmdi Yəxuani қaqiroqin, ikkinglar jamaət qedirioqa berip xu yərdə hazir bolunglar. Mən uningoa wəzipə tapxurimən» dedi.

Xuning bilən Musa bilən Yəxua ikkisi berip, jamaət qedirida hazir boldi. 15 Pərwərdigar bulut tüwrükining iqidə kəründi; bulut tüwrüki qedirning dərwasisining üstidə tohtidi.

16 Pərwərdigar Musaoqa mundaq dedi: «Mana, sən ata-bowiliringning қexida uhlay aldida turisən; andin bu həlқ қozoқilip, baridioqan zemindiki yat ilahlaroa əgixip buzuқqilik қilip, Meni taxlap, Mən ular bilən baqlioqan əhdini buzidu. □ 17 Xu waқitta Mening oқəzipim ularoa tutixip, Mən ularnimu taxlap, ulardin

---

□ 31:12 «... қowuқliringning iqidə turuwatқan musapir» — deməк, «siler bilən billə turuwatқan musapir». «Siler bilən billə turuwatқan» ibranij tilida adəttə «қowuқliringlar iqidə turuwatқan» degən sөzlər bilən ipadiliniду. □ 31:16 «buzuқqilik қilix» — muxu yərdə Hudaoa wapasizlik yaki asiylik қilixni bildüridu. Қanaandiki əllər arisida «buzuқqilik» roһij jəһəttə bolupla қalмай, jismanij jəһəttimu butpərəslikkə munasiwətlіk jinsij buzuқqilik məwjut idi.

yüzümni yoxurimən. Ular yutuwetilidu, көp balayi'apət wə külpətlər bexioға qüxidu wə ular xu wakıtta: «Xübhısızki, Hudayimiz arimizda bolmioғini üqün, bu balalar beximizoға qüxti» — dəydu. □ ¹⁸ Lekin Mən ularning baxқа ilahlaroға mayil bolup əgixip, қилоған һөmmə rəzillikliri üqün xu күni yüzümni pütünləy yoxurimən.

¹⁹ Əmdi silər özüñglar üqün bu oғəzəlni pütüp, uni Israillarоға əgitinglar; bu oғəzəlning keyin Israillarning əyibigə Mən üqün guwahqi boluxi üqün uni ularning aqziоға saloғin. ²⁰ Qünki Mən ularni Mən ata-bowiliriоға қəсəм bilən wədə қилоған, süt bilən һəsəl ekip turidiоған yurtқа кирgüzimən; andin ular yəp toyup, səmrigəndə baxқа ilahlarоға əgixip, ularning қulluқioға kiridu wə Meni көzгə ilmay əhdəmmni buzidu.

²¹ Əmma xundaқ boliduki, көp balayi'apətlər bilən külpətlər ularning bexioға qüxkinidə, bu oғəzəl ularni əyibləp guwah beridu; qünki bu oғəzəl ularning əwladlirining aqzida untulmaydu. Qünki Mən ularni ularоға қəсəм bilən wədə қилоған zeminoға tehi кирgüzməyла ularning nemə hiyal қiliwatқinini obdan bilimən».

²² Xularni dəp, Musa xu күni bu oғəzəlni yezip, Israillarоға əgətti. ²³ Andin *Pərwardigar* Nunning ooғli Yəxuaоға: «Jür'ətlük wə қəysər boloғin, qünki sən Mən Israillarоға қəсəм bilən wədə қилоған zeminoға ularni baxlap kirisən wə Mən sən bilən billə bolimən» dəp əmr қildi.■

²⁴ Musa bu қанunning səzlrini bir kitabқа pütünləy yezip boloғandin keyin ²⁵ u

□ **31:17** «**xu wakıtta**» — ibraniy tilida «xu күni». ■ **31:23**
Yə. 1:6

Пәрвәрдиғарнинг әһдә сандуқини кәтүрүп манғоҗан Lawийлароҗа buyrup mundaq dedi:
 26 — Bu қанун kitabini silәrning әyibinglәrgә guwahqi bolup turuxi üqün Pәрвәрдиғар Hudayinglarning әһдә сандуқининг yenioҗа қoyunqlar. ■ 27 Qünki mән silәrning asiy wә boynunqlar қattiq ikәнlikinglarni bilimән. Mana, mән tehi aranglarda tirik tursam Pәрвәрдиғароҗа asiyliқ қilip kәdinglar; әlümümdin keyin silәr tehimu xundaq қilisilәr!

28 Mән ularning қulaklirioҗа bu sәzlәrning һәmmisini anglitixim üqün, xundakla yәр bilән asmanni ularning әyibigә guwahqi boluxқа қaqirixim üqün әmdi mening aldimoҗа қәbililiringlarning һәmmә aқsaқalliri wә әmәldarlrini yioqinglar. 29 Qünki әlümümdin keyin silәrning tüptin buzulup, mән silәrgә әmr қiloҗan yoldin qәtnәp ketidioqinglarni bilimән. Xuning bilән күnlәrning ahirida күlpәtlәr bexinglarоҗа қuxidu; qünki silәr Pәрвәрдиғарнинг nәziridә rәzil boloҗanni қilip, қolliringlarning ixliri bilән uning oҗәzipini қozоqaysilәr».□

30 Andin Musa Israillarning pütkül jamaiti aldida bu oҗәzәlning tekistini baxtin-ahiroiqә oқup bәrdi: —□

■ 31:26 2Pad. 22:8 □ 31:29 «күнләрниң аһирида» — аһирқи замани көрсәтсә керәк. □ 31:30 «пүткүл јамайти алдида» — ибраний тилида «...пүткүл јамайтининг қулақлири иқигә....».

32

*Әһдә хәртлirigә гувахқиларни қакirix — Му-
санing оғәzili*

¹ «Қулақ selinglar, әy asmanlar, мән sәzlәy;
Аоқzimning sәzlrini angla, i yәр-zemin!

² Тәlimim bolsa yamоқurdәk yaoқidu,
Sәzlim xәbnәmdәk tamidu,
Yumran ot-qөp üstigә qүxkән sim-sim
yamоқurdәk,
Kөkzarliқning üstigә qүxkән hasiyәtlik
yamоқurdәk bolidu.

³ Qünki мән Pәрwәrdigarning namini bayan
қilimән;

Әmdi Hudayimizni uluоқ dәp jakarlanglar!

⁴ U қoram taxtur, Uning әmәlliri mukәmmәldur;
Uning barliқ yolliri һәққaniydur.
U nahәқliki yok, wapadar bir Huda,
Adil wә diyanәtliktur.

⁵ Әmma *Өz һәlқи* uningоға buzuқluk қildi;
Ularning қilmixliri Uning *Өz* baliliriningkidәk
bolmidi — mana bu ularning әyibidur!
Ular әgri wә iplas bir nәsildur!

⁶ Әy әhmәk wә nadan һәlқ,
Pәрwәrdigarning yahxilikini xundaq
yanduramsән?

U seni bәdәl tәlәp һәр қилоған atang әmәsmu?

U seni yaritip, seni tikligән әmәsmu?

⁷ Өtkән күnlәrni esinggә aloқin,
Dәwrdin-dәwrgiqә өtkән yillarni oylioқin;
Atangdin sora, u sanga dәp beridu;
Aқsaқalliringоға soal қoy, ular seni
һәwәrlәndүridu.

8 Һәммидин аliy болоуқи әлләрning үлүxini ularоға үләxtүrgәndә, Adәм'atining pәрzәntlirini bir-biridin bөлginidә, U һәklәrning qegrilirini Israil balilirining sanioға qarap bekitkән. □

9 Qünki Pәрwәrdigarning nesiwisi bolsa uningоға has bolоqan һәkqidur; Yakup huddi qәk taxlinip qikkәndәk, Uning mirasidur. □

10 U uni qәl bir zeminda, Xamal һuwlaydioqan dәhxәtlik bir bayawanda uni tapti;

Uni orap әtrapida қоqdap turdi,

Uni kәz qariqukidәk saklidi; □

11 Huddi бүrküt өз qanggisini tәwritip,

Balilirining üstidә pәрwaz kilip,

Қanatlrini yeyip ularni pәylirining üstigә elip kәtүrginidәk,

12 Pәрwәrdigarmu uningоға xundak yalоqуз yetәkqilik kildi;

Heqqandak yat ilah uning bilән billә әmәs idi.

13 U uni yәр yüzining egiz jaylirioға mindürdi,

Wә u etizlikning mәhsulatidin yedi,

U uningоға қiya taxtin һәsәl xoritip,

Qaqmaq texidin zәytun meyi xoratti; ■

14 Sanga kala қaymiki bilән қoy sүtini iqküzүp,

□ **32:8 «U һәklәrning qegrilirini Israil balilirining sanioға qarap bekitkән»** — bәzi kona kәqүrmilәrdә: «U һәklәrning qegrilirini Hudaning оqullirining sanioға qarap bekitkәnidә» deyilidu. □ **32:9 «Yakup»** — muxu yәrdә Israillarni kәrsitidu.

□ **32:10 «uni orap әtrapida қоqdap turdi»** — baxқа birhil tәrjimisi: «u uni қоqdap yүrүp uni tәrbiyilidi». ■ **32:13** Қан. 33:26; Yәx. 58:14

Қозиларнинг yeқини,
 Бахандики қоққарлар wə текиләрнинг гөxини
 yегүзүп,
 Esil буoқdayning esil danliridin yегүзди,
 Sən bolsang үзүм қени болoқан sap xarabни
 iқting.

¹⁵ Lekin Yəxurun səmrıp təpkək bolup қaldi;

Bərhək, sən səmrıp kətting,

Bordilip kətting,

Toyunup kətting!

U əzini yaratқан Təngrini taxlap,

Əz nijatining Қoram Texini kəzgə ilmidi.□

¹⁶ Ular bolsa yat ilahlaroқа əgixip Uning wapasi-
 zlikқа boloқan həsitini kəzoқidi,

Yirginqlik ixlar bilən Uning oқəzipini kəltürdi.

¹⁷ Ular Igə-Təngrisi əməs jinlaroқа,

Əzi bilməydioқan ilahlaroқа,

Ata-bowilirimu қorkməydioқan,

Yengi pəyda bolup қaloқan ilahlaroқа қurbanlik
 қildi.

¹⁸ Sən əzүngni tərəldүrgən Қoram Taxni
 kənglүngdin қikarding,

Seni apiridə қiloқan Təngrini untudung.

¹⁹ Pərwərdigar buni kərүp,

Ooқul-qizlirining Uning aқqıқini kəltүrginidin,
 ulardin bizar bolup mundaq dedi: —

²⁰ «Mən ulardin yүzүmni yoxurimən,

Ularning aқiwitini kərүp baқay;

Qünki ular iplas bir nəsilbur,

Қəlbidə wapadarliқi yoқ balilardur.

□ **32:15 «Yəxurun»** — Israilning yənə bir ismi — mənisi «tik turidioқan», «durus» degənlik.

21 Igə-təngrisi əməslər bilən həsitimni kəltürdi,
Ərziməs məbudliri bilən kəhrimni kəzoqidi;
Xunga «həq həlk əməs» boləqan bir həlk arkilik
ularning həsitini kəzoqaymən,
Nadan bir əl arkilik ularning aqqiqini
kəltürimən. □ ■

22 Qünki Mening oqəzipimdin bir ot tutaxti;
U təhtisaraning tegigiqə kəyüp baridu,
U yər bilən uning məhsulatini yəp ketidu,
Wə taqlarning ullirini tutaxturidu. ■

23 Mən ularning üstigə balayi'apətlərni
dəwiləymən;

Ya-oklirimni birni koymay ularəa atimən.

24 Ular aqarqiliktin yegiləp ketidu,
Tomuz issik wə wabaning nəxtərliri tərpidin
yəp ketilidu;

Ularəa qarxi yirtkuq haywanlarning qixlirini,
Topida əmiligüqilərnin zəhirini əwətimən.

25 Taxkırıda kiliq ularni musibətkə salidu,
Iqkiridə wəhimə basidu;

U yigit bilən kizni,
Əmqəktiki bala bilən aq qaqlikni həmmisini
yokitidu.

26 Mən: «Ularни qəpiwetimən,
Insanlarning arisidin ularning namini
əqürimən» — dəyttim, □

□ 32:21 «Xunga «həq həlk əməs» boləqan bir həlk
arkilik... Nadan bir əl arkilik ularning aqqiqini
kəltürimən» — u uluq bexarətning əməlgə axuruluxi toqruluk
«Hox.» 1:9, 2:32, «Rim.» 10:19ni kərüng. ■ 32:21 Rim. 10:19
■ 32:22 Yər. 15:14 □ 32:26 «Ularни qəpiwetimən» — yaki
«Ularни tarkitimən», «Ularни qəqiwetimən».

27 Birak düxməning məshirə kılıxidin kərktum;

Israilning rəqibləri bu ixni hata qüxinip: —
Bu ix bizning qolimizning küqlüklükidin boləan bolsa kerək,
Pərwərdigar buni heq kılmidi» demisun dəp, *bu ixni kılmidim*.

28 Israil nəsihəttin məhrum boləan bir əl,
Ularning heq əkil-pəmi yoktur.

29 Ah, ular dana bolsidi!

Xundak bolsa buni qüxinip,
Əz akiwiti kandaq bolidiqinini oylaytti!

30 Əgər ularning Qoram Texi ularni setiwətmigən bolsa,
Pərwərdigar ularni *düxmənlirigə* taxlap bərmigən bolsa,
Bir kixi kandaqmu ming kixini əz aldidin həydiyələytti?
Ikki kixi kandaqmu on ming kixini qaquralaytti?

31 Qünki baxkılarning qoram texi bolsa bizning Qoram Teximizdək əməstur.
Buningə qə düxmənlirimiz əzliri guwahlik bərsun!

32 Qünki ularning üzüm teli Sodomning üzüm telidin,

Gomorranning etizlikliridin qıkkandur;

Üzümləri zəhərlik üzümlərdur,
Ularning hər bir sapıki aqqıktur,

33 Xarabi bolsa əjdihələarning zəhəridur,
Kobralarning əjəllik zəhəridur.

34 *Pərwərdigar*: «Bularning *həmmisi* Meningkidə saklaklik əməsmu?

Əz həzinilirimdə mөhürləngən əməsmu?

³⁵ Intikam Meningkidur,

Yamanlikni kayturuxmu xundak,

Bular ular putlixidioqan waqitkigə saklaklik turidu,

Qünki ularning balayi'apətlük küni yekinlaxmakta,

Ularning bexioqa qüxidioqan ixlar bolsa tez keliwatidu. □ ■

³⁶ Qünki Pərwərdigar ularning küqi tügəp kətkənlükini, ularning *aziyip*, hətta ajiz yaki meyiplərnıngmu qalmioqinini kərgəndə,

U Əz həlkinıng üstigə həküm qikiridu,

Əz bəndilirigə mehır-xəpkət kərsitidu. □ ■

³⁷ U waqıtta U mundak dəydu: «Kəni, ularning ilahliri?»

Əzigə tayanq kıloqan qoram texi əmdi kəyərdidur?

□ **32:35** «... **Bular ular putlixidioqan waqitkigə saklaklik turidu**» — bizningqə muxu ayəttiki «ular» Israillarnı kərsitidu. Bəzi alimlar «Hudaning düxmənliri (yat əllər)ni kərsitidu» dəp qaraydu. Ləkin Huda intikamliri bilən ahirida Israilning əng ajiz pəytidə ularni qutkuzidu («Yər.» 30-babni, uxbu bəbtiki 36-, 42-ayətni kərüng). ■ **32:35** Rim. 12:19; İbr. 10:30; 1Pet. 2:23 □ **32:36** «...**ularning azyip, hətta ajiz yaki meyiplərnıngmu qalmioqinini kərgəndə**» — baxqa birhil tərjimisi: «yaki kiqik yaki qong bolsa, ularning azyip həqkimning qalmioqinini kərgəndə,...». «**Əz həlki üstigə həküm qikiridu**» — əz iqiğə ikki tərəpni elixi kərək: (1) Hudaning həlki uning tərbiyə jazalirini kərgəndin keyin gunahlirini ikrar kılıp, uning kəqürümigə muyəssər bolidu; (2) Huda Əz həlkiğə rəzillik kılouqıllarqə əzining kıloqan rəzillükini əzigə yanduridu. «**Əz bəndilirigə mehır-xəpkət kərsitidu**» — baxqa birhil tərjimisi: «Əz bəndiliri toqruluk niyitidin yenidu».

■ **32:36** Qan. 32:36

38 Ularning ötküzgən qurbanlıqlirining yeoqini yegən,

Ularning xarab hədiyəliridiki xarabini iqkənlər kəyərgə kətti?

Əmdi ular ornidin turup silərgə yardım berip, panahinglar bolsun!□

39 Əmdi Mən Özüm, pəkət Mənla «Xu»durmən, Manga həmrəh heqkandaq ilahning yoklukini kərüp bilinglar.

Mən öltürüp tirildürimən,

Zəhimləndürüp sakaytimən;

Wə heqkim Mening qolumdin kütquzalmaydu.□ ■

40 Qünki Mən qolumni asmanlarəqa kətürüp: — «Əbədgiqə həyatturmən» dəp eytip,

41 Qaknap turidioqan kiliqimni ittik kilmən,

Mening qolum adalətni qoral kilip tutidu,

Düxmənlirimdin intikam alimən,

Məndin nəprətləngüqilərnin qiloqanlirini ularəqa yandurimən!

42 Mən ya oklirimni qan iqküzüp məst kilmən,

Mening kiliqim gəx yəydu,

Mən ularni öltürülgənlər bilən əsirlərnin qənini,

Düxmənnin sərdarlırining baxlırini yəp-iqidioqan kilmən».■

□ 32:38 «Əmdi ular ornidin turup silərgə yardım berip, panahinglar bolsun!» — Huda muxu yərdə Israil əslidə tayanəqan butlarni məshirə kilidu. □ 32:39 «Manga həmrəh heqkandaq ilahning yoklukini kərüp bilinglar» — yaki

«Məndin baxka heqkandaq ilah bolmioqanlıqini kərüp belinglar». ■ 32:39 Qan. 4:35; 1Sam. 2:6; Yəx. 45:5,18,22

■ 32:42 Zəb. 7:12-13; 68:21-23; Yəx. 34:6; Əz. 21:9-11

⁴³ Әy әлләр, Уning һәлқи билән биллә хадлиningлар,
 Қүнқи U Өз бәндилirining кәning intikәmini
 alidu,
 Өз дүxmәnlirigә қисas yanduridu,
 Өз zemini билән һәлқи үгүн кәқүрүм-kafarәt
 кәлтүрүп берidu». ■

Musa җәzili тоғrisida buyruk қүxүridu

⁴⁴ Әmdi Musa билән Nunning оғли Yәxua ke-
 lip bu җәzәlning барliқ sәzlrini һәлқning al-
 dida оқуп бәрди. □ ⁴⁵ Andin Musa bu
 һәmmә sәzlәrni барliқ Israil aldida ahirlaxturup
⁴⁶ ularәә sәz қilip: «Mән бүгүн otturanglarda
 silәrni agahlandurup guwahliқ bәrgән bu бар-
 liқ sәzlәrgә кәngүl бәlүngлар; silәр bularни
 baliliringларәә tapilar: «Bu қanunning һәmmә
 sәzlrigә әmәl қilixқә кәngүl қoyungлар» дәp
 buyruxungлар керәк. ⁴⁷ Қүнқи bu sәz silәrgә
 munasiwәtsiz, қuruk sәz әmәs, бәлқи silәrning
 һayatingларdur! Silәр u zeminni игilәxкә Iordan
 дәryasidin әtisilәр; әtkәndin keyin u zeminda bu
 sәz арқilik uzun әmür керisilәр» — dedi.

Musaning әlümi тоғruluk buyrukлар

⁴⁸ Yәнә xu күni Pәrwәrdigar Musәәә sәz қilip
 mundaq dedi: —

⁴⁹ Sән uxbu Abarim teәiqәә, yәni Yerihoning
 utturidiki, Moabning zemnidiki Nebo teәiqәә
 қikқin wә xu yәrdә Mән Israillarәә әz tәwәliki

■ **32:43** Rim. 15:10 □ **32:44** «Nunning оғли Yәxua» —
 иbraniy tilida: «Nunning оғли Ҳoxiya» (Ҳoxiya Yәxuaning baxқә
 birhil atilixi).

bolux üqün beridiqan Qanaan zeminini kergin.
 ■ ⁵⁰ Andin akang Harun Hor teqida ölp öz hëklirigë koxulqandëk, sënmu qikidiqan xu taqda ölp hëkliringgë koxulqin; ■
⁵¹ qünki silër Zin qelidiki Mëribah-Qadëxning sulirining yenioqä barqanda, ikkinglar Israillarning arisida Manga wapaszlik kërситip, Israillarning arisida Meni «mukëddës» dëp hërmëtlimidinqlar. ■ ⁵² Xunga sën Israillarqä beridiqan xu zeminni udulungda kërisën, lekin uningqä kirëlmëysën.

33

Musa pëyoqëmbër Israilqä dua qilip bëht tiläydu

¹ Hudaning adimi bolqan Musaning ölümidin ilgiri Israillarni bërikëtlëxkë tiligën bëht-tilëkliri munular: —

² U mundaq dedi: —

«Përwërdigar Özi Sinay teqidin kelip,
 Seirdin qikip *Israil* üstigë parlidi;
 Paran teqidin pëyda bolup qaknidi,
 U tümënligën mukëddëslërning otturисidin qikip këldi;

■ 32:49 Qel. 27:12 ■ 32:50 Qel. 27:13; 33:38 ■ 32:51 Qel. 20:12

Онг қolidin Исраилоға аталоған oтлуқ bir қанун қикти. □ ■

³ Дәрһәқикәт, U һәлкни сөйиду;
Sening барлиқ муқәддәс бәндилiring
қолунғидур;

Uларning һәрбири айоғинг алдида oлтурup,
Sөzliringгә муyәссәр болиду.

⁴ Musa бизгә bir қанун buyrup,
Buni Yақupning jamaitigә miras қilip бәрди;

⁵ Hәлкning сәрдarliri jәм болup,
Israilning қәbililiri bir yөrgә yioғiloғanda,
U Yәxurunning otturisida padixahдәк boldi. □

*Musaning қәbililәр üqün tiligән һәyr-dualiri
wә bәrgән bexarәtliri*

⁶ «Rubән bolsa, adәmliri өlüp kәtmәy, һayat
tursun;

Uning adәmliri az болmisun».

⁷ *Musaning* Yәһuda тоғrisida tiligән бәhti
mundaq: —

«Yәһudaning awazini angliqaysән, i
Pәrwәrdigar;

Uni өз һәлкigә қобul қilduroғaysән;

□ **33:2** «**Seirdin Israilar қikip üstigә parlidi**» — «Israil-
lar» ibraniiy tilida: «ular». «**муқәддәсләр**» — pәrixtilәrni
кәrsәtsә керәк. «... **Israiloға аталоған**» — ibraniiy tilida:
«...ularoға аталоған». «... **ularoға аталоған oтлуқ bir
қанун қикти**» — baxқа ikki hil tәrjimisi: «...ularoға (Israiloға)
ataloған ot yalkunliri қикти» yaki «...ularoға (Israiloға) yetәkligüqi
ot yalkuliri қикти». ■ **33:2** Hәb. 2:3, 4 □ **33:5**
«**U Yәxurunning otturisida padixahдәк boldi**» — muxu
jümlidiki «U» Musani kәrsitidu, дәp қaraymiz. Bәzi alimlar
Hudani kәrsitidu, дәp қaraydu.

Уning қоллири улар үқүн күрәх қилсун;
Әмди өзини әзгүқиләргә қархи турухқа уningоға
мәдәт болоқaysән».□

⁸ U Lawiy тоғrisida mundaq dedi: —
«Sening urim wə tummim taxliring Sening bu
muқəddəs bəndənggə tapxuruloqan;
Sən uni Massahda siniding,
Məribahning sulirining yenida uning bilən talax-
ting.»□

⁹ U өз ata-anisi тоғrisida: «Ularоға yüz-hatirə
қilmaymən», дөп eytti,
Өз қerindaxlirining һeq yüzini қilmay,
Өз balilirinimu tonuxni halimay,
Bəlki Sening sөzünggə әməl қilip, әһdəngni қing
tutti.»□

□ **33:7 «Uni өз һəлқигə қобул қilduroқaysən»** — ibraniy tilida sözmusöz «Uni өз һəлқining arisioға kirgüzgəysən» deyilidu. Yəһudaning keyinki tarihiоға қariоqanda, bu bexarət Musa pəyoғəmbərning Yəһudaning nəsli bolоqan Dawutning padixahliқi, әng muһimi Dawutning nəsli Məsiһ тоғruluk bexarətlik duasi boluxi kerək. **«U қolliri улар үқүн күрəх қilsun»** — buningda «ular» «өз һəлқi»ni kərsətsə kerək. **«Uning қolliri улар үқүн күрəх қilsun»** — buning baxқа birhil tərјimisi: «Uning қolliri өз һəјitidin қiқsun». □ **33:8 «urim wə tummim»** — тоғruluk «Mis.» 28:30ni kərүng. Huda Lawiy larni tallixining bir səwəbi 32:25-29də kərүlidu; Huda uni Öz hizmitidə boluxқа tallioqаққа, muxu yərdə Huda uni «Mening muқəddəs bəndəm» дөп ataydu. **«Massah»** — «Massah» degən jayning mənisi «sinax» («Mis.» 17:7ni kərүng). **«Məribah»** — «Məribah» degən jayning mənisi «talax-tartix, күrəх» («Qəl.» 20:13 wə 24ni kərүng). □ **33:9 «Өз қerindaxlirining һeq yüzini қilmay, ...bəlki Sening sөzünggə әməl қilip, әһdəngni қing tutti»** — kəzdə tutuloqan wəқəлər «Mis.» 32:21-29də hatirilinidu.

10 Mana, *Lawiylar* Yaqupqa həkümliringni ukturidu,

Ular Israiloqa қанунungni өgitudu;

Ular dimioqingoqa huxbuyini sunidu,

Қurbangahingoqa pütün köydürmä қurbanliklarni kältüridu.

11 I Pärwərdigar, uning təallukatini bərikətligəysən,

Uning қollirining əjri Seni hux қiloқudək bolоqay,

Uningoqa қarxi қikқанlar wə uningdin nəprətləngənlər bolsa,

Ularni қopalmioқudək ҳalda bəllirini sunduroqaysən!»

12 U Binyamin toқrisida mundaq dedi: —

«Pärwərdigarning səygini bolsa,

U Uning yenida bihətər makan қilidu,

Pärwərdigar sayə bolup pütün күn uni saқlaydu,

U uni мүrisi otturisida makanlaxturidu»

13 Yüsüp toқrisida u mundaq dedi: —

«Uning zemini Pärwərdigar tərpidin bərikətlük bolоqay!

Asmanlarning esil nemətliri bilən,

Xəbnəm bilən,

Yər tegidiki nemətliri bilən, □ ■

14 Kündin ҳasil bolidioqan esil məhsulatlıri bilən,

Aydin ҳasil bolidioqan esil nemətliri bilən,

15 Qədimki taқlarning aliy nemətliri bilən,

Mənggүlük dəngləarning esil nemətliri bilən,

□ **33:13** «yər tegi» — bəlkim yər astidiki sularni yaki dengiz təglirini kərsitidu. ■ **33:13** Yar. 49:25

16 Ҳәрнинг есил немәтлери wә унингә толоған һөммә мәвjudatliri билән, Азоғанлиқта туроуқи Затнинг xапaiti билән бәрикәтләnsun!

Бularning һөmmisi Ҳүсүпning бexioә, Ҳәни өз қеринdaxliridin ayriloәanning qоққisioә qүxsun. □ ■

17 Uning һәywisi өз buқisining tunjisidәktur; Uning mүnggүzliri yawa kalining mүnggүzlidiridәktur,

Ular билән u әl-yurtlarning һөmmisini birақla yәр yүzining qәtlirigiqә üsidu.

Mana Әfrainning түмәnligән әдәmliri, Manassәһning minglioәan әдәmliri xundақ bolidu». □

18 Zәbulun тоәrisida u mundақ dedi: —

«Әy Zәbulun, sән qikkiningda xadlanојin; Әy sән Issakar, өз qedirliringda hux bolојin!

19 Mana ular һәklәrni таоқa qақiridu, Xu yәrdә ular һәққaniylikning қurbanliklirini sunidu,

Qünki ular dengizdiki mol dәlәtlәrni,

□ **33:16 «Азоғанлиқта туроуқи Зат»** — muxu zat Pәrwәrdigarning Pәrixтisidur («Mis.» 3:2-6ni көrүng).

■ **33:16** Yar. 49:26 □ **33:17 «Uning һәywisi өз buқisining tunjisidәktur»** — bаxқa birhil тәрjimisi: «uning buқisining tunjisi uningә xәрәp kәltүrsun». **«uning mүnggүzliri yawa kalining mүnggүzlidiridәktur»** — yawa kala bolsa nәsli қuruоan intayin yooәan birhil kala idi. **«...Manassәһning minglioәan әдәmliri xundақ bolidu»** — toluқ әyәtning mәнisi: (1) bu ikki қәbilә Ҳүсүпning mүnggүzlidiridur; (2) yukirida eytiloәan бәht-bәrikәtlәр Ҳүсүpkә has bolup, bu ikki қәbilining бexioә qүxidü. Biz ikkinқи mәnigә mayilmiz.

Қумоға көмүлгән гөһәrlәrni сүмүрүр ularоға муyәссәр болиду».

²⁰ Gad тоғrisida u mundaq dedi: —

«Gadning zeminini kengäytküqigә бәht-bәrikәt болоғay;

Gad bolsa qixi xirdәk olturaxlaxti;

U bilәk һәм bax terisini titma-titma қiliwetidu;□

²¹ Xu yәrdә u әng esil nesiwini talliwaldi;

Qünki xu yәrdimu u һәкүм bekitküqining үlüxi болоған jay saqlaқliқtur;

U һәlkning sәrdarliri bilән kelip,

Israil bilән birgә Pәrwәrdigarning adaliti bilән һәкүmlirini yürgüzdi».□

²² Dan тоғrisida u mundaq dedi: —

«Dan bolsa yax bir xirdur;

U Baxandin taқlap әtidu».□

²³ Naftali тоғrisida u mundaq dedi: —

«Әy Naftali, iltipatқа toyunoғansән,

Pәrwәrdigar tәripidin kәlgән бәht-bәrikәtkә tolup,

Mәoғrip bilән jәнubni өзүnggә мүлүк қилиp ig-ilәysән».

²⁴ Axir тоғrisida u mundaq dedi: —

«Axir ооқullar bilән бәrikәtlinidu;

U қerindaxliri arisida iltipat көrsun;

□ **33:20 «Gad bolsa qixi xirdәk olturaxlaxti»** — yaki «Gad... yetiwaldi». «**U bilәk һәм bax terisini titma-titma қiliwetidu**» — bәlkim Gadning дүхminigә қattiq zәrbә beridoғanliқini көrsitidu. □ **33:21 «һәкүм bekitküqi»**

— (1) қанун бәrgүqi (Musa пәyoғәmbәrning әzi)ni; (2) Қanaan zeminini бөлүр тәқsim қилоғuqi (Yәxua пәyoғәmbәр)ni көrsitidu.

□ **33:22 «U Baxandin taқlap әtidu»** — bu сөzlәр bәlkim «Ҳak.» 18:27-28dә hatirilәngән wәқәni көrsitidoғan beхарәt болuxi mumkin.

Puti mayoҗa qilansun.□

²⁵ Dәрwaza baldaқliring tәмür bilән mistin bolidu;

Künliring қандақ bolsa, күqүngmu xuningoҗa muwapıқ tәng bolidu».□

²⁶ «— Әy Yәxurun, Tәngridingәk baxқа һeqkim yoқtur;

U sanga yadәmgә asmanlar üstigә,
Zor һәywisi bilән bulutlarning üstigә minip kelidu.□ ■

²⁷ Әzәliy Huda sening baxpanaһingdur,
Astingda әbәdiy bilәklәр turidu.

U sening aldingdin dүxmәnni һәydәp: —

«Ularni һalak қilәjin!» dәp *sanga* buyruydu.

²⁸ Xuning bilән Israil axliқ bilән yengi xarab mol boloҗan bir zeminda turup,

Yaloҗuz aman-esән makan tutidu,

Yaqupning buliқi ohxaxla aman-esән bolidu;

Uning asmanlirimu xәbnәм temitip turidu.□ ■

²⁹ Bәhtliksән, i Israil!

□ **33:24 «Axir.... puti mayoҗa qilansun»** — keyin, Axir turoҗan jayda көp zәytun meyi ixlәp қiқaroҗan. □ **33:25 «Dәрwaza baldaқliring»** — yaki «Ayioҗingning booқuқiliri». □ **33:26**

«Әy Yәxurun, Tәngridingәk baxқа һeqkim yoқtur» — yaki «Әy Yәxurun, Tәngridingәk baxқа һeqkim yoқtur». ■ **33:26** Қан.

32:13; Yәx. 58:14 □ **33:28 «... Israil ... mol boloҗan bir zeminda turup, yaloҗuz aman-esән makan tutidu»** —

muxu jümlidiki «yaloҗuz» Hudadin baxқа һeqқандақ panah yaki muһapizәt kerәk bolmaydu, degәnlikni көrsitidu. «Yaqupning buliқi»: — (1) Israilning zeminidiki su мәnbәlirini көrsitixi mumkin; (2) Huda ularoҗa bulaқtәk roһiy һayatliқ мәnbәsi bolup, özgәrmәy мәzmut turidioҗanliқini көrsitixi mumkin. Biz ikkinqi мәnisigә mayilmiz. ■ **33:28** Yәр. 23:6; 33:16; Zәb. 68:26

Сәндәк Пәрвәрдигарнинг Өзи кутқузоған
 һәлқтин йәнә ким бар?
 U bolsa сениг мәдәткар қалқиниғ,
 Һәywәтлик қилиқинғdur!
 Сениг дүхмәnliring санига зәiplixip boysunidu;
 Сән ularning egiz jaylirida дәssәp mangisән».

34

Musa pәyoғәmbәrning әlümi

¹ Andin Musa Moabning түzlәnglikliridin қикip Nebo теқining үstigә, yәni Yerihoning utturisidiki Pisgah теқining қoққisioғa қикti. Xu yәrdә Pәрвәrdigar uningоғa pүtkül zeminni көrsәtti; Gileadın Danоғiqә, ■ ² pүtkül Naf-tali bilән Әfraim wә Manassәһning zemi-nini, Yәһudaning pүtkül zemini bilән қoxup мәoғribtiki dengizoғiqә, ³ jәнubtiki Nәgәw zemi-nini, «Horma xәһiri» дәp ataloғan Yeriho wadisidiki түzlәnglikni Zoar xәһirigә қәdәр, һәmmini uningоғa көrsәtti.

⁴ Andin Pәрвәrdigar uningоғa sөz қilip: «Mән қәsәм қilip: «Bu zeminni сениг nәslinggә берimән» дәp Ibrahim, Ishaq wә Yakupқа wәdә қiloғan zemin mana muxudur. Әmdi sанига uni өз көzüng bilән көrüxкә nesip қildim, lekin сән xu yәrgә өtүp kirәlmәysән» dedi. ■

⁵ Andin Pәрвәrdigarning eytkinidәk, Pәрвәrdigarning қuli Musa xu yәrdә, yәni Moabning zeminida wapat boldi. ⁶ U uni

Moabning zeminidiki taq jilõisida, Bәyt-Peorning utturisida dәpnә kildi; uning kәbrisining kәyәrdә ikәнlikini бүgүngiqә һeqkim bilmәydu.

⁷ Musa wapat bolõan wakitta bir yüz yigirmә yaxka kirgәnidi, lekin kәzliri һeq torlaxmioõan wә maõduridin һeq kәtmigәnidi.

⁸ Israillar Musa үqün Moabdiki түzlәngliktә ottuz күngiqә matәм tutti. Xuning bilән Musa үqün matәм tutup yioõlaydioõan күnlәр түgigәnidi.

⁹ Musa kollirini uning üstigә koyõaqqa, Nunning oõli Yәxua danalıq bәrgüqi Roh bilән toloõanidi. Xuning bilән Israillar uningõa itaәt kilip, Pәrwәrdigarning Musaõa buyruõinidәk kildi.■

¹⁰ Musadin keyin uningdәk Pәrwәrdigar bilән yüz turanә sәzlәxkән ikkinqi bir pәyoõәmbәр Israil iqidә qikmidi; ¹¹ Pәrwәrdigarning uni Misir zeminioõa әwәtixi bilән u xu yәrdә Pirәwngә, uning hizmәtkarliri wә pütkül zeminidikilәр aldida kәrsәtkән һәmmә möjizilik alamәt wә karamәtlәrgә, ¹² ayan kilinoõan xu barlık uluõ kudrәtkә wә Musaning pütkül Israilning kәz aldida kәrsәtkән barlık dәhxәtlik һәywisigә tәng turoõudәk һeqkandәk adәм qikmidi.□

■ 34:9 Qөл. 27:18 □ 34:12 «... ayan kilinoõan xu barlık uluõ kudrәtkә...» — ibraniy tilida «ayan kilinoõan xu barlık uluõ kudrәtlik koloõa...».

**Muq ddes Kalam (y ngi yezik)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Pinyin script**

Copyright   2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5